

Dansk Sociologi nr. 2/33. årg. 2022
ISSN 0905-5908
Copyright © Dansk Sociologiforening

Redaktion:

Postdoc Jakob Laage-Thomsen (ansvarshavende redaktør), chefkonsulent Bella Marckmann, uddannelses- og forskningsleder Klaus Levinsen, lektor Poul Poder, lektor Marianne Høyen, postdoc Anton Grau Larsen, lektor Morten Brænder

Redaktionssekretær:

Gitte Hegner

Redaktionens adresse:

Institut for Sociologi, Miljø- og Erhvervsøkonomi,
Syddansk Universitet
Degnevej 14, 6705 Esbjerg Ø
Tlf. 65 50 15 70, e-mail: mail@dansksociologi.dk
Webside: www.dansksociologi.dk

Tidsskriftadministration, bestilling af
abonnement og enkeltnumre:

Djøf Forlag,
Gothersgade 137, 1123 København K
Telefon: 39 13 55 00, e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Abonnementpriser:

2022 (3 numre): 500 kr.

For institutioner: 800 kr.

Studerende: 300 kr.

Løssalg: 200 kr. pr. eks.

Tidligere årgange/numre sælges med rabat.

Abonnement eller enkeltnumre kan bestilles ved henvendelse til Djøf Forlag. Medlemmer af Dansk Sociologiforening modtager tidsskriftet.

Manuskripter:

Manuskripter til artikler underkastes anonym referebedømmelse. Se nærmere i øvrigt i »Retningslinjer for manuskripter« bagerst i tidsskriftet.

DANSK SOCIOLOGI

Indhold

REDAKTØRENS FORORD	5
ARTIKLER	9
Rune H. Scherg & Anders Ejrnæs Ofre og utryghed – Viktimiseringens betydning for utryghed	9
Gunvor Christensen & Vibeke Jakobsen En dekomponering af forskelle i sigtelsesrisiko mellem unge i og uden for udsatte boligområder	29
Birgitte Romme Larsen Mellem decentralisering og centralisering: En statslig arbejdsplads flytter fra København til Nakskov	55
Kristian Kongshøj Folketingsvalget 2019: Grønnere holdninger blandt de unge, men også et klima- og miljøvalg på tværs af aldersgrupper	79
ANMELDELSER	107
Imogen Tyler Stigma: The Machinery of Inequality Anmeldt af Troels Schultz Larsen	107
Hannah Knox Thinking like a climate: governing a city in times of environmental change Anmeldt af Anders Blok	110
Ole B. Jensen og Nikolaj Schultz (red.) Det epidemiske samfund Anmeldt af Klaus Rasborg	113
PH.D.-OMTALER	119
Camilla Bank Friis Billetkontrol i praksis. Indtryk, status og følelser i håndteringen af hverdagskonflikter	119

Johan Gøtzsche-Astrup The Experience of Contention: Tackling the Boundary Between Protests and Riots	123
Lasse Schmidt Hansen »That's the System«: An Ethnographic and Theoretical Account of Bureaucratic Decoupling in Welfare Encounters	127
Sidsel Kirstine Harder Billeder med nøgenhed og konsekvenser – sociale situationer, begær og misbrug i pornografi, intim billeddeling og digitale sexkrænkelser	131
Steffen Borch Andersen When Policy Illegitimacy Provides Cause for Acceptance of Political Violence: Experimental Evidence from Denmark	135
KUNSTNERPRÆSENTATION	139

Redaktørens forord

Dette åbne nummer af Dansk Sociologi består af fire originale forskningsartikler, tre boganmeldelser og fem ph.d.-omtaler. Artiklerne har trods deres forskellige temaer og tilgange det til fælles, at de klart relaterer sig til, og kommenterer på, samtidige politiske prioriteter og indsatser. Vi møder således de seneste års »tryghedspakker« i spørgsmålet om, hvordan utryghed hænger sammen med udsathed for kriminalitet; »parallelsamfundsftalen« i spørgsmålet om, hvorvidt risikofaktorerne for at unge får en sigtelse varierer imellem udsatte og ikke-udsatte boligområder; den statslige udflytning af arbejdspladser i spørgsmålet om, på hvilke præmisser denne udflytning af arbejdspladser og institutioner sker; samt »klimavalget« i spørgsmålet om, hvorvidt vi ud fra valget i 2019 kan se systematiske aldersforskelle i vælgernes prioritering og holdning til den grønne dagsorden. Tilsammen illustrerer artiklerne den kontinuerlige og vigtige sociologiske refleksivitet i mødet med samfundets regulering og styringsforsøg.

Den første artikel er skrevet af Rune Holst Scherg og Anders Ejrnæs, henholdsvis gæsteforsker og professor (MSO) ved Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, Roskilde Universitet. Titlen er »Ofre og utryghed – Viktimiseringens betydning for utryghed«. Artiklen har karakter af en oversigtsartikel, der søger at belyse, hvilke kriminalitetsrelaterede, individuelle, område- og samfundsmæssige faktorer der påvirker sammenhængen imellem kriminalitet og utryghed. Med en systematisk gennemgang af dansk og international forskning på området viser forfatterne, under hvilke omstændigheder udsathed for kriminalitet har henholdsvis store og små utryghedsmæssige konsekvenser for ofrene. Gennemgangen viser at hvor kriminalitetens alvorlighedsgrad og hyppighed er central, så er det mere usikkert, i hvilken grad, og om, individ- og områdekarakteristika påvirker sammenhængen. Ligeledes er det klart at samfundsmæssige forhold også påvirker sammenhængen, således at ofre i veludbyggede velfærdsstater er de mindst utrygge. På denne baggrund kommer forfatterne med en række anbefalinger til den fremadrettede indsats overfor utryghed i det danske samfund.

Den næste artikel har titlen »En dekomponering af forskelle i sigtelsesrisiko mellem unge i og uden for udsatte boligområder« og er skrevet af projektchef Gunvor Christensen og seniorforsker Vibeke Jakobsen fra Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd – VIVE. I artiklen undersøges, om der er forskel på, hvilke risikofaktorer der gør sig gældende for unge i og

uden for udsatte boligområder. På baggrund af regressions- og dekomponeringsanalyser konkluderes, at risikofaktorerne er de samme for begge grupper, og at den højere forekomst af unge med sigtelser i udsatte boligområder især skyldes en overrepræsentation af unge med etniske minoritetsbaggrund samt af forældre med færre socioøkonomiske ressourcer. Artiklen ligger således i en fin forlængelse af sidste nummers opfordring af Troels Schultz Larsen til en nuanceret empirisk sociologi om mulige parallelsamfund, der ikke bør knyttes definatorisk til stigmatiserede stedsbunde boligområder.

Birgitte Romme Larsen, lektor ved Afdelingen for Pædagogisk Antropologi, DPU, Aarhus Universitet, har skrevet artiklen »Mellem decentralisering og centralisering: en statslig arbejdsplads flytter fra København til Nakskov«. Artiklen er baseret på et etnografisk casestudie af mødes imellem statsinstitutionen Nota og lokalsamfundet i Nakskov. Artiklen anvender teori om praksisfællesskaber og lokaløkonomiske kredsløb til at vise, hvordan Nakskovs indbyggere ser Nota som en arbejdsplads med betydelige økonomiske og sociale forpligtigelser over for lokalsamfundet hvilket stiller klare forventninger til aktiv handling og deltagelse. Artiklen viser, hvordan Nota bliver fanget imellem statsøkonomiske regelsæt, byggende på standardisering og regelfasthed, og lokaløkonomiske normsæt om fleksibilitet og lokal tilpasningsdygtighed. Det konkluderes på denne baggrund, at »udflytning af statslige arbejdspladser« ofte manifesterer sig som en decentralisering på centraliseringens præmisser. Det udfordrer parolen om et Danmark i »bedre balance«, ved at vise at det ikke nødvendigvis er nok med fysisk relokation af arbejdspladser, hvis det der flyttes stadig er underlagt centrumets logik.

Den sidste artikel »Folketingsvalget 2019: Grønnere holdninger blandt de unge, men også et klima- og miljøvalg på tværs af generationer«, er skrevet af Kristian Kongshøj, lektor ved Centre for Comparative Welfare Studies og Institut for Politik og Samfund, Aalborg Universitet. Artiklen tager udgangspunkt i, at folketingsvalget i 2019 blev udråbt til et klimavalg, til at undersøge, hvorvidt de unge adskilte sig tydeligt i forhold til andre aldersgrupper, på sammenhængen imellem holdning til klima og miljø og partivalg. På baggrund af YouGovs spørgeskema fra valget med udgangspunkt i et onlinepanel viser artiklen, at holdninger til klima og miljø spillede en betydelig rolle for partivalg uanset aldersgrupper. Derudover er der en tydelig tendens til at de yngre klima- og miljøbevidste vælgere fravælger Socialdemokratiet til fordel for de øvrige partier på venstrefløjen og Radikale Venstre, alt imens det samme politikområde synes at trække vælgere til Socialdemokratiet blandt de ældre aldersgrupper.

Nummeret indeholder også tre boganmeldelser. Troels Schultz Larsen har anmeldt Imogen Tylers »Stigma: The Machinery of Inequality«, der i sin bog søger at give begrebet stigma en socialvidenskabelig overhaling, for bl.a. at synliggøre hvorledes stigma og stigmatisering ikke 'blot' er kulturelle fænomener men direkte indlejrede i og strukturerende for vores samtids kapitalis-

me. Anders Blok har anmeldt Hannah Knox' »Thinking like a climate: governing a city in times of environmental change«, der afsøger, hvordan klimaforandringerne påvirker, udfordrer og ændrer måderne, hvormed en senmoderne europæisk storby styres og reguleres – med udgangspunkt i etnografiske studier af Manchester siden 2010. Endeligt har Klaus Rasborg anmeldt den af Ole B. Jensen og Nikolaj Schultz redigerede bog »Det Epidemiske Samfund«, der i 18 kapitler tematiserer en række forskellige aspekter af coronakrisen ud fra både sociologiske, politologiske og filosofiske indfaldsvinkler.

Endeligt indeholder nummeret fem ph.d.-omtaler. Det drejer sig om Camilla Bank Friis, Johan Gøtzche, Lasse Schmidt Hansen, Sidsel Harder og Steffen Borch Andersen, der alle har forsvaret deres afhandlinger i den seneste tid. Et stort tillykke skal lyde til dem alle!

Nummeret illustreres af Sóley Ragnarsdóttirs værker. Om sin kunst udtaler hun: »I en verden, hvor biodiversitet har dårlige forudsætninger, er jeg interesseret i at undersøge menneskets og kunstens ofte konfliktfyldte og ambivalente møder med naturen.« Soleys værker blander syntetiske og organiske materialer, og undersøger betydninger af det dekorative, hvilket tydeligt ses i hendes serier af serviet-ornamenter, som også pryder dette nummers forside.

Til slut skal lyde en stor tak til redaktionsmedlem Gunvor Christensen, der er trådt ud af redaktionen, for hendes store arbejde for Dansk Sociologi igennem mange år. Dette er også sidste nummer med redaktionssekretær Lene El Mongy. Lene har været et overbliksskabende og samvittighedsfuldt anker for redaktionen siden tidsskriftets begyndelse. Vi er derfor meget kedede af at sige farvel til Lene, men ønsker hende alt det bedste fremover.

Vi ønsker alle god læselyst!

På redaktionens vegne,
Jakob Laage-Thomsen

Rune H. Scherg & Anders Ejrnæs

Ofre og utryghed – Viktimiseringens betydning for utryghed

Utryghed fylder meget i den offentlige debat og i det forebyggende arbejde. Ofre for kriminalitet er en samfundsgruppe som generelt er utrygge, men undersøgelser indikerer også, at ofres utryghed kan variere betydeligt. I denne artikel belyses, hvilke kriminalitetsrelaterede, individuelle, område- og samfundsmæssige faktorer der påvirker sammenhængen mellem udsathed for kriminalitet og utryghed. For det første er det tydeligt, at kriminalitetens alvorlighedsgrad er central. For det andet er det usikkert om individkarakteristik og områdekarakteristika påvirker sammenhængen. For det tredje er det klart, at samfundsmæssige forhold også påvirker sammenhængen – således er ofre i veludbyggede velfærdsstater mindst utrygge. Fokus i det trygheds-skabende arbejde bør baseres på en differentieret tilgang – med særlig fokus på ofre for vedvarende og/eller alvorlig kriminalitet.

Nøgleord: utryghed, tryghed, sårbarhed, viktimering, forskningsoversigt.

Indledning

Utryghed er blevet et fremtrædende spørgsmål på den politiske dagsorden og et væsentligt omdrejningspunkt i det forebyggende arbejde. 'Tryghed' har i de seneste år været i fokus i en lang række forskellige politiske pakker, udspil og initiativer såsom 'Trygheden først', 'Tryghed og sikkerhed', 'Nærhed og tryghed', 'Tryghed for alle danskere' og 'Et tryggere Danmark' (Justitsministeriet, 2018, 2019; regeringen, 2020b, 2020a, 2021). Denne opprioritering af tryghed er ikke sket uden en vis kritik fra forskellige forskere og aktører på det forebyggende felt (Kammersgaard, 2019; Christensen, 2020; Gilliam *m.fl.*, 2020; Smith, 2020). Kritikerne har for det første hæftet sig ved, at tryghedsdagsordenen er blevet løftestang for forskellige indgreb og juridiske stramninger, som især er rettet mod minoritetsgrupper og samfundets randeksistenser, og for andet, at der måske slet ikke er brug for dette målrettede fokus på tryghed, da Danmark er et af de tryggeste samfund i verden (Balvig, 2001; Ejrnæs og Scherg, 2020; Øland Ribe, 2021). Det er endvidere også veldokumenteret, at der rent faktisk er færre danskere, der er utrygge, end der er ofre for kriminalitet. Ifølge politiets tryghedsmåling (Rigspolitiet, 2020b) var det omkring 9 pct. af befolkningen, der i 2019 kunne karakteriseres som utrygge – mens det ifølge Justitsministeriets offerundersøgelse (Pedersen, Kyvsgaard og Balvig, 2020b) var 14 pct. af borgerne, som samme år blev udsat for kriminalitet (tyveri, vold og/eller hærværk).¹

Selvom omfanget af utryghed i Danmark altså er på et lavt niveau, så er den ikke jævnt fordelt i samfundet. De allerfleste borgere er således meget trygge, men blandt nogle specifikke grupper er utrygheden relativt stor – fx blandt ofre for kriminalitet (Pedersen, Kyvsgaard og Balvig, 2020a).² I denne forskningsoversigt vil vi kigge nærmere på netop ofres utryghed, og hvilke faktorer der betinger om udsathed for kriminalitet giver udslag i beskedne eller markante utryghedsmæssige konsekvenser.

Udsathed for kriminalitet (viktimering) kan ikke bare have utryghedsskabende konsekvenser for ofrene, meget forskning peger på, at den utryghedsskabende effekt også kan smitte af på offerets sociale netværk. Forskningen har således fundet tydelige spor af disse 'ringvirkninger' af udsathed for kriminalitet – hvor ikke bare offeret, men også offerets familie, venner, naboer mv. kan rammes af viktimeringens utryghedsmæssige konsekvenser (Taylor og Hale, 1986; Ellis, Farrington og Hoskin, 2019). Hvis vi tager hensyn til disse 'ringvirkninger' ved udsathed for kriminalitet, er det i den strategiske prioritering af det tryghedsskabende arbejde oplagt at have et særligt fokus på ofre for kriminalitet – ikke bare hvis vi som samfund ønsker at reducere ofrenes utryghed ud fra et socialt retfærdighedsprincip, men også hvis vi ud fra et utilitaristisk hensyn ønsker generelt at mindske utrygheden i samfundet.

Det første skridt består i at afklare om udsathed for kriminalitet skaber utryghed. Hvis det antages, at udsathed for kriminalitet er en betydningsfuld negativ følelsesmæssig oplevelse, og hvis man endvidere antager, at man nemmere kan

Rune Holst Scherg

Gæsteforsker
Institut for Samfunds-
videnskab og Erhverv,
Roskilde Universitet

E-mail:
scherg@ruc.dk

Anders Ejrnæs

Professor (MSO)
Institut for Samfunds-
videnskab og Erhverv,
Roskilde Universitet

E-mail:
ejrnæs@ruc.dk

forestille sig at blive udsat for kriminalitet, hvis man tidligere er blevet udsat for kriminalitet, er det således oplagt at forvente, at udsathed for kriminalitet kan øge utryghed for kriminalitet. Internationalt har der i kriminologiske kredse i en lang årrække dog været en udbredt usikkerhed om udsathed for kriminalitet rent faktisk medføre øget utryghed for ofrene, bl.a. på grund af blandede empiriske fund (DuBow, McCabe og Kaplan, 1979; Hale, 1996; Zhao, Lawton og Longmire, 2015). Modsætningen mellem denne empiriske usikkerhed på den ene side og de stærke teoretiske forventninger om en sammenhæng på den anden side gav anledning til det, der er blevet betegnet som 'viktimiterings-utryghedsparadokset'.

Den tvivl, som dette paradoks har sået om relevansen af en tryghedsgenoprettende indsats over for ofre for kriminalitet, har fungeret som en barriere ift. udvikling af indsatsen på feltet. Efterhånden er der internationalt skabt solid evidens for, at viktimitering er utryghedsskabende. Således har en stor metaanalytisk undersøgelse baseret på 114 studier fundet, at udsathed var den næstmest betydningsfulde faktor (efter køn) ift. at forudsige en persons utryghed (Collins, 2016). Derudover har en række større højkvalitets longitudinale studier de senere år tilsvarende fundet, at udsathed for kriminalitet øger ofres utryghedsniveau (se fx Mahuteau og Zhu, 2016; Johnston, Shields og Suziedelyte, 2018; Janssen, Oberwittler og Koeber, 2020; Scherg og Ejrnæs, 2020).

At der gennemsnitligt er en effekt af udsathed for kriminalitet, indebærer ikke, at ofre rammes ensartet. Hvis man i det tryghedsgenoprettende arbejde skal sætte ind der, hvor der er mest behov, og hvor det nytter mest, er det derfor centralt at forstå dynamikken bag viktimiteringens utryghedsmæssige effekter – herunder hvorledes forskellige faktorer påvirker ofres utryghed. Med andre ord er det spørgsmål, som denne forskningsoversigt vil søge at besvare, ikke, om udsathed for kriminalitet i almindelighed har en utryghedsskabende effekt (for det har den), men i stedet under hvilke omstændigheder udsathed for kriminalitet har henholdsvis store og små utryghedsmæssige konsekvenser for ofrene.³ Forskningsspørgsmålet vil belyses ved at gennemgå eksisterende forskning om emnet samt udvalgte resultater fra forskningsprojektet 'De trygheds- og trivselsmæssige konsekvenser af udsathed for kriminalitet', som er finansieret af Offerfonden.

Forskningsoversigten vil således belyse de forskellige faktorer, der kan påvirke ofres utryghed. Vi skelner i denne artikel mellem fire forskellige forhold, der kan indvirke på de tryghedsmæssige konsekvenser af viktimisering. Det første forhold omhandler alvorligheden af den kriminalitet som offeret udsættes for – fx kriminalitetens grovhed eller hyppighed. Det næste forhold omhandler de individuelle karakteristika og ressourcer, som ofrene besidder. Det tredje forhold omhandler, hvorledes lokalområdet har betydning for ofres utryghed. Det sidste forhold handler om, hvorledes samfundsmæssige forhold har betydning for de utryghedsmæssige konsekvenserne – herunder hvilken rolle politiet og retssystemet spiller for ofres utryghed.

Viktimiseringens alvorlighed og utryghed

Spørgsmålet om kriminalitetens alvorlighed kan anskues på forskellige måder (for en gennemgang se fx Stylianou, 2003). Det er dog mest almindeligt i forskningslitteraturen at fokusere på, hvorledes viktimiseringens utryghedsmæssige konsekvenser hænger sammen med kriminalitetstypen, viktimiseringens frekvens og kontinuiteten af viktimiseringen. Det er indledningsvist værd at bemærke, at det ikke er tilfældigt, hvem der udsættes for kriminalitet, og der er bl.a. forskelle i offerprofilen ift. forskellige kriminalitetstyper (Hindelang, Gottfredson og Garofalo, 1978), og så ved vi endvidere, at der sammenfald mellem ofre og gerningsmand (det såkaldte victim-offender overlap (Jennings *m.fl.*, 2010).⁴ Denne selektion er vigtig at holde sig for øje, når man skal forstå effekten af udsathed for kriminalitet på utrygheden.

Kriminalitetstype

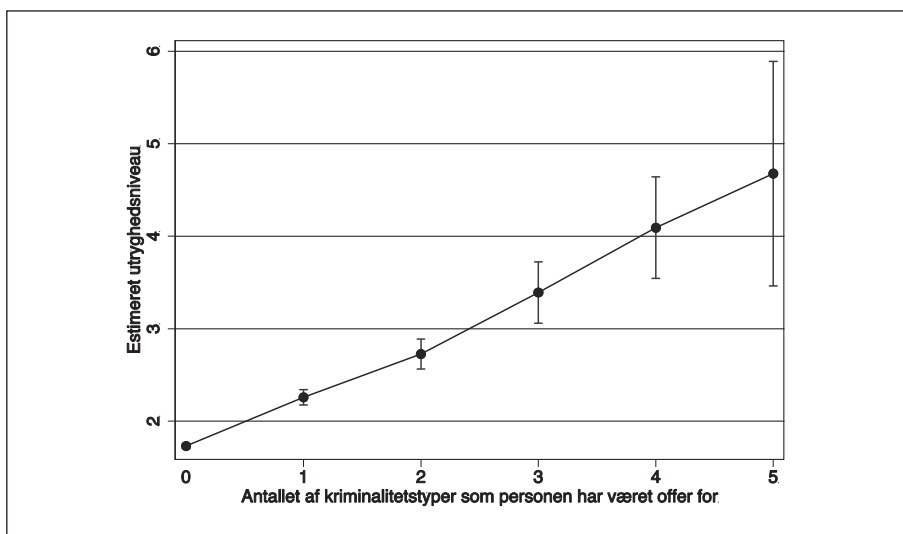
Der har i forskningslitteraturen været en diskussion om, hvorvidt forskellige typer kriminalitet har forskellig indvirkning på ofres utryghed. Spørgsmålet har især drejet sig om, hvorvidt udsathed for personfarlig kriminalitet er mere utryghedsskabende end udsathed for ejendoms- og berigelseskriminalitet. Selvom der har været divergerende fund (se fx Skogan, 1987; Balvig, Holmberg og Nielsen, 2009), så har man overvejende fundet, at den personfarlige kriminalitet såsom vold, røveri og trusler er mere utryghedsskabende end fx tyveri og hærværk (Shapland og Hall, 2007; Scherg og Ejrnæs, 2020; Janssen, Oberwittler og Koeber, 2020; Noble og Jardin, 2020).⁵ At der har været divergerende fund, kunne indikere, at alvorlighed ikke entydigt betyder noget for de utryghedsmæssige konsekvenser. En anden mulighed er, at opdelingen mellem personfarlig og ejendoms-kriminalitet ikke helt præcist får skelnet mellem hhv. alvorlig og mindre alvorlig kriminalitet. Vi ved således fra forskellige undersøgelser, at fx indbrud i beboelse ser ud til at indtage en særstatus blandt ejendomsforbrydelserne, idet den rangordnes omtrent næsten ligeså alvorlig som personfarlig kriminalitet (Warr, 1987; Smith og Hill, 1991; Adriaenssen *m.fl.*, 2018).⁶ En del forsk-

ning har endvidere fundet, at reaktionsmønstrene ved indbrud minder om dem, man observerer hos ofre for personfarlig kriminalitet (Lurigio, 1987; Shapland og Hall, 2007; Kongstad og Kruize, 2011).⁷ Undersøgelser, der netop har taget hensyn til den oplevede alvorlighed (Abbott og McGrath, 2017) eller har taget hensyn til indbruddets særstatus (Scherg og Ejrnæs, 2020), viser tydeligt, at jo alvorligere kriminalitet man udsættes for, jo større utryghedsskabende effekt har det.

Viktimiseringsfrekvens

Et andet spørgsmål, som har optaget forskningen, er, hvorvidt flergangsofre er mere eller mindre utrygge end engangsofre – altså om personer, der er blevet udsat for kriminalitet flere gange inden for en relativt kort tidsperiode – fx inden for et år – er mere utrygge end personer, der »kun« har været udsat én gang. På trods af nogle få modsatte fund (Carcach og Mukherjee, 1998; Winkel *m.fl.*, 2003) viser forskningen relativt entydigt, at flergangsofre er mere utrygge end enkelt-ofre (Skogan, 1987; Farrall, Jackson og Gray, 2009; Brunton-Smith, 2011; Scherg, 2016; Scherg og Ejrnæs 2020). Figuren nedenfor stammer fra en stor dansk undersøgelse baseret på 27.004 svarpersoner, og den illustrerer tydeligt, at der er en klar sammenhæng mellem antallet af gange, en person har været udsat for forskellige former for kriminalitet inden for et år, og vedkommendes utryghed (jf. Scherg og Ejrnæs, 2020).

Figur 1: Sammenhæng mellem antallet af kriminalitetstyper, som personen har været udsat for og utryghed (N=27.004)

Tabelnote: Figuren viser sammenhængen mellem antallet af forskellige kriminalitetstyper (vold, trusler, indbrud, hærværk, tyveri og chikane), en person har været udsat for og utryghedsniveauet. Analysen er baseret på en GEE-model. Data stammer fra politiets tryghedsundersøgelse 2018-2014

Effekten af vedvarende viktimisering

Afslutningsvis kan man se på spørgsmålet om kriminalitets alvorlighed ift., hvorvidt udsathed for kriminalitet har karakter af en hhv. en tilbagevendende eller enkeltstående begivenhed i offerets liv. Tilbagevendende viktimisering karakteriserer en situation, hvor man som offer hen over en årrække hvert år udsættes for kriminalitet. Det er især inden for den forskning, der har beskæftiget sig med kriminalitet mod kvinder og kvinders utryghed, at man har været opmærksom på, at længerevarende viktimisering kan have særlige negative konsekvenser (Stanko, 1995; Pain, 2000; Bindesbøl, Tjørnhøj-Thomsen og Helweg-Larsen, 2013; Korkodeilou, 2017; Oldrup *m.fl.*, 2018). Således kan selv mindre alvorlige hændelser (såsom asocial eller normbrydende adfærd) få alvorlige følger, hvis man som offer udsættes for det igennem en årrække (Heap, 2020). Det er af datamæssige årsager meget vanskeligt at estimere effekten af længerevarende tilbagevendende udsathed for kriminalitet, da man sjældent følger de samme ofre igennem længere tid. Men i de studier, der har undersøgt viktimisering og utryghed over en årrække, kan man tydeligt se, at personer, der flere år i træk udsættes for kriminalitet (især alvorlig personfarlig kriminalitet), er betydeligt mere utrygge end personer, som alene en gang imellem udsættes for kriminalitet (Janssen, Oberwittler og Koeber, 2020; Forfatter, xxxx).

Samlet set viser forskningen relativt entydigt, at jo mere kriminalitet og jo alvorlige kriminalitet man som offer udsættes for, jo større utryghedsskabende effekt har det. Selvom viktimisering ikke generelt ser ud til at have meget langvarige utryghedsmæssige konsekvenser (almindeligvis er de aftaget efter ca. et år (Mahuteau og Zhu, 2016; Scherg og Ejrnæs, 2020), så kan de negative effekter dog i særlige tilfælde akkumulerer. Således fandt (Scherg og Ejrnæs, 2022) på baggrund af et stort dansk datamateriale, at de personer der hvert år i en toårig periode havde været udsat for kriminalitet, var væsentlig mere utrygge, hvis de også tidligere havde været udsat for personfarlig kriminalitet. Med andre ord så kan længerevarende og tilbagevendende viktimisering have særlig utryghedsskabende konsekvenser for meget viktimiseringsbelastede personer.

Offerkarakteristika og utryghed

At alvorlig kriminalitet er mere utryghedsskabende end mindre alvorlig kriminalitet, er næppe overraskende, men én ting er, at kriminalitetens karakter kan påvirke oplevelsen, noget andet er, om ofrenes individuelle karakteristika også har betydning for, i hvilken udstrækning udsathed for kriminalitet får en utryghedsskabende effekt.

Det er således oplagt at forvente, at de utryghedsmæssige konsekvenser er afhængige af, hvorledes viktimiseringen individuelt bliver håndteret. Det

er forskellige håndteringsfaktorer eller neutraliseringsteknikker, der betinger, hvorvidt udsathedet har hhv. små eller store konsekvenser (Agnew, 1985; Green, Jung og Kane, 2010; Rühls, Greve og Kappes, 2017). Der er således forskel på, i hvor høj grad man som offer er i stand til at fastholde en tro på en retfærdig verden, eller i hvor høj grad man som offer ser sig selv som medansvarlig for viktimiseringen (self-blaming) (Agnew, 1985).

Derudover er tilgængeligheden af og evnen til at aktivere støtte fra familie og sociale netværk en væsentlig faktor ift. at kunne håndtere viktimisering (Cullen, 1994; Schwarzer og Schulz, 2003). Det er nærlæggende at forvente, at ofres fysiske og sociale sårbarhed spiller ind på deres evne til at håndtere viktimisering og aktivere støtte fra familie og venner. Spørgsmålet er derfor om fysisk og socialt sårbare ofre lider mere under at blive udsat for kriminalitet end ressourcestærke personer.

I forhold til effekten af køn og alder er der ikke et klart billede: De fleste internationale undersøgelser peger dog på, at kvinder, der udsættes for kriminalitet, bliver mere utrygge end mænd (Gale og Coupe, 2005; Abbott og McGrath, 2017; Johnston, Shields og Suziedelyte, 2018), men der er også en del studier, hvor dette ikke findes (Skogan, 1987; Smith og Hill, 1991; Scherg og Ejrnæs 2020). Et endnu mere uklart billede ses i forhold til effekten af alder, hvor der ikke er nogen tydelige tendens i forskningsresultaterne (Skogan, 1987; Smith og Hill, 1991; Weinrath og Gartrell, 1996; Abbott og McGrath, 2017; Scherg og Ejrnæs 2020).

Udover at se på betydningen af disse sårbarhedsindikatorer kan man også se på, hvorvidt personer som i forvejen er utrygge, bliver mere eller mindre påvirket af viktimisering end personer, som i udgangspunktet er trygge. En stor australske undersøgelse viste således, at den utryghedsskabende effekt var størst for de ofre, som i forvejen scorede lavt på livskvalitet (Mahuteau og Zhu, 2016).

På baggrund af de meget blandede forskningsfund er den mest sikre konklusion, at vi ikke ved nok om, hvorvidt socialt og fysisk sårbare ofre bliver hårdere ramt af viktimisering end mere ressourcestærke ofre. Specifikt i forhold til betydningen af socioøkonomiske ressourcer, så peger den danske forskning på området dog på, at det har en relativt lille betydning.

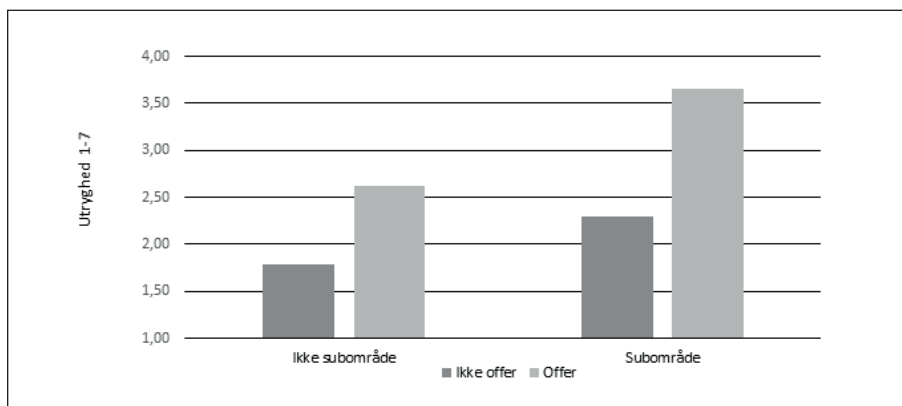
Områdefaktorer: nærmiljøets betydning

Det er forskningsmæssigt dokumenteret, at områdefaktorer såsom tilstedeværelse af normbrydende adfærd, uorden og kriminalitet samt et områdes niveau af sociale og økonomiske problemer spiller en rolle for folks utryghed (Brunton-Smith og Sturgis, 2011; Scherg, 2016). Men det er usikkert, om disse nabolagsfaktorer har særlig betydning for ofres utryghed. Man har i nogle internationale studier fundet, at ofre er mere utrygge end ikke-ofre i områ-

der, hvor der er mere kriminalitet, hvilket kunne indikere, at ofre bliver mere påvirket af kriminalitetsniveauet end ikke-ofre (Mawby og Walklate, 1997; Brunton-Smith og Sturgis, 2011). Forskningen viser blandede resultater, i forhold til om ofre skulle være mere påvirkelige af tilstedeværelse af uorden (Box, Hale og Andrews, 1988; Rountree og Land, 1996; Roccato, Russo og Vieno, 2011).

Omfanget af sociale og økonomiske problemer er en af de mest betydningsfulde områdefaktorer, når vi ser på utryghed mere generelt (Scherg, 2016). Om niveauet af sociale og økonomiske problemer i boligområdet har særlig betydning for ofre, er dog mere usikkert. I den nedenstående figur (se figur 2) baseret på data fra politiets tryghedsundersøgelse fremgår det, at forskellen i utryghed mellem ofre og ikke-ofre er større i de såkaldte særligt udsatte boligområder (SUB-områder). Dette kunne indikere, at de utryghedsmæssige konsekvenser er større, hvis man som offer bliver udsat for kriminalitet i et boligområde, der samlet set er præget af kriminalitet, uorden og sociale problemer. Noget af forklaringen herpå kan bl.a. være, at den koncentration af forskellige problemer, der er i disse udsatte boligområder, kan gøre det sværere at aktivere hjælp og støtte fra lokalsamfundet i samme omfang som i mere ressourcestærke lokalsamfund (jf. Agnew, 1985; Cullen, 1994). Denne problemstilling mangler dog at blive undersøgt nærmere med paneldata.

Figur 2: Sammenligning af utryghedsniveauet blandt ofre og ikke-ofre i SUB-områder og i resten af Danmark i 2018 (N: 11629)

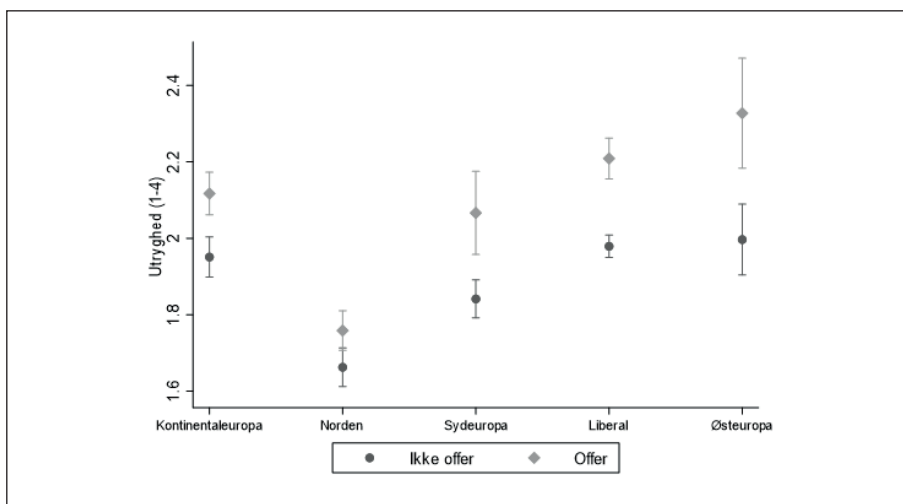
Tabelnote: SUB-områder er betegnelsen for de boligområder som dansk politi hvert år udpeger på baggrund af en vurdering af det lokale trusselsbillede (jf. Rigspolitiet 2019). Data stammer fra politiets tryghedsundersøgelse 2018

På baggrund af den relativt beskedne volumen af forskning og de blandede resultater er det vanskeligt at afgøre, om ofre er mere påvirkelige end ikke-ofre over for de forhold i nær- og lokalmiljøet, som almindeligvis skaber utryghed.

Samfundsniveau: velfærdsstatens betydning

Det kan være relevant at være opmærksom på, at effekten af viktimisering ikke nødvendigvis er den samme i alle lande. Vi ved fra flere komparative studier, at den samfundsmæssige kontekst betyder meget for tryghed – således er folk i lande med udbyggede velfærdsstater betydeligt mere trygge end borgere i andre lande (Balvig, 2001; Hummelsheim *m.fl.*, 2011). Spørgsmålet er dog, om de samfundsforhold, som generelt har en stor betydning for trygheden, kan tænkes at have en særlig betydning for ofre. Der er således flere undersøgelser, der peger på, at betydningen af viktimisering på utryghed varierer mellem forskellige lande og generelt er lavere i de nordiske lande sammenlignet med de øvrige europæiske lande (Abbott og McGrath, 2017; Ejrnæs og Scherg 2020). I figuren nedenfor fremgår det fx tydeligt, at det særligt er i de østeuropæiske lande og lande, der tilhører liberale velfærdsregimer, at vi ser store forskelle mellem ofre og ikke-ofres utryghed, og i Norden, at vi ser meget små forskelle.

Figur 3: Sammenligning af andelen af ofre og ikke-ofre, som oplever, at de er utrygge i forskellige velfærdsregimer (N=112.102)

Tabelnote: Ofre bliver i denne undersøgelse defineret som personer, der enten selv eller en fra deres husstand har været udsat for indbrudstyveri eller overfald inden for de seneste 5 år.

Velfærdsregimeklyngerne er defineret på følgende måde: Norden: Danmark, Sverige, Finland, Island, Norge. Kontinental Europa: Østrig, Belgien, Schweiz, Frankrig, Tyskland, Holland. Sydeuropa: Spanien, Portugal. Liberale lande: Storbritannien, Irland. Østeuropa: Estland, Polen, Tjekkiet, Ungarn, Litauen, Slovenien.

Undersøgelsen er baseret på data fra European Social Survey (ESS) runde 2012, 2014, 2016. Metodisk anvendes en multilevel regressionsanalyse. Uddybende informationer om studiets metode og resultater findes i Ejrnæs og Scherg (2020)

Resultaterne af de komparative studier peger på tre væsentlige forklaringer på, at ofre oplever mindre utryghed i de nordiske lande (Balvig, 2001; Ejrnæs og Scherg 2020). For det første bidrager en velfungerende velfærdsstat med forskellige offentlige støtte- og hjælpetilbud til at afbøde nogle af de værste negative konsekvenser ved at være offer for kriminalitet. Adgangen til sundhedsydelse og psykologhjælp kan også være med til mindske de negative konsekvenser ved at være offer for kriminalitet. For det andet kan en velfungerende velfærdsstat med et højt uddannelsesniveau og en høj grad af aktiv deltagelse i samfundslivet bidrage til, at ofre i de nordiske lande er bedre til at håndtere negative livsbegivenheder end ofre i andre europæiske samfund. For det tredje betyder den høje tillid til politi og retsvæsen i de nordiske lande, at den sårbarhed man kan føle, når man bliver udsat for kriminalitet, bliver formindsket, idet man i højere grad stoler på at ens anmeldelse bliver taget alvorligt, og at man ikke bliver mistænkeliggjort, når man anmelder kriminalitet (Ejrnæs og Scherg, 2020). Derudover kan der være en forskel på den kriminalitet ofre bliver udsat for, hvilket kan have betydning for de utryghedsmæssige konsekvenser af viktimisering. I det omtalte studie bliver ofre defineret som personer, der enten selv har været udsat for indbrudstyveri eller overfald inden for de seneste 5 år eller har oplevet, at en fra deres husstand har været udsat for det. I alle lande er det således erfaringer med alvorlig kriminalitet, som respondenterne spørges ind til. Desværre har European Social Survey ikke variable, der skelner mellem udsathed for forskellige former for kriminalitet.

Politiets og retsvæsenets rolle for ofres utryghed

Der er meget forskning, der peger på at oplevelsen med politiet og retsvæsenet, er vigtig for ofres tryghed (Skogan, 2009). Selvom der i forhold til mange andre lande er høj tillid til politiet og retsvæsenet i Danmark blandt ofre for kriminalitet, peger nye undersøgelser alligevel på, at en høj andel af ofre er utilfreds med den behandling, de får fra politiet (Rigspolitiet, 2020a). Man taler ofte om, at ofres møde med politi og myndigheder undertiden kan føre til en form for 'sekundær viktimisering'. Sekundær viktimisering dækker over den negative adfærd, som fx myndigheder kan udsætte ofre for, hvis offeret mødes med mistro, bebrejdelser eller en manglende hensynsfuldhed, fx under en afhøring (Liagre og Verleysen, 2016, s. 9). Selv en korrekt og omhyggelig behandling fra retsvæsenets side kan have negative konsekvenser, hvis den af en eller anden årsag ikke formår at leve op til de forventninger, offeret har til politiets service (Skogan, 2006; Abbott, McGrath og May, 2020). Både internationale og danske undersøgelser har således fundet, at det væsentligste i forhold til ofres oplevede tilfredshed med politi og retsvæsenet ikke er, hvorvidt gerningsmanden pågribes og straffes hårdt, men at man oplever at mødes med respekt og oplever, at ens henvendelse tages seriøst. Konklusionen fra disse undersøgelser er, at hvis processen opleves som retfærdig, så

skaber det tilfredshed (Donner *m.fl.*, 2015; Wedlock og Tapley, 2016; Holmberg *m.fl.*, 2020; Rigspolitiet, 2020a).

Diskussion

I denne artikel har vi belyst en række forskellige faktorer, der har betydning for ofres utryghed. Vi fandt først og fremmest, at de tryghedsmæssige konsekvenser afhæng af viktimeringens alvorlighed – både set ift. kriminalitetstypen, viktimeringsfrekvensen og viktimeringens vedvarende. For det andet kunne vi konstatere, at forskningen peger i forskellige retninger ift., om de utryghedsmæssige konsekvenser er større for socialt og fysisk sårbare ofre. Tilsvarende uklarhed gjorde sig gældende i forhold til, hvorvidt de utryghedsmæssige konsekvenser er større for ofre, der bor i områder præget af kriminalitet og sociale problemer. Slutteligt fandt vi, at konsekvensen af at blive udsat for kriminalitet er betinget af samfundsmæssige forhold – således at ofre i lande karakteriseret af et veludbygget socialt sikkerhedsnet og af høj tillid til myndighederne er mindre utrygge end ofre i lande, der er karakteriseret af mistillid og et dårligt socialt sikkerhedsnet.

Der er to hovedkonklusioner at drage på baggrund af denne artikels fund. For det første er det primært faktorer, der relaterer sig til alvorligheden af den kriminalitet, man som offer udsættes for, der har betydning for de utryghedsmæssige konsekvenser. Det er næppe overraskende for de fleste. Det, som dog er begyndt at blive mere tydeligt, er de negative konsekvenser ved gentaget viktimering – både på kort sigt og på lidt længere sigt. Meget indikerer således, at især ofre, der over en længere tidsperiode udsættes for kriminalitet, lider betydeligt under denne viktimering.

For det andet sætter de meget forskelligartede og modsatrettede fund, der har været vedr. konsekvenser af viktimering for forskellige ofre, fokus på en grundlæggende diskussion af, i hvor høj grad erfaringer med kritiske livsbegivenheder (herunder kriminalitet) øger sårbarheden, eller om det omvendt under visse omstændigheder kan opbygge robusthed.

Ud fra et *belastningsperspektiv* har man således sædvanligvis antaget, at de negative effekter af viktimering vil være større, hvis der er andre utryghedsskabende faktorer tilstede, fordi det antages, at håndteringsressourcerne vil være begrænsede, hvorfor viktimeringens negative effekter derfor ikke kan neutraliseres nær så godt (Ortega og Myles, 1987). Der er bl.a. på den baggrund, at man fx forventer, at personer, der er arbejdsløse, skulle blive mere utrygge af at udsættes for kriminalitet end en person i beskæftigelse. Modsat har man inden for *resiliensperspektivet* antaget, at erfaringer med kritiske livsbegivenheder kan opbygge håndteringskompetencer og øge modstandskraften over for fremtidig modgang (Updegraff og Taylor, 2000; Winkel *m.fl.*, 2003; Seery, Holman og Silver, 2010). Slutteligt er der nogle forskere, der har

argumenteret for, at grunden til, at nogle af de mest udsatte og utrygge personer ser ud til at rammes mindre hårdt af viktimisering, handler om, at de allerede er så sårbare og utrygge, at udsathed for kriminalitet bare bliver 'en dråbe i havet' ift. deres øvrige problemer (Hannon, 2003; Turanovic, 2019).

De blandede forskningsresultater, som vi fandt ovenfor, kunne indikere, at alle tre perspektiver på hver sin måde kan bidrage til at forstå forskellige aspekter af viktimiseringens konsekvenser for forskellige ofre. For det første så viser især den internationale forskning, at risikofaktorer på både individ-, område- og samfundsmæssigt niveau kan forstærke effekten af viktimisering. I en dansk kontekst – hvor den veludbyggede velfærdsstat i vid udstrækning formår at afbøde effekterne af kritiske livsbegivenheder blandt socialt og økonomisk udsatte grupper (bl.a. pga. mere lige adgang til lægehjælp og økonomisk understøttelse) – har disse andre risikofaktorer dog en begrænset forstærkende effekt (Abbott og McGrath, 2017; Scherg og Ejrnæs, 2020). For det andet peger forskningen desuden også på, at erfaringer med mindre alvorlige kriminalitet – i helt særlige situationer – kan virke afmystificerende og have en resiliensopbyggende funktion. Det kan forklare, hvorfor de utryghedsmæssige konsekvenser af viktimisering kan være lavere for ofre, der tidligere har været udsat for mindre alvorlig kriminalitet (Weinrath og Gartrell, 1996; Mawby og Walklate, 1997; Scherg og Ejrnæs, 2022).

Betydning for praksis

Der er meget fokus på utryghed i den forebyggende felt. Én måde at mindske utrygheden på i samfundet er ved at forebygge kriminalitet og viktimisering – og især have fokus på at forebygge den alvorlige og vedvarende viktimisering. Da vi ikke realistisk kan forvente, at vi som samfund kan forebygge og forhindre al kriminalitet, må fokus også være på, hvorledes vi bedst afhjælper de negative konsekvenser af viktimisering – herunder de utryghedsmæssige.

Nogle af de seneste års politiske initiativer på tryghedsområdet har haft et særligt fokus på ofre for kriminalitet – både ift. at hindre sekundær viktimisering i kontakten med retsvæsenet, men også via forskellige målrettede tryghedsgenoprettende indsatser (Justitsministeriet, 2017, 2018). Det er dog et væsentligt spørgsmål af relevans for praksis, om nogle ofre er mere utrygge end andre. Findes der fx ikke nogen forskel mellem forskellige offergrupper, er der således ingen grund til at forskyde ressourcer henimod tryghedsskabende indsatser over for udvalgte offergrupper, men derimod i stedet fastholde fokus på de tryghedsskabende indsatser som en universel indsats (Skogan, 1987; Shapland og Hall, 2007). Om end der i det danske retsvæsen eksisterer særlige ordninger fx til ofre for alvorlig kriminalitet i form af et tilbud om at få tildelt en kontaktperson, har tilbuddene til ofre i Danmark generelt haft en universel karakter – hvor alle ofre har samme ret til støtte og vejledning hos fx Offerrådgivningen. På den ene side understøtter denne forskningsoversigt i vid udstrækning strategien om at tilbyde hjælp til alle ofre – der er således ikke overbevisende belæg for at hævde, at viktimisering rammer mænd, unge

og personer i beskæftigelse mindre hårdt end fx kvinder, ældre eller arbejdsløse. På den anden side er det dog meget tydeligt, at personer, der udsættes hyppigt, vedvarende og for alvorlig kriminalitet, er markant mere utrygge – ikke bare ift. personer, der ikke bliver udsat for kriminalitet, men også ift. personer, som kun en gang imellem udsættes for kriminalitet.

Det er derfor vigtigt, at politi, offerrådgivningen og andre, der støtter og hjælper ofre for kriminalitet, har de nødvendige redskaber og kompetencer til at skelne mellem ofres forskellige behov. Det er således tydeligt, at der er brug for en forskelligartet tilgang til hhv. de ofre, hvor udsathed for kriminalitet er en sjælden hændelse og de ofre, for hvem udsathed for kriminalitet afspejler en mere kronisk situation (Dinisman og Moroz, 2017; Turanovic, 2019; Scherg og Ejrnæs, 2022). En hændelsesorienteret tilgang, hvor viktimisering ses som en enkeltstående traumatiserende oplevelse, som der kan stilles skarpt på i det rehabiliterende arbejde, er nok mest hensigtsmæssig for de ofre, som kun meget sjældent udsættes for kriminalitet. Og som Holmberg *m.fl.* (2020) har understreget, ser ikke alle ofre sig selv som sårbare og uden handlekraft. Derfor bør støtten til disse ressourcestærke ofre leveres således, at den ikke kommer til at rammesætte dem som hjælpeløse og uden ressourcer, for ellers er der risiko for, at disse ofre vil takke nej til hjælp – hjælp som de i virkeligheden kunne have gavn af. Holmberg *m.fl.* (2020, s. 69-70) anbefaler derfor, at støtten til disse typer ofre rammesættes som 'hjælp til selvhjælp', hvorved det kan signaleres, at de ikke er (eller anses som) passive modtagere af hjælp, men i stedet ses som aktive deltagere i håndtering af viktimeringsoplevelsen.

Derudover skal den hjælp og støtte til hyppigt reviktimerede eller vedvarende ofre tage hensyn til offerets livssituation. Det er således tydeligt, at for en stor del af disse ofre, er udsathed for kriminalitet bare én blandt flere faktorer, der medvirker til deres høje utryghedsniveau. En kort telefonsamtale med en lokalbetjent vil næppe have en blivende effekt for disse ofre, hvor viktimisering afspejler en mere kronisk tilstand. Som minimum er der brug for en længere tidshorisont i indsatsen, og helst skal indsatsen være helhedsorienteret og ikke bare have fokus på årsagerne til utryghed og viktimiseringen, men også bredere på vedkommendes livssituation. En sådan længerevarende og helhedsorienteret indsats vil dog primært ligge uden for rammerne af retsvæsenet (se dog Offerrådgivningens mentorordningen), hvorfor andre civilsamfundsorganisationer eller myndigheder, fx kommunale, må i spil (jf. Cullen, 1994).

Utryghed kan smitte, så hvis vi som samfund ønsker at mindske spredningen af utrygheden, er det oplagt at have fokus på at reducere utryghed der, hvor den er størst. Et oplagt fokusområde i den forbindelse er ofre for kriminalitet – både indbrudsofferet i Nordsjælland og voldsofferet i det udsatte boligområde. Og selvom det er uundværligt med målrettede tryghedsgenoprettede indsatser til særlige udsatte ofre, så er det mindst lige så vigtigt med den fortsatte fokus på helt generelt at sikre, at ofres møde med retsvæsenet er præget af procesretfærdighed.

Noter

1. En sammenligning af utrygheds- og viktimeringsniveauet er naturligvis følsom over for, hvorledes man operationaliserer hhv. utryghed og viktimering, men samme billede ses i en række forskellige undersøgelser, hvor der er anvendt forskellige operationaliseringer af viktimering og utryghed (se fx Scherg, 2016; Rigspolitiet, 2019; Pedersen, Okholm og Balvig, 2021).
2. Hvilket bl.a. er med til at forklare, hvorfor utryghedsniveauet er så højt i de særligt udsatte boligområder (Rigspolitiet, 2019).
3. Viktimeringens konsekvenser for tryghed er sat i fokus i nærværende artikel, bl.a. fordi utryghed er et fokuspunkt i den politiske diskussion og i det praktiske forebyggende arbejde, men også fordi utryghed i sig selv har væsentlige negative konsekvenser for både individet og samfundet (Scherg, 2013, 2016). Det skal dog understreges, at utryghed bare er én af de mange konsekvenser, der kan være ved at blive udsat for kriminalitet. Der kan være andre emotionelle konsekvenser, helbredsmæssige problemer (Oldrup *m.fl.*, 2018; Andrade, Casier og Skov, 2020), fysiske konsekvenser (fx ved udsathed for vold), adfærdsmæssige konsekvenser (fx social isolation) og økonomiske konsekvenser (direkte såvel som indirekte) (Shapland og Hall, 2007; Pedersen, Kyvsgaard og Balvig, 2020a) – som samlet set kan påvirke livskvaliteten for ofre for kriminalitet (Hanson *m.fl.*, 2010; Alfaro-Beracochea *m.fl.*, 2018).
4. Det er uklart, hvorvidt det at have begået kriminalitet har betydning for den utrygheds-mæssige effekt af udsathed for kriminalitet. En enkelt undersøgelse peger dog på, at det at have været sigtet for kriminalitet ikke i almindelighed påvirker personers utryghed (Scherg og Ejrnæs, 2022).
5. I den kriminologiske forskning kategoriseres røveri næsten altid som personfarlig kriminalitet selvom den straffelovsmæssigt hører under formueforbrydelserne.
6. Kategoriseringen af indbrud som *alvorlig kriminalitet* flugter endvidere også med det billede, der ses i de alvorlighedsindeks (Crime Harm Index), som er baseret på straffælængder (Sherman, Neyroud og Neyroud, 2016; Andersen og Mueller-Johnson, 2018).
7. Man kan som Ejsing (2012, 21-22) undre sig over, at indbrud indtager denne position, når »skadesvirkningen i de fleste tilfælde er af materiel eller økonomisk art.« Forklaringen ligger sandsynligvis i den symbolske værdi, som boligen eller hjemmet har fået i vores kultur som et 'helligt sted', hvor man kan slappe af og være helt sig selv (Rainwater, 1966, s. 22-23). Opfattelsen af hjemmet/boligen som et sikkert tilflugtssted har således en psykologisk vigtig rolle ift. trygheden, hvorfor netop indbrud »violates one of the most important sources of personal security – home walls« Skogan (1977, p. 8).

Referencer

- Abbott, J. og McGrath, S.A. (2017) »The Effect of Victimization Severity on Perceived Risk of Victimization: Analyses Using an International Sample«, *Victims and Offenders*, 12(4), s. 587-609. <https://doi.org/10.1080/15564886.2016.1208130>
- Abbott, J., McGrath, S.A. og May, D.C. (2020) »The Effects of Police Effort on Victims' Fear of Crime«, *American Journal of Criminal Justice*. *American Journal of Criminal Justice*. <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09523-7>
- Adriaenssen, A. *m.fl.* (2018) »Public perceptions of the seriousness of crime: Weighing the harm and the wrong«, *European Journal of Criminology*, 17(2), s. 127-152. <https://doi.org/10.1177/1477370818772768>

- Agnew, R.S. (1985) »Neutralizing the Impact of Crime«, *Criminal Justice and Behavior*, 12(2), s. 221-239. <https://doi.org/10.1177/0093854885012002005>
- Alfaro-Beracochea, L. m.fl. (2018) »Effects of Fear of Crime on Subjective Well-being: A Meta-analytic Review applied to legal context«, *The European Journal of Psychology*, 10(2), s. 89-96. <https://doi.org/10.5093/ejpalc2018a9>
- Andersen, H.A. og Mueller-Johnson, K. (2018) »The Danish Crime Harm Index: How It Works and Why It Matters«, *Cambridge Journal of Evidence-Based Policing*, 2, s. 52-69. <https://doi.org/10.1007/s41887-018-0021-7>
- Andrade, S.B., Casier, F. og Skov, P.R. (2020) *Risici og konsekvenser ved voldsforbrydelser En statistisk kortlægning af ofre og deres familiers liv i Danmark*. København: VIVE.
- Balvig, F. (2001) »Kriminaliteten i Danmark – i europæisk perspektiv«, *Juristen*, (7), s. 263-283.
- Balvig, F., Holmberg, L. og Nielsen, M.P.H. (2009) *Politireformen år to. Befolkningens og samarbejdspartners syn på politiet i november/december 2008*. Københavns Universitet, Rigspolitiet.
- Bindesbøl, K.H.J., Tjørnhøj-Thomsen, T. og Helweg-Larsen, K. (2013) *Stalking i Danmark*. København.
- Boroah, V.K. og Carcach, C.A. (1997) »Crime and fear: Evidence from Australia«, *British Journal of Criminology*, 37(4), s. 635-657. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a014202>
- Box, S., Hale, C. og Andrews, G. (1988) »Explaining Fear of crime«, *The British Journal of Criminology*, 28(3), s. 340-356. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a047733>
- Brunton-Smith, I. (2011) »Untangling the relationship between fear of crime and perceptions of disorder: Evidence from a longitudinal study of young people in England and Wales«, *British Journal of Criminology*, 51(6), s. 885-899. <https://doi.org/10.1093/bjc/azr064>
- Brunton-Smith, I. og Sturgis, P. (2011) »Do neighborhoods generate fear of crime? an empirical test using the british crime survey«, *Criminology*, 49(2), s. 331-369. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2011.00228.x>
- Carcach, C. og Mukherjee, S. (1998) »Repeat Victimization in Australia«, *Australian Institute of Criminology Research and Public Policy Series*, (15).
- Christensen, E. (2020) »Er debatten om tryghed løbet af sporet?«, *Jyllands-Posten*, 31. august.
- Collins, R.E. (2016) »Addressing the inconsistencies in fear of crime research: A meta-analytic review«, *Journal of Criminal Justice*, 47, s. 21-31. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.06.004>
- Hindelang, M.J., Gottfredson, M.R., og Garofalo, J. (1978). *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge: Ballinger.
- Cullen, F.T. (1994) »Social support as an organizing concept for criminology: Presidential address to the academy of criminal justice sciences«, *Justice Quarterly*, 11(4), s. 527-559. <https://doi.org/10.1080/07418829400092421>
- Dinisman, T. og Moroz, A. (2017) *Understanding victims of crime. The impact of the crime and support needs*. London: VS Victim support.
- Donner, C. m.fl. (2015) »State-of-the-art review policing and procedural justice: A state-of-the-art review«, *Policing*, 38(1), s. 153-172. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-12-2014-0129>
- DuBow, F., McCabe, E. og Kaplan, G. (1979) *Reactions to Crime: A Critical Review of the Literature*. Washington: U.S. Department of Justice.

- Ejrnæs, A., og Scherg, R.H. (2020). The impact of victimization on feelings of unsafety in different welfare regimes. *European Journal of Criminology*. <https://doi.org/10.1177/1477370820960025>
- Ejsing, A.-K. (2012) *Kriminalitet og tryghed 2012*. Forsikring & Pension.
- Ellis, L., Farrington, D.P. og Hoskin, A.W. (2019) »Institutional factors«, i *Handbook of Crime Correlates*. 2. udg. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804417-9.00003-X>
- Farrall, S.D., Jackson, J. og Gray, E. (2009) *Social Order and the Fear of Crime in Contemporary Times*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199540815.001.0001>
- Gale, J.A. og Coupe, T. (2005) »The behavioural, emotional and psychological effects of street robbery on victims«, *International Review of Victimology*, 12(1), s. 1-22. <https://doi.org/10.1177/026975800501200101>
- Gilliam, L. m.fl. (2020) »21 fremtrædende forskere: Mette Frederiksen og regeringens såkaldte tryghedspakke vil skade langt mere end gavne«, *Politiken*, 9. november.
- Green, D.L., Jung, J.C. og Kane, M.N. (2010) »Coping strategies for victims of crime: Effects of the use of emotion-focused, problem-focused, and avoidance-oriented coping«, *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(6), s. 732-743. <https://doi.org/10.1080/10911351003749128>
- Hale, C. (1996) »Fear of crime: A review of the literature«, *International review of Victimology*, 4, s. 79-150. <https://doi.org/10.1177/026975809600400201>
- Hannon, L. (2003) »Poverty, Delinquency, and Educational Attainment: Cumulative Disadvantage or Disadvantage Saturation?«, *Sociological Inquiry*, 73(4), s. 575-594. <https://doi.org/10.1111/1475-682X.00072>
- Hanson, R.F. m.fl. (2010) »The impact of crime victimization on quality of life«, *Journal of Traumatic Stress*, 23(2), s. 189-197. <https://doi.org/10.1002/jts.20508>
- Heap, V. (2020) »Exploring the effects of long-term anti-social behaviour victimisation«, *International Review of Victimology*. <https://doi.org/10.1177/0269758020961979>
- Holmberg, L. m.fl. (2020) *Forurettedes møde med retssystemet*. København.
- Hummelsheim, D. m.fl. (2011) »Social Insecurities and Fear of Crime: A Cross-National Study on the Impact of Welfare State Policies on Crime-related Anxieties«, *European Sociological Review*, 27(3), s. 327-345. <https://doi.org/10.1093/esr/jcq010>
- Janssen, H.J., Oberwittler, D. og Koeber, G. (2020) »Victimization and Its Consequences for Well-Being: A Between- and Within-Person Analysis«, *Journal of Quantitative Criminology*, 37(1) s. 101-140. <https://doi.org/10.1007/s10940-019-09445-6>
- Jennings, W.G., Higgins, G.E., Tewksbury, R., Gover, A.R., Piquero, A.R. (2020). A Longitudinal Assessment of the Victim-Offender Overlap. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(12) s. 2147-2174. <https://doi.org/10.1177/0886260509354888>
- Johnston, D.W., Shields, M.A. og Suziedelyte, A. (2018) »Victimisation, Well-being and Compensation: Using Panel Data to Estimate the Costs of Violent Crime«, *Economic Journal*, 128(611), s. 1545-1569. <https://doi.org/10.1111/ecoj.12478>
- Justitsministeriet (2017) *Politiets møde med borgerne*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet (2018) *Nærhed og tryghed*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet (2019) *Tryghed og sikkerhed i det offentlige rum*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet (2021). *Et tryggere Danmark*. København, Justitsministeriet.

- Kammersgaard, T. (2019) »Med slagord om at beskytte trygheden gør politikerne livet mere utrygt for de mest udsatte«, *Information*, 19. november.
- Kongstad, A. og Kruize, P. (2011) *Når det kommer tæt på. Effekter af hjemmerøveri på lokalsamfunds beboere i forhold til tryghed, sikring og adfærd*. København: Københavns Universitet Det Juridiske Fakultet.
- Korkodeilou, J. (2017) »'No place to hide': Stalking victimisation and its psycho-social effects«, *International Review of Victimology*, 23(1), s. 17-32. <https://doi.org/10.1177/0269758016661608>
- Liagre, F. og Verleysen, C. (2016) *Toolbox no. 7. Preventing Secondary Victimization policies & practices*. European Crime Prevention Network.
- Lurigio, A.J. (1987) »Are all Victims Alike? The Adverse, Generalized, and Differential Impact of Crime«, *Crime & Delinquency*, 33(4), s. 452-467. <https://doi.org/10.1177/0011128787033004003>
- Mahuteau, S. og Zhu, R. (2016) »Crime Victimization and Subjective Well-Being: Panel Evidence From Australia«, *Health Economics*, 25, s. 1448-1463. <https://doi.org/10.1002/hec.3230>
- Mawby, R.I. og Walklate, S. (1997) »The Impact of Burglary: A Tale of Two Cities«, *International Review of Victimology*, 4(4), s. 267-295. <https://doi.org/10.1177/026975809700400403>
- Noble, J. og Jardin, A. (2020) »From Victimization to Fear: Fear of Crime and its Variations Among Victims«, *The British Journal of Criminology*, 60(2), s. 468-489.
- Oldrup, H. m.fl. (2018) *Psykiske, Fysike og sociale konsekvenser af psykisk vold i parforhold*. København.
- Ortega, S.T. og Myles, J.L. (1987) »Race and Gender Effects on Fear of Crime: an Interactive Model With Age«, *Criminology*, 25(1), s. 133-152. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1987.tb00792.x>
- Pain, R.H. (2000) »Place, social relations and the fear of crime: a review«, *Progress in Human Geography*, 24(3), s. 365-387. <https://doi.org/10.1191/030913200701540474>
- Pedersen, A.-J.B., Kyvsgaard, B. og Balvig, F. (2020a) *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2018*. København: Justitsministeriet, Rigspolitiet, Københavns Universitet, Det Kriminalpræventive Råd.
- Pedersen, A.-J.B., Kyvsgaard, B. og Balvig, F. (2020b) *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2019. Hovedtal*. København: Justitsministeriet.
- Pedersen, A.B., Okholm, M.M., og Balvig, F. (2021). *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – Offerundersøgelserne 2005-2020*. København: Justitsministeriet.
- Rainwater, L. (1966) »Fear and the House-as-Haven in the Lower Class«, *Journal of the American Institute of Planners*, 32(1), s. 23-31. <https://doi.org/10.1080/01944366608978486>
- Regeringen (2020a) *Tryghed for alle danskere*. København: Regeringen.
- Regeringen (2020b) *Trygheden først. Et politi der er dér, hvor danskerne har brug for det*. København: Regeringen.
- Rigspolitiet (2019) *National strategi for politiets indsats i de særligt udsatte boligområder*. København: Rigspolitiet
- Rigspolitiet (2020a) »Kriminalitetsramte borgeres tilfredshed med politiet«. København: Rigspolitiet
- Rigspolitiet (2020b) *Politiets Tryghedsundersøgelse*. København: Rigspolitiet.

- Roccatò, M., Russo, S. og Vieno, A. (2011) »Perceived community disorder moderates the relation between victimization and fear of crime«, *Journal of Community Psychology*, 39(7), s. 884-888. <https://doi.org/10.1002/jcop.20470>
- Rountree, P.W. og Land, K.C. (1996) »Perceived risk versus fear of crime: Empirical evidence of conceptually distinct reactions in survey data«, *Social Forces*, 74(4), s. 1353-1376. <https://doi.org/10.2307/2580354>
- Rühs, F., Greve, W. og Kappes, C. (2017) »Coping with criminal victimization and fear of crime: The protective role of accommodative self-regulation«, *Legal and Criminological Psychology*, 22(2), s. 359-377. <https://doi.org/10.1111/lcrp.12106>
- Scherg, R.H. (2016). *Utrygheden finder sted. En undersøgelse af utryghed ved kriminalitet med særlig fokus på udforskningen af utryghedens rumlige dimensioner og miljømæssige årsager*. Aalborg Universitetsforlag.
- Scherg, R.H., og Ejrnæs, A. (2020). De utryghedsmæssige konsekvenser af udsathed for kriminalitet i Danmark. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 107, 41-66. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v107i1.124801>
- Scherg, R.H., og Ejrnæs, A. (2022). Heterogeneous Impact of Victimization on Sense of Safety: The Influence of Past Victimization. *Victims & Offenders*, 17(3), 395-420. <https://doi.org/10.1080/15564886.2021.1943091>
- Schwarzer, R. og Schulz, U. (2003) »Stressful Life Events«, i *Handbook of Psychology*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc., s. 25-49. <https://doi.org/10.1002/0471264385.wei0902>
- Seery, M.D., Holman, E.A. og Silver, R.C. (2010) »Whatever Does Not Kill Us: Cumulative Lifetime Adversity, Vulnerability, and Resilience«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(6), s. 1025-1041. <https://doi.org/10.1037/a0021344>
- Shapland, J. og Hall, M. (2007) »What Do We Know About the Effects of Crime on Victims?«, *International Review of Victimology*, 14(2), s. 175-217. <https://doi.org/10.1177/026975800701400202>
- Sherman, L.W., Neyroud, P.W. og Neyroud, E. (2016) »The Cambridge Crime Harm Index: Measuring Total Harm from Crime Based on Sentencing Guidelines«, *Policing*, 10(3), s. 171-183. <https://doi.org/10.1093/police/paw003>
- Skogan, W.G. (1987) »The Impact of Victimization on Fear«, *Crime & Delinquency*, 33(1), s. 135-154. <https://doi.org/10.1177/0011128787033001008>
- Skogan, W.G. (2006) »Asymmetry in the Impact of Encounters with Police«, *Policing and Society*, 16(2), s. 99-126. <https://doi.org/10.1080/10439460600662098>
- Skogan, W.G. (2009) »Concern About Crime and Reassurance or Accountability?«, *Police Quarterly*, 12(3), s. 301-318. <https://doi.org/10.1177/1098611109339893>
- Smith, E. (2020) »Regeringens forslag om opholdsforbud var aldrig blevet til lov for 20 år siden«, *Politiken*, 20 oktober.
- Smith, L.N. og Hill, G.D. (1991) »Victimization and fear of crime«, *Criminal Justice and Behavior*, 18(2), s. 217-239. <https://doi.org/10.1177/0093854891018002009>
- Stanko, E.A. (1995) »Women, Crime, and Fear«, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539(1), s. 46-58. <https://doi.org/10.1177/0002716295539001004>
- Stylianou, S. (2003) »Measuring crime seriousness perceptions: What have we learned and what else do we want to know«, *Journal of Criminal Justice*, 31(1), s. 37-56. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(02\)00198-8](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(02)00198-8)
- Taylor, R.B. og Hale, M. (1986) »Testing Alternative Models of Fear of Crime«, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 77(1), s. 151. <https://doi.org/10.2307/1143593>

- Turanovic, J.J. (2019) »Heterogeneous effects of adolescent violent victimization on problematic outcomes in early adulthood«, *Criminology*, 57(1), s. 105-135. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12198>
- Updegraff, J.A. og Taylor, S.E. (2000) »From vulnerability to growth: Positive and negative effects of stressful life events«, i Harvey, J. og Miller, E. (red.) *Loss and trauma: General and close relationship perspectives*. Philadelphia: Brunner-Routledge, s. 3-28. <https://doi.org/10.4324/9781315783345-2>
- Warr, M. (1987) »Fear of victimization and sensitivity to risk«, *Journal of quantitative criminology*, 3(1), s. 29-46. <https://doi.org/10.1007/BF01065199>
- Wedlock, E. og Tapley, J. (2016) *What works in supporting victims of crime: A rapid evidence assessment*. London: Office of the Commissioner for Victims and Witnesses.
- Weinrath, M. og Gartrell, J. (1996) »Victimization and Fear of Crime«, *Violence and Victims*, 11(3), s. 187-197. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.11.3.187>
- Winkel, F.W. m.fl. (2003) »Repeat criminal victimization and vulnerability for coping failure: A prospective examination of a potential risk factor«, *Psychology, Crime and Law*, 9(1), s. 87-95. <https://doi.org/10.1080/10683160308137>
- Zhao, J., Lawton, B.A. og Longmire, D. (2015) »An Examination of the Micro-Level Crime-Fear of Crime Link«, *Crime & Delinquency*, 61(1), s. 19-44. <https://doi.org/10.1177/0011128710386203>
- Øland Ribe, M. (2021). Tryghed og holdning til politi og retssystem. Danmark i forhold til andre europæiske lande. København: Justitsministeriet.

Victims and sense of safety – victimization and its impact on feelings of unsafety

Victims of crime generally feel more unsafe, though studies find that victims' feelings of unsafety vary considerably. This article sheds light on how factors pertaining to the individual, the crime, the neighbourhood and society influence the relationship between victimization and feelings of unsafety. This article finds that the severity of crime is central in explaining feelings of unsafety among crime victims. However, it is uncertain whether individual characteristics and neighbourhood characteristics affect the relationship between victimization and feelings of unsafety. Thirdly, it is evident that the societal context affects the link between victimization and feelings of unsafety. Victims in more comprehensive welfare states feel less unsafe than victims in other types of societies. Therefore, victim services should be based on a differentiated approach - with special focus on supporting victims who are persistently victimized and who are victimized by serious crime.

Keywords: fear of crime, sense of safety, victimization, vulnerability, state of the art.

Gunvor Christensen & Vibeke Jakobsen

En dekomponering af forskelle i sigtelsesrisiko mellem unge i og uden for udsatte boligområder

Der er en højere forekomst af sigtelser blandt unge i udsatte boligområder sammenlignet med unge uden for de udsatte boligområder. I artiklen analyserer vi, om der er forskel på, hvilke risikofaktorer der gør sig gældende for unge i og uden for udsatte boligområder i forhold til at få en sigtelse. På baggrund af en regressionsanalyse konkluderer vi, at risikofaktorer for, at unge får en sigtelse er de samme, uanset om de bor i eller uden for et udsat boligområde. Ved hjælp af en dekomponeringsanalyse finder vi, at en højere forekomst af unge med sigtelser i udsatte boligområder især skyldes en sammensætningseffekt, givet at der er en overrepræsentation af unge med etniske minoritetsbaggrund samt af forældre med færre socioøkonomiske ressourcer. Den højere forekomst af sigtelser blandt unge i udsatte boligområder hænger således primært sammen med en større koncentration af social udsathed i de udsatte boligområder end uden for de udsatte boligområder.

Nøgleord: udsatte boligområder, kriminalitet, regressionsanalyse, dekomponeringsanalyse.

Indledning

Forskellige studier (Christensen et al., 2019b; Madsen et al., 2015) har dokumenteret en højere forekomst af kriminalitet i de dele af den almene sektor, som vi forskningsmæssigt ofte referer til som udsatte boligområder – altså boligområder med en særlig koncentration af borgere i udsatte positioner. Kriminalitet kan ses som udtryk for en lovovertrædende adfærd (Michael & Adler, 1933) og udtryk for en adfærd, der afviger fra samfundets normer og værdier, og som udfordrer den samfundsmæssige sammenhængskraft, tryk og trivsel. Derfor påkalder forekomsten af kriminalitet sig en samfundsmæssig opmærksomhed rettet mod at løse og håndtere kriminalitetsproblemer i samfundet.

Det er forskningsmæssigt interessant at undersøge, hvorfor der findes en højere forekomst af kriminalitet i de udsatte boligområder. Skyldes det sammensætningen af mennesker, altså at mennesker, der har en forholdsvis stor tilbøjelighed til at begå kriminalitet, uanset hvor de bor, er koncentreret i udsatte boligområder, eller skyldes det, at der netop er en koncentration af personer, der begår kriminalitet, og at det at bo koncentreret sammen med andre, der begår kriminalitet, øger omfanget af kriminalitet som hver enkelt begår; det vil sige negative områdeeffekter?

Fra politisk side forekommer der ikke at være så meget tvivl om, hvad der er på spil, når vi ser denne højere forekomst af kriminalitet. Eksempelvis udtaler boligminister Kaare Dybvad i Berlingske 20. september 2019: »Vi kan skabe boligområder med en mere blandet beboersammensætning, og det kan være første skridt på vejen til, at færre går ind på en kriminel løbebane.« (Berlingske, 2019). Det er en udtalelse, der er i tråd med en række forskellige politiske aftaler som »Parallelsamfunds aftalen« fra 2018, »Den nationale strategi for øget politiindsats i de 23 særlig udsatte boligområder« fra 2018 og »Blandede boligområder næste skridt i kampen mod parallelsamfund« fra 2021, der er indgået med henblik på at komme problemramte boligområder til livs samt forebygge, at unge begår kriminalitet. Boligpolitisk er der lavet en sammenkædning af koncentration af udsatte boligområder og kriminalitet, hvor kriminalitet udgør en af fem indikatorer i Indenrigs- og Boligministeriets opgørelser af om et alment boligområde er et omdannelsesområde (tidl. hård ghetto), parallelsamfund (tidl. ghetto), udsat boligområde eller et forebyggelsesområde.¹ Kriminalitet betragtes således både som en selvstændig årsag, der skaber udsatte boligområder, og som en afledt effekt af den sammensætning af beboere, der er i udsatte boligområder.

Den politiske løsning på, at kriminalitet er med til at skabe udsatte boligområder, er at ændre i beboersammensætningen, jf. fx Parallelsamfunds aftalen. Når beboersammensætningen bliver mere balanceret; det vil sige, at et boligområde på de fem indikatorer (uddannelse, beskæftigelse, indkomst, kriminalitet og herkomst) ligger under de politiske definerede grænsevær-

Gunvor Christensen

Projektchef,
ph.d. i sociologi
VIVE – Det Nationale
Forsknings- og Analyse-
center for Velfærd

E-mail:
guc@vive.dk

Vibeke Jakobsen

Seniorforsker,
ph.d. i økonomi
VIVE – Det Nationale
Forsknings- og Analyse-
center for Velfærd

E-mail:
vij@vive.dk

dier, er boligområdet defineret som mere balanceret og den sociale udsathed, der kendetegner de udsatte boligområder, vil være fortyndet og spredt ud over resten af boligmarkedet. Den yderligere, men mere implicite, sammenkædning, som ligger i boligministerens udtalelse, er, at givet de mennesker, der nu bor i disse udsatte boligområder, er der være flere personer, der vælger en kriminel løbebane. Forskningsmæssigt set, ved vi imidlertid ikke, om det er rigtigt, fordi denne sammenkædning hviler på, at der findes såkaldte negative områdeeffekter. Identifikationen af negative områdeeffekter er metodisk set vanskelig, fordi det ikke er et spor tilfældigt, hvor man bor, og derfor er det vanskeligt at afgøre om bestemte forhold som kriminalitet skyldes sammensætningen eller en områdeeffekt. Der er dog studier, der har fundet negative områdeeffekter. Rotger og Galster (2018) finder, at der er evidens for, at socialt udsatte unge er mere tilbøjelige til at blive kriminelle, hvis de bor i områder, hvor en stor andel af beboere, som har en dom for besiddelse af narkotika. Damm og Dustmann (2014) finder tilsvarende, at flygtningebørn i højere grad kommer ind på en kriminel løbebane, hvis de bor i en kommune med et stort omfang af ungdomskriminalitet. Disse studier gælder for særlige populationer, kvoteflytninger og anviste borgere, og kan derfor ikke nødvendigvis ekstrapoleres til at gælde generelt.

I denne artikel vil vi kigge nærmere på sammenhængen mellem forekomsten af kriminalitet blandt unge og risikofaktorer – forstået som risikofaktorer der kendetegner unge - i og uden for de udsatte boligområder. Vi har ikke mulighed for at foretage en analyse af kriminalitet som en områdeeffekt, da vi ikke kan modellere os ud af eller omkring, at de beboere, vi undersøger, som bor i de udsatte boligområder, udgør en selektiv gruppe. Men det vi kan gøre er at undersøge, om forskelle på unges risikofaktorer i og uden for udsatte boligområder kan forklare forskellen på udbredelsen af kriminalitet i og uden for udsatte boligområder. Forskningsspørgsmålene i denne artikel er derfor at undersøge:

1. om der er forskel på, hvilke faktorer der øger risikoen for at blive sigtet for en kriminel handling, for en ung i et udsat boligområde og for en ung, der ikke bor i et udsat boligområde?
2. hvor stor en del af forskellen i de to unge-gruppers risiko for at blive sigtet skyldes en sammensætningseffekt med hensyn til de faktorer, det er muligt at kontrollere for (fx at der i de udsatte boligområder bor flere unge, der har forældre med kriminalitetserfaring eller har etnisk minoritetsbaggrund)?

Disse forskningsspørgsmål er så vidt vi ved ikke tidligere undersøgt i en dansk kontekst, og analyserne i denne artikel vil derfor bidrage til ny viden om, hvorvidt det højere kriminalitetsniveau i de udsatte boligområder skyldes en bestemt sammensætning af beboere eller ser ud at skyldes andre forhold. Jo mere viden vi har om baggrunden for kriminalitet i de udsatte boligområder, jo bedre grundlag har vi for at påvirke kriminalitetsmønstrene med hensigtsmæssige indsatser.

I analyserne anvender vi sigtelser som en indikator for kriminalitet. Der er dog vigtigt at understrege, at der ikke kan sættes lighedstegn mellem sigtelser og kriminalitet. Man bliver sigtet, hvis politiet vurderer, at der er en rimelig grund til at mistænke en bestemt person for at have begået en forbrydelse. En sigtelse sker således på et meget tidligt stadie af politiets arbejde og går forud for en tiltale i en straffesag. En sigtelse er således hverken en tiltale eller en dom, og en sigtet person er ikke kendt skyldig eller uskyldig, førend der ligger en dom ved domstol. Det betyder, at der kan være sigtede personer, der enten er uskyldige, eller hvor det ikke kan rejses tiltale. Tilsvarende kan der være kriminel aktivitet, som vi ikke tager højde for i analysen, fordi det enten ikke er opdaget eller anmeldt, og omfanget af dette er uvist. Når vi ikke kigger på domme i denne artikel skyldes det, at der ikke tilstrækkeligt mange unge med en dom til, at vi kan gennemføre analysen; der vil være for stor usikkerhed i analyseresultaterne.

Begrebet udsat boligområde er ikke veldefineret, hverken i den internationale forskningslitteratur (Algren et al., 2015; van Vuuren et al., 2014) eller i den danske (Jakobsen, 2020). I den danske forskning bliver udsatte boligområder ofte defineret som den særlig socialt udsatte del af den almene boligsektor (fx Christensen et al., 2019; Christensen et al., 2019; Nielsen et al., 2021) eller som klynger af boliger, der bebos af socialt udsatte beboere (fx Damm et al., 2015). I denne artikel er udsatte boligområder defineret som boligområder, der har haft en boligsocial helhedsplan finansieret af Landsbyggefonden. Specifikt kigger vi på de boligområder, der har haft en boligsocial helhedsplan finansieret af Landsbyggefondens 2011-14-midler; indeholdt i disse boligområder vil være de boligområder, der er defineret som omdannelsesområder, parallelsamfund, udsatte boligområder og forebyggelsesområder pr. 1.12.2021.

Landsbyggefondens 2011-14-midler er en udmøntning af Boligaftalen fra 2010.² Landsbyggefondens tilsagn om midler til en boligsocial helhedsplan be-

ror på, at Landsbyggefonden foretager en vurdering af hver enkelt ansøgning på baggrund af socioøkonomiske nøgletal som fx uddannelse, beskæftigelse og indkomst for boligafdelingen/boligområdet og en faglig vurdering af de påtænkte indsatser og af, hvordan de indsatser forventes at være i stand til at løse områdets problemer og behov. Derudover har det indgået i Landsbyggefondens vurdering, hvorvidt den foreslåede organisering vil kunne sikre en gennemførelse af indsatserne.

I alt blev der igangsat 89 boligsociale helhedsplaner, der dækker over 395 almene boligafdelinger. I 2017 var der 219.378 beboere i disse områder, heraf var 19.093 i alderen 15-20 år. Boligsociale indsatser defineres af Landsbyggefonden som en tidsafgrænset (til 4 år), områdebaseret (almene områder), social indsats, der gennemføres i samspil med øvrige indsatser og i samarbejde med beliggenhedskommune og boligorganisationer.

Artiklen er bygget op således, at vi *først* beskriver en række faktorer, der i forskningslitteraturen er vurderet til at øge børns og unges risiko for at begå kriminalitet. Dernæst gør vi rede for de metoder og data vi anvender i de empiriske analyser. Herefter viser vi resultaterne fra regressions- og dekomponeringsanalyserne, og afslutningsvis diskuterer vi de empiriske resultater op imod den eksisterende forskningslitteratur.

Risiko for kriminalitet

Når vi tager udgangspunkt i den politiske forståelse af sammenhængen mellem kriminalitet og udsatte boligområder, bliver kriminalitet både set som en årsag til udsatte boligområder og en afledt effekt af, at der er udsatte boligområder. Når vi kigger mod udlandet i forhold til, hvordan man forskningsmæssigt definerer udsatte boligområder, behandles forekomsten af kriminalitet typisk som noget, der er afledt af eksistensen af disse boligområder (Chen & Paterson, 2006; Drukker et al., 2003; Grow et al., 2010) og ikke som en udslagsgivende faktor. Når kriminalitet ansues som en afledt effekt af forekomsten af udsatte boligområder beror det på en hypotese om, at social udsathed leder til kriminalitet. Det er en hypotese, der forskningsmæssigt er meget diskuteret og blandt andet kritiseret ud fra, at den vedrører en sammenhæng mellem udsathed og kriminalitet der er for unuanceret, fordi selvom relativt flere med socialt udsat baggrund begår kriminalitet, så begår langt hovedparten af individer med en social udsat baggrund *ikke* kriminalitet (Wikström & Treiber, 2016). I denne artikel analyserer vi ikke kriminalitet som hverken en årsag eller en afledt effekt af social udsathed, men vi prøver derimod at forstå, om der er særlige forhold, der kendetegner unge, der sigtes for kriminalitet i udsatte boligområder sammenlignet med forhold, der kendetegner unge, der sigtes for kriminalitet uden for de udsatte boligområder. I en analyse af om unge, der sigtes for kriminalitet, er ens eller forskellige, uagtet hvor de bor, kigger

vi derfor i retning af den forskning, der beskæftiger sig med risikofaktorer for kriminalitet.

Der er forsket meget i hvilke faktorer, der kendetegner unge, der tilsyneladende er mere tilbøjelige til at begå kriminalitet, sammenlignet med unge, der ikke begår kriminalitet. Risikofaktorer skal forstås som faktorer, der optræder i et barn eller en ungs tidlige liv, og som senere i livet kan medvirke til, at de begår kriminalitet (Kraemer et al., 2005). I den sammenhæng er det vigtigt at understrege, at selvom det er bestemte faktorer, der ser ud til at øge unges risiko for kriminalitet, er det stadig kun en mindre gruppe, der egentlig begår kriminalitet (Christensen et al., 2019a; Wikström & Treiber, 2016).

I det nedenstående gennemgås resultater fra de denne forskningslitteratur. Det er ikke alle de nævnte faktorer, vi kan tage højde for i analyserne i denne artikel; hvilke faktorer vi inddrager i analyser, fremgår af afsnittet om data nedenfor.

Der er udarbejdet en systematisk forskningsoversigt af (Besemer et al., 2017) baseret på 25 studier, hvor 23 studier finder belæg for, at kriminalitetsadfærd videregives fra forældre til børn. Når der ikke tages højde for forklarende baggrundsforhold, har børn en risiko, der er 2,4 gange større for, at de har kriminel adfærd, hvis deres forældre også har en kriminel adfærd. Når der tages højde for baggrundsforhold som fx uddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet og indkomst, er risikoen 1,8 gange større. Ud over at forældres kriminelle erfaringer er en risikofaktor, er der også en række andre risikofaktorer for børn og unge i forhold til kriminel aktivitet. Der er risikofaktorer, der optræder, selvom forældre ikke selv har erfaring med kriminel aktivitet. Hvis forældre, særlig moderen er teenager, når hun får barnet (Coyne et al., 2013), og forældrene ikke har en uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet (Christoffersen & Soothill, 2003), eller de har lav indkomst (Farrington & Welsh, 2007), psykisk sygdom, misbrug (Farrington & Welsh, 2007), og der er skilsmisse eller dødsfald blandt forældrene (Farrington & Welsh, 2007; Wright & Wright, 1993), øger det børns risiko for at udvikle kriminel aktivitet i deres ungdom. Forældres opdragelse af deres børn, samt deres følelsesmæssige involvering i deres børns liv har ligeledes stor betydning for børns risiko for kriminalitet. Uregelmæssig opdragelse og grænsesætning, mindre kærlighed mellem voksen og barn (Farrington, 1997), manglende følelsesmæssig involvering medfører en øget risiko, mens høj grad af opdragelse og forudsigelig, samt høj grad af følelsesmæssig involvering er en beskyttelse mod kriminel aktivitet (Hart, 2008; Perry, 2013).

Ligeledes er der forhold som psykiske og fysiske overgreb, der kan øge risikoen. Der kan være tale om, at grænser for adfærd rykkes som følge af sådanne overgreb, og at de ændrede grænser har negative konsekvenser for børn og unge (Wright & Wright, 1993). Lavt selvværd hos børn, høj grad af impulsivitet, aggression, og lav grad af empati er tilsammen forhold, som øger børn og unges risiko for kriminel aktivitet. Hvis børn og unge mistrives

i skolen (Rutter et al., 1998), klarer sig fagligt mindre godt og har flere skoleskift bag sig, er risikoen ligeledes større for kriminel aktivitet (Werner & Smith, 2001). Modsat kan høj grad af trivsel, god faglighed og stabilitet i skole bidrage til at hæmme risikoen.

Unge, der mangler fritidsinteresser og fritidsjob har også større risiko for kriminel aktivitet, end de, der har (Ottosen et al., 2014). Endvidere hvis unge har få eller ingen venner, føler sig uden for en social sammenhæng øger det risikoen (Farrington & Welsh, 2007). Hvis et barn eller en ung har venner, der er dømte for kriminalitet, eller venner med et misbrug kan det også øge deres risiko for kriminalitet (Wright & Wright, 1993).

Der er endvidere øvrige forhold ved barnet, der øger risikoen. Der er studier, der peger på, at drenge er mere påvirkelige af voldsomme begivenheder, end piger er, og at de derfor i højere grad får en adfærd, der er asocial og udadreagerende (Capaldi et al., 2002). Etniske minoritetsunge har desuden højere risiko for kriminel aktivitet (T.R. Nielsen, 2019), muligvis som følge af større socioøkonomisk udsathed, lav grad af følelse af at være inkluderet i samfundet eller følelse af ikke at miste noget.

Endelig hvis unge ikke kommer i gang med en ungdomsuddannelse og modtager offentlig forsørgelse, så har de også en større risiko for kriminel aktivitet. Øvrige studier peger på, at unge, særligt mænd, er mere tilbøjelige til at udvikle en kriminel adfærd blandt andet som følge af, at de job, som unge mænd uden uddannelsesmæssige kvalifikationer kan få, er lavindkomstjob. Udsigten til et lavindkomstjob kan gøre, at det virker økonomisk tiltrækkende at begå kriminalitet, der kan have et godt økonomisk afkast (Grogger, 1995). Denne sammenhæng er undersøgt af Beauchamp og Chan, der finder, at der er en klar sammenhæng mellem stigning i lavindkomstjob og en stigning i kriminalitetsrater (Beauchamp & Chan, 2014).

Metode

Til at besvare det første forskningsspørgsmål, om der er forskel på de risikofaktorer, der øger sandsynligheden for at blive sigtet for en kriminel handling for unge i udsatte boligområder og for andre unge, anvender vi regressionsanalyser. Til at besvare det andet forskningsspørgsmål, hvor stor en del af forskellen i de to gruppers risiko for at blive sigtet, vi kan forklare ud fra sammensætning, og hvilke faktorer der især bidrager til forskellen i risikoen for at blive sigtet, anvender vi dekomponeringsanalyser. Regressions- og dekomponeringsanalyserne beskrives i det følgende.

Regressionsanalyse

Til at undersøge sammenhængen mellem en række risikofaktorer og sandsynligheden for at blive sigtet anvender vi en lineær regressionsmodel.³ Re-

gressionsmodellen estimeres først separat for 15-20-årige i udsatte boligområder og for 15-20-årige, der ikke bor i udsatte boligområder. For hvert af de undersøgte risikofaktorer angiver regressionsanalyserne, om der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem den pågældende risikofaktor og sandsynligheden for at blive sigtet, når vi samtidig holder værdien af de øvrige risikofaktorer lige. De to separate regressionsanalyser vil give os viden om, hvorvidt det er de samme risikofaktorer, der har sammenhæng med sandsynligheden for at blive sigtet for de to grupper af unge.

For at kunne vurdere om sammenhængen mellem en risikofaktor og risikoen for at blive sigtet er stærkere (eller svagere) for unge i udsatte boligområder end for andre unge, estimerer vi også en regressionsmodel, hvor vi inkluderer alle unge og interagerer en variabel, der angiver, om den unge bor i et udsat boligområde eller ikke, med alle de undersøgte risikofaktorer.

Regressionsanalyser giver ikke viden om kausalitet, men udelukkende om sammenhænge mellem forskellige risikofaktorer. Der er dog en bagvedliggende teori for, hvilke risikofaktorer vi inddrager til at forklare variationen i, om en ung er blevet sigtet/dømt eller ej.

Dekomponeringsmetode

Dekomponeringsmetoden er oprindeligt udviklet af Blinder og Oaxaca (se fx Oaxaca & Ransom, 1988, 1994), og har blandt andet været anvendt i analyser af lønforskelle mellem kvinder og mænd.⁴ I denne artikel bruger vi i stedet metoden til at analysere forskellen mellem unge i udsatte boligområder og andre unge mht. andelen med en sigtelse. Dekomponeringsmetoden tager udgangspunkt i resultaterne fra særskilte regressionsanalyser for to grupper, her unge i udsatte boligområder og øvrige unge, hvor den afhængige variabel er sandsynligheden for at blive sigtet. Resultaterne fra de to regressionsanalyser anvendes til at dele forskellene mellem de to gruppers gennemsnitsværdi for den afhængige variabel (det vil her sige forskellen i andelen med en sigtelse), op i to dele:

- en del, der kan tilskrives forskelle i de to gruppers sammensætning på risikofaktorer (de forklarende variable, der er medtaget i regressionsanalyserne) ('forklaret' del),
- en del, som kan tilskrives forskelle mellem de to grupper mht. sammenhængen mellem risikofaktorer og sandsynligheden for at blive sigtet, og mht. uobserverbare forhold ('uforklaret' del).

Til at beskrive dekomponeringsmetoden tager vi udgangspunkt i en funktion $F(\cdot)$, der angiver sammenhængen mellem X og Y :

$$Y = F(X\beta)$$

hvor Y er en $N \times 1$ vektor af den afhængige variabel, X er en $N \times K$ matrix af uafhængige variable, og β er en $K \times 1$ vektor af koefficienter. Da vi anvender en lineær model kan F , der kan skrives som:

$$X\beta$$

Forskellen i gennemsnitsværdier for den afhængige variabel Y for gruppe A og B kan opløses (dekomponeres) på følgende måde:

$$\begin{aligned} \overline{Y}_A - \overline{Y}_B &= \overline{F(X_A\beta_A)} - \overline{F(X_B\beta_B)} \\ &= \underbrace{\left\{ \overline{F(X_A\beta_A)} - \overline{F(X_B\beta_A)} \right\}}_F + \underbrace{\left\{ \overline{F(X_B\beta_A)} - \overline{F(X_B\beta_B)} \right\}}_U \end{aligned}$$

F kaldes den 'forklarede' del og er den del af forskellen i den gennemsnitlige værdi for Y (risiko for at blive sigtet) for gruppe A og B, der kan tilskrives forskelle i de to grupperes sammensætning på X -værdier (risikofaktorer). På trods af brugen af ordet 'forklaret' giver resultaterne alene et billede af, om der er en statistisk sammenhæng mellem de to grupperes fordeling på målbare risikofaktorer (som er medtaget i regressionsanalyserne) og forskellen i risikoen for at blive sigtet.

U kaldes den 'uforklarede' del, og er den del af forskellen i de gennemsnitlige værdier for Y , der kan tilskrives forskelle i koefficienter (β 'er). At den er 'uforklaret' skyldes, at sammenhængen mellem X -værdier (risikofaktorer) og den afhængige variable (risikoen for at blive sigtet) er forskellig for gruppe A og B, samt at der er uobserverede forhold, som analysen ikke har taget højde for (Larsen et al. 2020). Bemærk, at hvor stor en andel den uforklaret del udgør af den samlede forskel i den afhængige variable (Y) for gruppe A og B afhænger af, hvilke variable der medtages i regressionsmodellerne.

Det er med dekomponeringsmetoden muligt at dele den forklarede del F op i bidrag fra de enkelte inkluderede variable. For eksempel giver dekomponeringsmetoden mulighed for at estimere, hvor meget af den forklarede del af forskellen i risikoen for at blive sigtet, der kan forklares med, at unge i udsatte boligområder og andre unge har en forskellige fordeling på forældrenes uddannelsesniveau (se fx Jahn, 2008; Larsen et al., 2020).⁵

Datagrundlag

Vi anvender oplysninger fra Danmarks Statistiks registre for hele befolkningen for perioden 1980-2017. Hertil har vi knyttet oplysninger fra Sundhedsdatastyrelsen. Med registerdataene er det muligt at følge unge, såvel som den unges nærmeste familie, over tid.

På baggrund af data fra Landsbyggefonden kan vi afgrænse, hvilke beboere der bor i et udsat boligområde. Udsat boligområde er defineret som boligafdelinger, der har modtaget en boligsocial indsats bevilliget af Landsbyggefondens 2011-14 midler. Det er kun unge, der er 15-20 år i 2017, der indgår i analyserne i denne artikel. Analyserne er baseret på 17.896 unge i udsatte boligområder og 378.740 unge i den øvrige befolkning (se tabel 1).⁶

Den afhængige variabel i regressionsanalyserne, angiver, om personen er blevet sigtet mindst én gang i 2017 eller i et tidligere år. Vi inddrager kun sigtelser efter straffeloven, lov om euforiserende stoffer og våbenloven. Vi inkluderer *ikke* sigtelser efter færdselsloven.

Med udgangspunkt i forskningslitteraturen opstiller vi en model, hvor en række uafhængige variable testes for, om de har betydning for, om en ung får sigtelse eller ikke. De uafhængige, forklarende variable kan inddeles i tre grupper:

- Demografiske kendetegn ved den unge: køn, alder, herkomst⁷ og familieforhold
- Kendetegn ved forældre og søskende: socioøkonomiske ressourcer og udsathedsfaktorer
- Om den unge har haft en psykisk lidelse

Vi inkluderer køn i modellen for at undersøge, om drenge har en højere risiko for at blive sigtet. Etnisk herkomst inkluderer vi ligeledes, idet der er studier, der finder, at etniske minoritetsunge har en højere risiko. Forældres skilsmisse og ændring i familieforhold kan øge unges risiko for kriminalitet. Vi inddrager derfor familieforhold i modellen ved at inkludere en variabel, der angiver om den unge som 15-årig bor sammen med en eller begge forældre, og om den familie, som den unge bor sammen med, har ændret sig, mens den unge var 0-15 år. En ændring kan være, at moren og faren bliver skilt og faren flytter, og at moren finder en ny partner, som flytter ind.⁸ Vi har endvidere inkluderet alder i modellen for at kunne tage højde for, at 20-årige vil have en anden hyppighed i forhold til sigtelser sammenlignet med 15-årige.

For undersøge betydningen af forældre og søskende på den unges risiko for en sigtelse har vi medtaget en variabel for forældres højeste fuldførte uddannelse, forældres tilknytning til arbejdsmarkedet samt familiens indkomst.⁹ Lavt uddannelsesniveau og manglende eller ustabil tilknytning til arbejdsmarkedet kan øge risikoen og tilsvarende kan lav indkomst øge risikoen for den unge får en sigtelse. Misbrug hos forældre, psykisk sygdom og deres kriminalitetserfaring samt søskendes psykiske sygdom og kriminalitetserfaringer er forhold, der kan spille negativt ind på en ungs persons risiko for kriminalitet. Vi inkluderer derfor fem variable, der beskriver udsathed i familierne: (1) mindst en forælder har haft et alkohol- eller stofmisbrug, (2) mindst en forælder har haft en psykisk lidelse, (3) mindst en forælder har en betinget eller ubetinget dom, (4) har en søskende med en registreret mistanke, en sig-

telse eller en betinget eller ubetinget dom og (5) har en søskende, der har haft en psykisk lidelse. Disse faktorer skal have forekommet senest når den unge er fyldt 15 år.¹⁰ Endelig inddrager vi også i modellen, om den unge har psykiske vanskeligheder med henblik på at undersøge, om der er en sammenhæng mellem en ung persons psykiske trivsel og kriminalitet.

Der er en række faktorer, som vi ikke tager med i modellen, fordi vi ikke har systematiske observerbare data for disse forhold. Det drejer sig om forældres opdragelse af deres børn, samt deres følelsesmæssige involvering i deres børns liv. Det drejer sig også om forhold vedrørende mistrivsel og omsorgssvigt, psykiske og fysiske overgreb. Endelig er der forhold som fritidsinteresser, venner og fællesskab, som vi ikke heller ikke har data for og derfor ikke kan medtage i modellen.

Desuden inkluderes ikke forhold som skoleskift, fravær, faglighed i skolen, forebyggende foranstaltninger samt trivsel selvom disse oplysninger er tilgængelige. Det skyldes, at vi vurderer, at disse forhold er særligt endogene i forhold til den afhængige variable.

Resultater

I dette afsnit viser vi resultaterne af de empiriske analyser. Først præsenterer vi forskellene på unge, der bor i et udsat boligområde, og unge, der ikke bor i et udsat boligområde, med hensyn til fordelingen på de risikofaktorer, der indgår i analyserne, og herefter viser vi resultaterne af regressions- og dekomponeringsanalyserne.

Forskelle i fordeling på risikofaktorer

Tabel 1 viser fordelingen på risikofaktorer særskilt for unge i udsatte boligområder og unge uden for udsatte boligområder. De to populationer – 15-20-årige i udsatte boligområder og 15-20-årige uden for de udsatte boligområder – er total populationer. Det vil sige, at der ikke er nogen stikprøveusikkerhed, og at en forskel i andele således er den reelle målbare forskel. Det fremgår i tabellen, at der er en højere andel af unge i de udsatte boligområder, der har en sigtelse sammenlignet med unge i samme aldersgruppe uden for de udsatte boligområder. Andelen, der har fået mindst en sigtelse i løbet af 2017 eller et tidligere år, er 10,8 pct. for unge i de udsatte boligområder og 4,0 pct. for de øvrige unge.

Det fremgår også tydeligt af tabellen, at der er store forskelle på de to grupper af unge med hensyn til demografiske risikofaktorer. Andelen af unge med ikke-vestlig oprindelse er markant større i de udsatte boligområder end uden for de udsatte boligområder. 64,9 pct. af 15-20-årige unge i udsatte boligområder har en ikke-vestlig baggrund, mens 7,6 pct. af de unge i befolkningen har en ikke-vestlig baggrund. Flere unge i de udsatte boligområder end andre unge har endvidere haft ustabile familieforhold. Flere boede sammen med en

enlig mor, da de var 15 år, og flere har i deres opvækst oplevet ændringer i, hvilke voksne de bor sammen med.

Det er også en ulige fordeling i forhold til socioøkonomiske ressourcer blandt forældre til unge i udsatte boligområder og forældre til unge uden for de udsatte boligområder. 59,2 pct. af forældre til unge i udsatte boligområder har ingen erhvervskompetencegivende uddannelse, og 49,8 pct. er uden beskæftigelse, mens 13,6 pct. af forældre til unge uden for de udsatte boligområder ingen erhvervskompetencegivende uddannelse har, og 9,7 pct. er uden beskæftigelse. Tilsvarende er der klare indkomstmæssige forskelle. 24,0 pct. af de unge i udsatte boligområder er i familier med en lav familieindkomst (dvs. at den ækvivalerede disponible familieindkomst er under 50 pct. af medianen, se slutnote 9), og den tilsvarende andel blandt unge uden for de udsatte boligområder er 4,9 pct.

Der er også flere unge i de udsatte boligområder end i den øvrige befolkning, der er opvokset i en familie med misbrug, psykisk sygdom eller kriminalitet blandt familiemedlemmer. 7,7 pct. af unge i de udsatte boligområder har mindst en forælder, der har en betinget eller ubetinget dom mod 4,4 pct. af de unge i den øvrige befolkning. 7,3 pct. af unge i udsatte boligområder har mindst en søskende med en mistanke, sigtelse eller dom, mens den tilsvarende andel blandt unge uden for de udsatte boligområder er 1,9 pct.

Samlet set tegner tabel 1 et billede af, at de unge i de udsatte boligområder oftere end unge uden for de udsatte boligområder har de kendetegn som i forskningslitteraturen anses for at øge risikoen for at begå kriminalitet og dermed risikoen for at få en sigtelse. I det næste afsnit vil vi ved hjælp af regressionsanalyser se på, om disse potentielle risikofaktorer også rent faktisk øger risikoen for at få en sigtelse for både unge i udsatte boligområder og øvrige unge.

Tabel 1. Fordeling på karakteristika. 15-20-årige i udsatte boligområder og i den øvrige befolkning. 2017

	15-20-årige i udsatte boligområder	15-20-årige i den øvrige befolkning
<i>Sigtelser i løbet af året</i>		
0 sigtelser	89,2	96,0
Mindst 1 sigtelse	10,8	4,0
<i>Køn</i>		
Mænd	51,1	51,2
Kvinder	48,9	48,8
<i>Alder</i>		
15 år	18,4	16,3
16 år	18,2	16,5
17 år	18,2	16,9
18 år	15,9	16,7
19 år	14,5	16,7
20 år	14,8	16,9

	15-20-årige i udsatte boligområder	15-20-årige i den øvrige befolkning
<i>Herkomst</i>		
Dansk	32,5	90,8
Vestlig	2,8	1,6
Ikke-vestlig	64,6	7,6
<i>Familietype (da den unge er 15 år)</i>		
Par hvor begge er juridiske forældre	52,9	62,6
Par, med kun en juridisk forælder	7,6	13,3
Enlig mor	35,2	20,0
Enlig far	4,3	4,1
<i>E-familie-ustabilitet (0-15 år)</i>		
0 skift	50,5	60,8
1 skift	22,7	15,6
2 skift	12,8	12,0
3 skift eller flere	14,1	11,5
<i>Forældres højeste fuldførte uddannelse (da den unge er 15 år)</i>		
Ingen erhvervskompetencegivende uddannelse	59,2	13,6
KVU eller Erhvervsfaglig	28,9	43,8
MVU eller højere	12,0	42,6
<i>Forældres beskæftigelse (da den unge er 15 år)</i>		
Ingen forældre i beskæftigelse	49,8	9,7
Mindst en forælder i beskæftigelse	50,2	90,3
<i>Husstandsindkomst (da den unge er 15 år)</i>		
Lav indkomst	24,0	4,9
Mellem indkomst	73,3	57,5
Høj indkomst	2,7	37,6
<i>Psykisk lidelse (0-15 år)</i>		
Ja	5,3	5,9
Nej	94,7	94,1
<i>Mindst en forælder har haft et alkohol- eller stofmisbrug (senest da den unge er 15 år):</i>		
Ja	2,7	2,0
Nej	97,3	98,0
<i>Mindst en forælder har haft en psykisk lidelse (senest da den unge er 15 år):</i>		
Ja	24,9	11,4
Nej	75,1	88,6
<i>Mindst en forælder har en betinget eller ubetinget dom (senest da den unge er 15 år):</i>		
Ja	7,7	4,4
Nej	92,3	95,6
<i>Mindst en søskende har en psykisk lidelse (senest da den unge er 15 år):</i>		
Ja	4,4	4,5
Nej	95,6	95,5
<i>Mindst en søskende er registreret med en mistanke, har fået en sigtelse eller en betinget eller ubetinget dom (senest da den unge er 15 år):</i>		
Ja	7,3	1,9
Nej	92,7	98,1
N	17.896	378.740

Risikofaktorer for unge i udsatte boligområder og i befolkningen

For at undersøge om der er forskel på, hvilke forhold der øger risikoen for at blive sigtet for en kriminel handling for en ung i et udsat boligområde og for en ung, der ikke bor i et udsat boligområde, har vi lavet en regressionsanalyse. Vi tester, om de forhold, vi forventer hænger sammen med, om en ung oplever at få mindst én sigtelse, har en signifikant betydning, og om forholdene har samme betydning for unge i som uden for udsatte boligområder. Resultater af regressionsanalyserne er vist i tabel 2.

Grundlæggende viser analyserne, at det er de samme risikofaktorer, som der gør sig gældende hos både unge i udsatte boligområder og unge uden for de udsatte boligområder. Vi finder, at sandsynligheden for at blive sigtet er større for drenge/unge mænd end for piger/unge kvinder, sandsynligheden for at blive sigtet stiger også med alderen inden for aldersspændet 15-20 år, når der er kontrolleret for de øvrige faktorer. Tilsvarende har unge med ikke-vestlig oprindelse en større sandsynlighed for at blive sigtet end unge med dansk oprindelse, når vi har kontrolleret for de øvrige faktorer.

Der er endvidere en sammenhæng mellem familieforhold og sandsynligheden for at blive sigtet. 15-20-årige, der som 15-årig boede sammen med en enlig mor eller far, har en større sandsynlighed for at blive sigtet end 15-20-årige, der boede sammen med begge deres juridiske forældre. Ustabile familieforhold før 15-års-alderen øger også sandsynligheden for, at den unge blive sigtet.

Forældrenes socioøkonomiske ressourcer, når den unge er 15 år, hænger også sammen med sandsynligheden for at blive sigtet. Unge med forældre, der har et lavt uddannelsesniveau, har større sandsynlighed for at blive sigtet end øvrige unge. Kriminalitet, misbrug og psykisk sygdom i familien øger også sandsynligheden for at blive sigtet. Tilsvarende viser analysen, at unge, der på et eller andet tidspunkt i deres opvækst har fået en psykisk diagnose, også har en væsentlig højere risiko for kriminel aktivitet.

Tabel 2. OLS regressions hvor den afhængige variabel:
15-20-årige får en sigtelse i 2017

	(1) 15-20-årige i udsatte boligområder	(2) 15-20-årige i den øvrige befolkning
<i>Køn:</i>		
Mænd	-	-
Kvinder	-0,124***	-0,040***
<i>Alder:</i>		
15 år	-	-
16 år	0,040***	0,012***
17 år	0,072***	0,026***
18 år	0,124***	0,041***
19 år	0,154***	0,056***
20 år	0,153***	0,068***

	(1) 15-20-årige i udsatte boligområder	(2) 15-20-årige i den øvrige befolkning
<i>Herkomst:</i>		
Dansk	-	-
Vestlig	0,030*	0,013***
Ikke-vestlig	0,032***	0,034***
<i>Familietype(da den unge er 15 år):</i>		
Par hvor begge er juridiske forældre	-	-
Par, med kun en juridisk forælder	0,012	0,012***
Enlig mor	0,037***	0,017***
Enlig far	0,040**	0,022***
<i>E-familie-ustabilitet (0-15 år):</i>		
0 skift	-	-
1 skift	-0,012	-0,001
2 skift	0,014	0,011***
3 skift eller flere	0,023**	0,021***
<i>Forældres højeste fuldførte uddannelse (da den unge er 15 år):</i>		
Ingen erhvervskompetencegivende uddannelse	-	-
KVU eller Erhvervsfaglig	-0,024***	-0,018***
MVU eller højere	-0,043***	-0,024***
<i>Forældres højeste fuldførte beskæftigelse (da den unge er 15 år):</i>		
Ingen forældre i beskæftigelse	-	-
Mindst en forælder i beskæftigelse	-0,016**	-0,029***
Husstandsindkomst (da den unge er 15 år)	-	-
Lav indkomst	-0,001	-0,002
Mellem indkomst	-	-
Høj indkomst	-0,02	-0,005***
<i>Mindst en forælder har haft et alkohol- eller stofmisbrug (senest da den unge er 15 år):</i>		
Nej	-	-
Ja	0,044**	0,031***
<i>Mindst en forælder har haft en psykisk lidelse (senest da den unge er 15 år):</i>		
Nej	-	-
Ja	-0,003	0,004***
<i>Mindst en forælder har en betinget eller ubetinget dom (senest da den unge er 15 år):</i>		
Nej	-	-
Ja	0,037***	0,035***
<i>Mindst en søskende har en psykisk lidelse (senest da den unge er 15 år):</i>		
Nej	-	-
Ja	-0,02	0,003
<i>Mindst en søskende er registreret med en mistanke, har fået en sigtelse eller en betinget eller ubetinget dom (senest da den unge er 15 år):</i>		
Nej	-	-
Ja	0,103***	0,074***
<i>Psykisk lidelse (0-15 år):</i>		
Nej	-	-
Ja	0,037***	0,040***
Konstant	0,053***	0,053***
Observations	17.896	378.740
Pseudo R2	0,094	0,054

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,00

For flere af risikofaktorerne/variablene i tabel 2 er koefficienterne større for unge i de udsatte boligområder end for andre unge, hvilket tyder på, at sammenhængen mellem disse variable og sandsynligheden for at blive sigtet er stærkere for unge i de udsatte boligområder end for unge i den øvrige befolkning.

For at undersøge om forskellene i koefficienterne er statistisk signifikante, har vi estimeret en regressionsmodel, hvor vi inkluderer alle unge og undersøger for interaktion med variable, der angiver om den unge bor i et udsat boligområde eller ikke. Denne analyse foretages med alle variablene inkluderet i tabel 2.¹¹ Resultaterne viser her, at sammenhængen med sandsynligheden for at blive sigtet er stærkest for unge i de udsatte boligområder for følgende variable: køn, alder, familietype, familie-ustabilitet, forældrenes uddannelsesniveau, mindst en søskende med en registreret mistanke, sigtelse eller dom. For forholdene: etnisk herkomst, husstandsindkomst, forældres misbrug, forældres psykiske vanskeligheder samt forældres domme, er der ikke statistisk signifikant forskel på de to grupper af unges sandsynlighed for at blive sigtet.

Resultater fra dekomponeringsanalysen

Så vidt om faktorer, der betydning for unges risiko for en sigtelse, samt om forskelle i faktorerens betydning for unge i og uden for udsatte boligområder. Nu går vi over til at undersøge artiklens andet forskningsspørgsmål; nemlig hvor stor en del af forskellen i de to unge-gruppers risiko for at blive sigtet, der skyldes en sammensætningseffekt? For at besvare dette spørgsmål anvender vi dekomponeringsanalyse.

Vi ved fra tabel 1, at andelen med en sigtelse er 6,8 procentpoint højere blandt 15-20-årige i de udsatte boligområder end blandt unge uden for de udsatte boligområder. I tabel 3 fremgår resultaterne af dekomponeringsanalysen. Tabellen viser, at 71 pct. af forskellen på de 6,8 procentpoint hænger sammen med, at de to grupper af unge har en forskellig fordeling på risikofaktorer; unge i de udsatte boligområder har så at sige mere ufordelagtige risikofaktorer. Når 71 pct. af forskellen kan forklares ud fra observerbare forhold svarer det til, at en forskel i andel med en sigtelse på 4,8 procentpoint ud af de 6,8 procentpoint er forklaret af en forskellig fordeling på risikofaktorerne, som fremgår i tabel 1. Den resterende forskel på 2,0 procentpoint (29 pct. af forskellen på de to grupper) kan skyldes forskellig adfærd givet forskellige risikofaktorer (fx unge mænd i udsatte boligområder kan have en anden adfærd end unge mænd uden for de udsatte boligområder) eller uobserverbare forhold.

Tabel 4 viser, hvordan den forklarede del af forskellen i andelen med en sigtelse blandt unge i og uden for udsatte boligområder er sammensat på bidrag fra de forskellige forhold (variable) inkluderet i modellen. Et bidrag med et positivt fortegn betyder, at fordelingen af unge på dette forhold i de udsatte boligområder er ugunstig og bidrager til, at der er flere unge i de udsatte boligområder, der har en sigtelse. Omvendt betyder et bidrag med et negativt

Tabel 3. Hovedresultater af dekomponeringsanalyse af den observeret forskel i andel 15-20-årige med en sigtelse i hhv. udsatte boligområder og den øvrige befolkning (baseret på regressionsresultater i tabel 2)¹

	Forskel i procentpoint	Procent	P>[z]
Forskelle i karakteristika (F)	4,8	70,9	0,000
Forskelle i koefficienter (U)	2,0	29,1	0,000
Forskelle i observeret andel med sigtelse (F+U)2)	6,8	100,0	0,000

N=396.636

1. 6,8 angiver at andelen med mindst 1 sigtelse er 6,8 procentpoint højere blandt 15-20-årige i de udsatte boligområder end blandt de øvrige 15-20-årige (se også tabel 1)

fortegn, at fordelingen af unge på dette forhold i de udsatte boligområder er gunstig og bidrager til, at der er færre unge i de udsatte boligområder, der har en sigtelse.

De fleste af variablene har et bidrag med et positivt fortegn. Det vil sige, at for de fleste forhold er fordelingen af unge ugunstig i de udsatte boligområder og forklarer, hvorfor der er en højere andel af unge med sigtelse i de udsatte boligområder. Især er der en ugunstig fordeling på herkomst og forældrenes socioøkonomiske ressourcer: dvs. uddannelse, beskæftigelse og indkomst, blandt unge i udsatte boligområdet og disse ugunstige fordelinger bidrager til en større risiko for en sigtelse blandt unge i de udsatte end blandt unge i den øvrige befolkning. Der er ganske enkelt højere andele af unge med ikke-vestlig baggrund, med forældre med et lavt uddannelsesnivea og med forældre uden beskæftigelse i de udsatte boligområder sammenlignet med unge uden for de udsatte boligområder. En forskellig fordeling på herkomst blandt unge i og uden for udsatte boligområder forklarer godt 29 pct. af forskellen i risikoen for en sigtelse, mens en forskellig på forældrenes uddannelse, beskæftigelse og indkomstfordeling blandt unge i og uden for udsatte boligområder tilsammen forklarer 34 pct. af denne forskel.

En forskellig fordeling på køn og søskendes psykiske sygdom bidrager ikke med nogen forklaring af forskellen på forekomsten af sigtelser i og uden for udsatte boligområder.

Forskellen i aldersfordelingen bidrager til at reducere forskellen på forekomsten af sigtelser i og uden for udsatte boligområder. Det vil sige, at der blandt unge i de udsatte boligområder er en mere gunstig aldersfordeling, der reducerer forskellen i risiko for en sigtelse sammenlignet med unge i befolkningen. Risikoen for sigtelser stiger med alderen – inden for aldersspændet 15-20 år – og der er en yngre aldersprofil blandt unge i de udsatte boligområder sammenlignet med befolkningen.

*Table 4 Deltaljeret resultater af dekomponeringsanalysen:
det forklarede bidrag fra de forskellige variable*

	Bidrag til forklaret del (procentpoint)	
Herkomst	28,7	***
Forældres beskæftigelse	17,0	***
Forældres uddannelse	15,0	***
Søskende: mistanke/sigtelse/dom	5,9	***
Familietype	2,8	***
Hustandsindkomst	2,0	***
Forældre – dom	1,7	***
Familieskift	0,8	***
Forældre: psykisk lidelse	0,8	***
Forældre: misbrug	0,3	***
Søskende: psykisk lidelse	0,0	
Køn	-0,1	
Den unge: psykisk lidelse	-0,3	**
Alder	-3,6	***
I alt	70,9	

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,00

Diskussion

De to forskningsspørgsmål i denne artikel er, om der er forskel på, hvilke forhold der øger risikoen for at blive sigtet for en kriminel handling for en ung i et udsat boligområde og for en ung, der ikke bor i et udsat boligområde, samt hvor stor en del af forskellen i de to unge-gruppers risiko for at blive sigtet skyldes en sammensætningseffekt; dvs. at det lige præcis er bestemte unge, der bor i de udsatte boligområder.

Vi finder i lighed med forskningslitteraturen, at der er en række forhold, der langt oftere optræder blandt unge, der sigtes for kriminalitet både i de udsatte boligområder og uden for de udsatte boligområder, end blandt unge, der ikke sigtes for kriminalitet. Vi finder, at drenge/unge mænd har en væsentlig højere risiko for en sigtelse end piger/unge kvinder har; noget, som Capaldi et al. (2002) peger på, kan hænge sammen en generel øget risikoadfærd blandt unge mænd, eller kan hænge sammen med udsigten til et lavindkomstjob (Grogger, 1995). I lighed med Christoffersen & Soothill (2003) og Farrington & Welsh (2007), finder vi, at forældres baggrund spiller en væsentlig rolle. Det har betydning, hvilken uddannelsesbaggrund og tilknytning forældrene har til arbejdsmarkedet. Det har en betydning, under hvilke økonomiske rammer børn vokser op, og det har betydning, i hvilken grad forældre skaber stabile opvækstbetingelser med få skift i familieforhold og med ingen misbrug og ingen psykisk sygdom. Forældres og søskendes erfaring med kriminel aktivitet har også betydning for unges risiko for sigtelser. Endelig finder vi, at etniske

minoritetsunge har højere risiko for kriminel aktivitet, som andre studier fx Nielsen (2019) ligeledes finder. I denne forstand bidrager denne analyse til at styrke det allerede eksisterende vidensgrundlag om risikofaktorer for kriminalitet.

På baggrund af regressionsanalyserne finder vi endvidere, at der er risikofaktorer, der spiller en større rolle for unge i udsatte boligområder end for unge uden for udsatte boligområder. Det drejer sig om køn, alder, familietype, familie-ustabilitet, forældrenes uddannelsesniveau, og om den unge har søskende, der har en sigtelse eller dom. Når vi finder, at der er forhold, der ser ud til at have større betydning for unge i de udsatte boligområder, kan det hænge sammen med forhold, vi ikke observerer som fx, om der er særlig adfærd for unge mænd i udsatte boligområder, eller at der er en særlig stemping eller diskrimination af bestemte grupper i udsatte boligområder frem for uden for udsatte boligområdet. Noget som blandt andet (Becker, 1963) og (Goffman, 1963) har fremhævet i deres studier af kriminalitet, afgivelse og stemping. Der er øvrige forhold som forældres kriminalitetserfaringer, misbrug og psykiske vanskeligheder, der har lige stor betydning, uanset om vi kigger på unge i eller uden for de udsatte boligområder. Det kan hænge sammen med, at det er voldsomme begivenheder i et barns/en ungs persons opvækst at have forældre, der er dømt, har misbrug og/eller psykisk sygdom, og at det er forhold som spiller væsentligt ind på uforudsigelig opdragelse og utilstrækkelig følelsesmæssig involvering (Farrington, 1997; Hart, 2008; Perry, 2013), som har en negativ betydning for unges vej ind på en kriminel løbebane.

Dekomponeringsanalysen viste, at 71 pct. af forskellen på forekomsten af sigtelser blandt unge i og uden for udsatte boligområder hænger sammen med, at de to grupper af unge har en forskellig fordeling på en række observerbare risikofaktorer; unge i de udsatte boligområder har mere ufordelagtige risikofaktorer med hensyn til forældrenes socioøkonomiske baggrund, herkomst, udsathed i familien og familiesituation.

De resterende 29 pct. af forskellen på forekomsten af sigtelser kan ikke forklares ud fra fordelingen af de unges baggrundsrisikofaktorer. Den uforklarede del kan skyldes uobserverbare risikofaktorer og/eller forskellig betydning af risikofaktorer blandt unge i udsatte boligområder og i befolkningen. Forskellig betydning af risikofaktorer kan eksempelvis hænge sammen med forskelle i adfærd, håndtering af oplevelser og erfaringer. At der er forskellige former for adfærd eller uobserverbare forhold, der spiller ind, peger regressionsanalyserne også på, idet vi finder, at nogle af risikofaktorerne har større betydning for unge de udsatte boligområder end for andre unge.

Resultaterne fra dekomponeringsanalysen giver således svar på, at den væsentlig højere forekomst af sigtelser blandt unge i udsatte boligområder i høj grad hænger sammen med den sammensætning, der er af unge i udsatte boligområder. Det vil sige, at hvis beboersammensætningen så ud på en

måde, hvor der bor flere unge, der har haft stabile familier i opvæksten, der bor sammen med begge forældre, hvor forældre har længerevarende uddannelse og i beskæftigelse, ville der forventeligt være en lavere forekomst af sigtelser, og forekomsten af sigtelser ville være mere geografisk ligelig mellem disse boligområder og resten af boligmarkedet.

Hvis vi så lige for et øjeblik vender tilbage til artiklens indledende citat af boligministeren om, at »Vi kan skabe boligområder med en mere blandet beboersammensætning, og det kan være første skridt på vejen til, at færre går ind på en kriminel løbebane«, så kan denne artikels resultater udlægges som et argument for at regulere beboersammensætningen og skabe en mere balanceret beboersammensætning, så der ikke er denne geografiske koncentration af sigtelser. Dermed peger resultaterne i retning af, at problemer med høj geografisk forekomst af kriminalitet kan løses. Hvad vi imidlertid ikke ved, er, om den samlede mængde af sigtelser vil være den samme trods spredningen, og eller om der samlet set vil være færre unge, der indleder en kriminel løbebane. Om en mere balanceret beboersammensætning betyder, at færre unge går ind på en kriminel løbebane står derfor stadig stå hen i det uvisse. For at der kunne være denne sammenhæng forudsættes, at der eksisterer negative områdeeffekter, som vil blive reduceret med en anden og mere gunstig beboersammensætning.

Så i disse og kommende år, hvor man politisk har besluttet at regulere indflytningen af beboere, vil det være vigtigt at monitorere ikke kun på udviklingen i forekomsten af sigtelser og domme i de store almene boligområder, men også monitorere om der sker ændringer i den samlede forekomst af sigtelser og domme. Hvis vi ser, at der ikke sker ændringer i samlede forekomst af kriminalitet, kan det betyde, at kriminalitetsudfordringerne ikke er løst, men blot spredt. Hvis vi derimod ser, at der sker et fald i den samlede forekomst kunne det give anledning til forventninger om, at spredningen har haft en positiv virkning, men der vil stadig skulle tilvejebringes evidens for eventuelle negative områdeeffekter og en reduktion af disse for, at vi kan vide om en mere balanceret beboersammensætning kan være kriminalitetsforebyggende, sådan som boligministeren forventer det.

Noter

1. De øvrige fire indikatorer, der anvendes til at definere udsatte boligområder, er uddannelse, beskæftigelse, indkomst og etnisk herkomst fra ikke-vestlige lande.
2. Boligaftalen 2010 blev indgået af Venstre, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti og Radikale Venstre, og aftalepartierne besluttede, at Landsbyggefonden skulle uddele 1,76 mia. kr. til boligsociale indsatser og huslejenedsættelser. I perioden 2011-14 kunne 220 mio. kr. årligt uddeles til boligsociale indsatser og op til 220 mio. kr. til huslejenedsættelse. Der blev uddelt 880 mio. kr. til boligsociale indsatser, og resten af midlerne blev anvendt til huslejenedsættelser.

3. Vi anvender kommandoen »regress« i STATA.
4. For et dansk eksempel herpå, se Larsen & Larsen (2018)
5. Til dekomponeringsanalysen anvender vi »oaxaca« i STATA, se Jahn (2008). Den uforklaret del kan også deles op i bidrag fra de enkelte inkluderede variable. Resultaterne vedrørende detaljerede analyser af den uforklaret del skal dog tolkes med varsomhed, da der kan være »støj« forbundet med disse resultater.
6. Kun unge, hvor vi har oplysninger om alle risikofaktorer, er vist i tabel 1.
7. Herkomst deles op i tre grupper: dansk oprindelse, vestlig oprindelse og ikke-vestlig oprindelse. Personer med dansk oprindelse afgrænses som personer, der hverken er indvandrere eller efterkommere. Personer med vestlig og ikke-vestlig oprindelse er enten indvandrere eller efterkommere. Danmarks Statistik opdeler befolkningen i Indvandrere, efterkommere og personer med dansk oprindelse (se Danmarks Statistik 2020). Vestlige lande omfatter alle 28 EU-lande samt Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand. Ikke-vestlige lande er alle øvrige lande.
8. Når vi ser på familieforhold tager vi udgangspunkt i Danmarks Statistiks e-familiebegreb (se Danmarks Statistik 2012). Ifølge definitionen af en e-familie består en familie af en eller flere personer, der bor på den samme adresse og har visse indbyrdes relationer. En familie kan bestå af en enlig eller et par (hvor et par kan være gift, samlevende eller samboende) med eller uden hjemmeboende børn under 25 år. En person under 18 år, som ikke bor sammen med nogen af sine forældre, kategoriseres som et ikke-hjemmeboende barn. Er der to voksne i e-familien, kalder vi disse for barnets e-familie forældre, uanset om det kun er den ene voksne, der er juridisk forælder til barnet. En juridisk forælder vil ofte være en biologisk forælder, men kan også være en adoptivforælder. Familietype beskriver i denne artikel, om den unge bor sammen med begge sine juridiske forældre, med én juridisk forælder og dennes partner, en enlig mor eller enlig far.
9. I analyserne anvender vi oplysninger om forældrenes uddannelsesniveau og beskæftigelse og om familieindkomst for det år den unge var 15 år gammel. Forældrenes uddannelse fastsættes ud fra den forælder, som har det højeste uddannelsesniveau. Mange indvandrere har ikke afsluttet en uddannelse i Danmark. Er indvandrernes uddannelse registreret som uoplyst eller imputeret, kategoriseres de her som at være uden en erhvervskompetencegivende uddannelse. Oplysninger om forældrenes beskæftigelse er dannet ud fra oplysninger om personens væsentligste indkomstkilde eller beskæftigelse i det pågældende år. Til at danne et mål for, om den unge kommer fra en familie med en lav eller høj indkomst, tager vi udgangspunkt i den ækvivaleret disponible indkomst i familien, det år den unge er 15. Unge med lav familieindkomst er her unge med en ækvivaleret disponible indkomst under 50 pct. af medianen (OECD's fattigdomsgrænse), mens unge med høj familieindkomst er unge med en ækvivaleret disponible indkomst over 60 pct.-percentilen. De øvrige unge har en mellem familieindkomst.
10. Oplysninger om forældrenes misbrug stammer fra Register over Stofmisbrugere i Behandling, Det Nationale Alkoholbehandlingsregister og Landspatientregisteret. Stofmisbrug inkluderer opioider, andre hårde stoffer, hash og medicin/andet. Stofmisbrug operationaliseres ud fra, at personen har angivet et stof fra en af ovenstående kategorier som sit hovedstof i Register over Stofmisbrugere i Behandling. Personer, der optræder i Landspatientregisteret med en diagnose relateret til stofmisbrug, opgøres ligeledes med et stofmisbrug. Alkoholmisbrug opgøres som alle personer, der har været i alkoholbehandling ifølge Det Nationale Alkoholbehandlingsregister. Vi anvender oplysninger fra Landspatientregisteret tilbage fra 1980. Oplysninger om alkoholmisbrug fra denne kilde er tilgængelige fra 2006 og frem. Fra Register over Stofmisbrugere i Behandling opgøres personer, der har oplyst, at de dagligt indtager alkohol. Denne kilde er tilgængelig tilbage til 1996.

Vi måler forældres og søskendes psykisk lidelse på baggrund af data fra Landspatientregistret, som indeholder oplysninger om alle kontakter til somatiske og psykiatriske sygehuse i Danmark. I opgørelser af psykisk sygdom blandt familiemedlemmer anvender vi oplysninger tilbage til 1995. Vi har en variabel, som beskriver den unges psykiske helbred – mere præcist om den unge har haft en psykisk lidelse i 0-15 års-alderen.

I analyserne af kriminalitet blandt forældre og søskende medtager vi sigtelser og afgørelser efter straffeloven, lov om euforiserende stoffer og våbenloven, samt registrerede mistanker for 10-14-årige. I opgørelser af familiemedlemmers sigtelser og afgørelser anvender vi oplysninger tilbage til 1980. Med hensyn til mistanker for 10-14-årige anvender vi data tilbage til 2005.

11. En tabel med disse regressionsresultater er ikke vist i artiklen, men kan rekvireres ved henvendelse til forfatterne.

Litteraturliste

- Algren, M.H., Bak, C.K., Berg-Beckhoff, G., & Andersen, P.T. (2015). Health-Risk Behaviour in Deprived Neighbourhoods Compared with Non-Deprived Neighbourhoods: A Systematic Literature Review of Quantitative Observational Studies. *PloS One*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0139297>
- Beauchamp, A., & Chan, S. (2014). The Minimum Wage and Crime. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*. <https://doi.org/10.1515/bejeap-2013-0130>
- Becker, H.S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. The Free Press.
- Berlingske. (2019, September 20). Kaare Dybvad på Nørrebro: »Jeg tror ikke, at de kriminelle stopper, fordi jeg ikke længere kalder det en ghetto«. <https://www.berlingske.dk/hovedstaden/kaare-dybvad-pa-norrebro-jeg-tror-ikke-at-de-kriminelle-stopper-fordi>
- Besemer, S., Shaikh, A.I., Hinshaw, S., & Farrington, D.P. (2017). A systematic review and meta-analysis of the intergenerational transmission of criminal behavior. *Aggression and Violent Behavior, 37*, 161-178. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.10.004>
- Capaldi, D., DeGarmo, D., Patterson, G.R., & Forgatch, M. (2002). Contextual risk across the early life span and association with antisocial behavior. In J.B. Reid, G.R. Patterson, & J.J. Snyder (Eds.), *Antisocial behavior in children and adolescents: A developmental analysis and model for intervention*. American Psychological Association. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/10468-006>.
- Chen, E., & Paterson, L.Q. (2006). Neighborhood, family, and subjective socioeconomic status: How do they relate to adolescent health? *Health Psychology, 25*(6). <https://doi.org/10.1037/0278-6133.25.6.704>
- Christensen, G., Jakobsen, V., Enemark, M.H., Stabell, C.L., Søgaard, C.D., & Nielsen, H. (2019a). Boligsociale indsatsers bidrag til at forebygge kriminalitet i udsatte boligområder: Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14-midlerne. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Christensen, G., Jakobsen, V., Enemark, M.H., Stabell, C.L., Søgaard, C.D., & Nielsen, H. (2019b). Boligsociale indsatsers bidrag til at forebygge kriminalitet i udsatte boligområder - VIVE. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/boligsociale-indsatsers-bidrag-til-at-forebygge-kriminalitet-i-udsatte-boligomraader-14310/>
- Christensen, Gunvor, Christensen, M.L., Mehlsen, L., Enemark, M.H., & Jakobsen, V. (2019). Tryk og trivsel i de udsatte boligområder: Evaluering af Landsbyggefondens bolig-

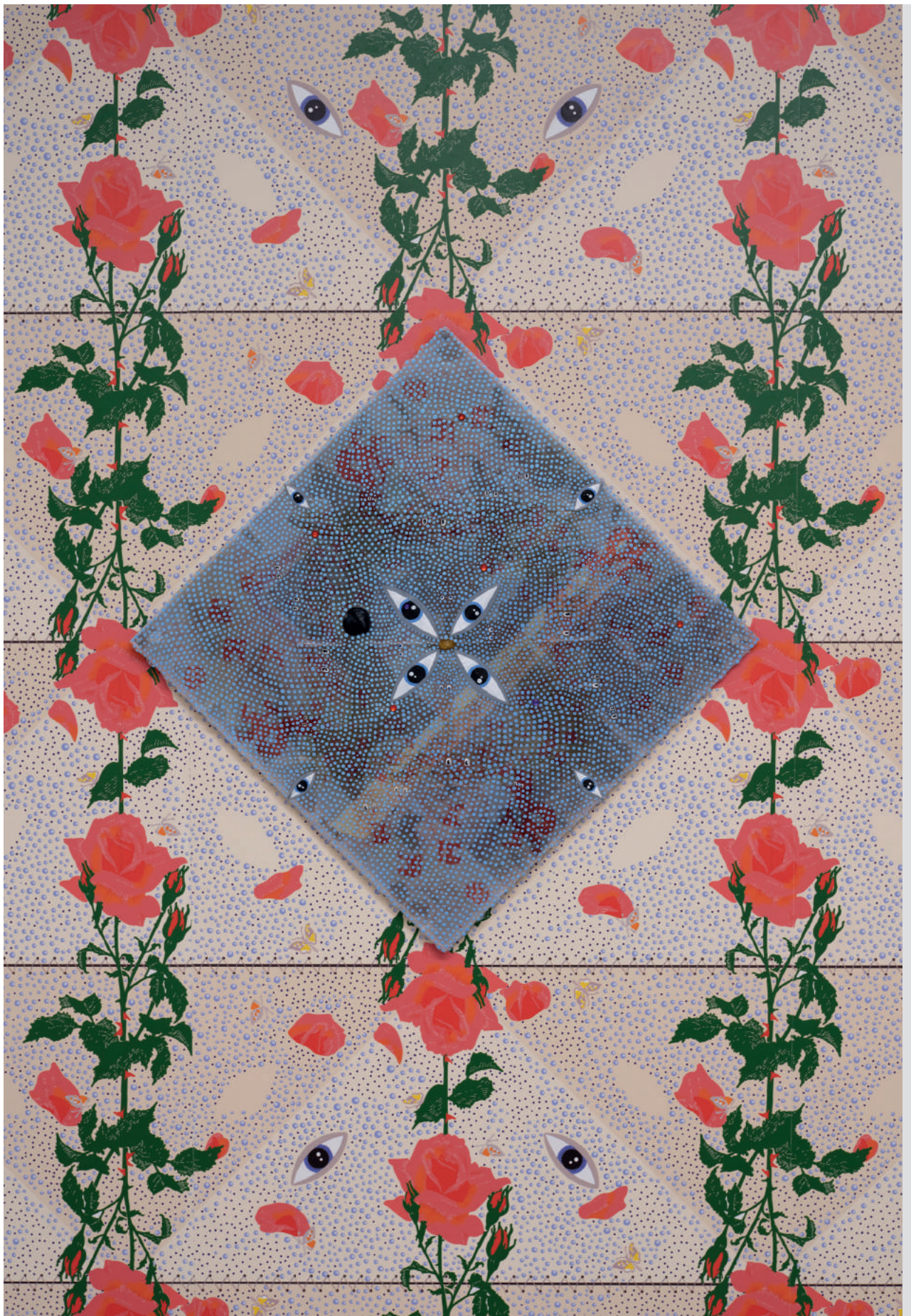
- sociale indsatser finansieret af 2015-18-midlerne. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Christoffersen, M.N., & Soothill, K. (2003). The Long-Term Consequences of Parental Alcohol Abuse: a Cohort Study of Children in Denmark. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 25(2), 107-116. [https://doi.org/10.1016/S0740-5472\(03\)00116-8](https://doi.org/10.1016/S0740-5472(03)00116-8)
- Coyne, C.A., Långström, N., Rickert, M.E., Lichtenstein, P., & M., D.B. (2013). Maternal age at first birth and offspring criminality: Using the children-of-twins design to test causal hypotheses. *Dev Psychopathol*, 25(1). <https://doi.org/10.1017/S0954579412000879>
- Damm, A.P., & Dustmann, C. (2014). Does Growing Up in a High Crime Neighborhood Affect Youth Criminal Behavior? *The American Economic Review*, 106(4). <https://doi.org/10.1257/aer.104.6.1806>
- Damm, A.P., Schultz-Nielsen, M., & Tranæs, T. (2015). En befolkning deler sig op? Rockwool Fondens Forskningsenhed.
- Drukker, M., Kaplan, C., Feron, F., & Van Os, J. (2003). Children's health-related quality of life, neighbourhood socio-economic deprivation and social capital. A contextual analysis. *Social Science & Medicine*, 57(5). [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00453-7](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00453-7)
- Farrington, D.P. (1997). Human development and criminal careers. In M. Maguire & R. Morgan (Eds.), *The Oxford handbook of criminology*. Oxford University Press.
- Farrington, D.P., & Welsh, B.C. (2007). *Saving children from a life of crime: Early risk factors and effective interventions*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195304091.001.0001>
- Goffman, E. (1963). *Stigma – Notes on the Management of Spoiled Identity*. Penguin Books.
- Grogger, J. (1995). The Effect of Arrests on the Employment and Earnings of Young Men. *Quarterly Journal of Economics*. <https://doi.org/10.2307/2118510>
- Grow, H.M.G., Cook, A.J., Arterburn, D.E., Saelens, B.E., Drewnowski, A., & Lozano, P. (2010). Child obesity associated with social disadvantage of children's neighborhoods. *Social Science & Medicine*, 71(3). <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.04.018>
- Hart, S. (2008). Tilknytningens betydning – et indblik i neuroaffektiv udviklingspsykologi. *Psykologiinformation*, 36(2).
- Jahn, B. (2008). The Blinder-Oaxaca decomposition for linear regression models. *The Stata Journal*, 8(4). <https://doi.org/10.1177/1536867X0800800401>
- Jakobsen, V. (2020). Udsatte boligområder i Danmark 1985-2015. *Samfundsøkonomen*, 3. <https://doi.org/10.7146/samfundsokonomien.v0i3.122590>
- Kraemer, H.C., Lowe, K.K., & Kupfer, D.J. (2005). *To your health: How to understand what research tells us about risk*. Oxford University Press.
- Larsen, M., Verner, M., & Mikkelsen, C. (2020). Den 'uforklarede' del af forskellen mellem kvinders og mænds timeløn. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Madsen, M.F., Glad, A., Murphy, M.V., Larsen, K., & Andersen, J.D. (2015). Helhedsplaner og kriminalitetsforebyggelse - En analyse af boligsociale helhedsplaners effekt på andelen af sigtede unge i udsatte boligområder. Center for Boligsocial Udvikling.
- Michael, J., & Adler, M.J. (1933). *Crime, law and social science*. Harcourt, Brace and Company.

- Nielsen, R.S., Larsen, J.N., Rudå, S., & Egsgaard-Pedersen, A. (2021). Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2015-2018-midlerne. Aalborg Universitet, BUILD.
- Nielsen, T.R. (2019). Kriminalitet og etniske minoriteter. Del I - en kortlægning af empiriske mønstre. Det Kriminalpræventive Råd.
- Oaxaca, R.L., & Ransom, M.R. (1988). Searching for the Effect of Unionism on the Wages of Union and Nonunion Workers. *Journal of Labor Research*, 9(2). <https://doi.org/10.1007/BF02685237>
- Oaxaca, R.L., & Ransom, M.R. (1994). On discrimination and the decomposition of wage differentials. *Journal of Econometrics*, 61(1). [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)90074-4](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)90074-4)
- Ottosen, M.H., Andersen, D., Dahl, K.M., Hansen, A.T., Laustsen, M., & Østergaard, S.V. (2014). Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Perry, B.D. (2013). Bonding and Attachment in Maltreated Children: Consequences of Emotional Neglect in Childhood. The Child Trauma Academy.
- Rotger, G., & Galster, G. (2018). Neighbourhood peer effects on youth crime: Natural experimental evidence. <https://doi.org/10.1093/jeg/lby053>
- Rutter, M., Giller, H., & Hagell, A. (1998). *Antisocial Behavior by Young People*. Cambridge University Press.
- van Vuuren, C.L., Reijneveld, S.A., van der Wal, M.F., & Verhoeff, A.P. (2014). Neighborhood socioeconomic deprivation characteristics in child (0-18 years) health studies: A review. *Health & Place*, 29. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2014.05.010>
- Werner, E.E., & Smith, R.S. (2001). *Journeys from Childhood to Midlife. Risk, Resilience, and Recovery*. Cornell University Press.
- Wikström, P., & Treiber, K. (2016). Social Disadvantage and Crime. *The American Behavioral Scientist*. <https://doi.org/10.1177/0002764216643134>
- Wright, K.N., & Wright, K.E. (1993). *Family Life and Delinquency and Crime: A policymaker's guide to the literature*. The Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Decomposing differences in risk for criminal charges between young people residing inside and outside deprived areas.

The incidence rate of criminal charges amongst youths is higher in deprived areas than elsewhere. In this paper, we examine how this higher incidence rate is related to specific risk factors among youths. Using regression and decomposition analysis, we find that the higher incidence of criminal charges is mainly due to a compositional effect rather than due to differences in the relationship between risk factors and the probability of being charged with a criminal offense. This is because there is an over-representation of ethnic minority youths as well as youths from socioeconomic disadvantaged background in deprived areas. The higher incidence of criminal charges in deprived areas is thus primarily related to a greater concentration of socially disadvantaged youth in deprived areas than elsewhere.

Keywords: deprived areas, crime, regression analysis, decomposition analysis.

Birgitte Romme Larsen

Mellem decentralisering og centralisering: En statslig arbejdsplads flytter fra København til Nakskov

Med interesse for udflytningen af statslige arbejdspladser fra København til provinsen baserer artiklen sig på et etnografisk casestudie af det lokale møde mellem statsinstitutionen *Nota* og lokalsamfundet i *Nakskov* på Vestlolland, hvor *Nota* i 2019 flyttede ind på det centrale torv i byens tidligere rådhus. I den forbindelse fokuserer artiklen særligt på de sociale og økonomiske forventninger og normer, som møder *Nota* lokalt. Ved hjælp af teori om praksisfællesskaber og lokaløkonomiske kredsløb viser analysen først, hvordan Nakskovs etablerede indbyggere betragter *Nota* som en arbejdsplads, der i dagligdagen er socialt og økonomisk forpligtet på det omgivende bysamfund gennem aktiv lokal deltagelse. Dernæst peger analysen på, hvordan *Nota* derfor i hverdagen må manøvrere inden for to parallelle, gensidigt modvirkende økonomiske kredsløb, nemlig statens og det omgivende bysamfunds: det første byggende på regelfasthed og standardisering, det andet på fleksibilitet og lokal tilpasningsdygtighed. I kraft af dette fundamentale modsætningsforhold mellem *centrale statsøkonomiske regelsæt* og *decentrale lokaløkonomiske normsæt* argumenterer artiklen for, at statens egen centraløkonomiske praksis i det daglige modarbejder den omplacerede statsinstitutions muligheder for aktivt at tage del i det modtagende bysamfunds egne lokaløkonomiske udvekslingspraksisser. Artiklen konkluderer dermed, at 'udflytningen af statslige arbejdspladser' ofte i det konkrete lokale møde manifesterer sig som *en decentralisering på centraliseringens præmis*.

Nøgleord: udflytning af statslige arbejdspladser, Lolland, lokalsamfund, naboskab, lokaløkonomiske kredsløb, centralstatslige indkøbsaftaler.

Introduktion

»Danmark må ikke blive splittet op i udvikling og afvikling. Derfor kan vi i dag præsentere endnu en stor plan for flytningen af statslige arbejdspladser til de dele af landet, som har hårdt brug for mere vækst og flere muligheder«. Sådan sagde daværende statsminister, Lars Løkke Rasmussen, 17. januar 2018 på et pressemøde fra Spejlsalen på Christiansborg. Her præsenterede han *Bedre Balance II*, dvs. runde to af det omfattende statslige udflytningstiltag: *Bedre Balance: Statslige arbejdspladser tættere på borgere og virksomheder*. Et tiltag, den dagældende Venstre-regering iværksatte i 2015, efter et årti med stigende centralisering af det offentlige Danmark og en betydelig udtynding af decentrale statslige og andre offentlige arbejdspladser. En udvikling, som ikke mindst skyldes Strukturreformen i 2007, hvor 271 danske kommuner blev til 98 stor-kommuner og 13 amter til 5 storregioner.

De to udflytningsrunder, *Bedre Balance I & II*, fandt sted ad to omgange, hen over 2016/17 og 2018/19. Tilsammen har de betydet en udflytning af 7.927 arbejdspladser fra hovedstadsområdet (svarende til omkring en femtedel af de statslige jobs i 2015 i Region Hovedstaden), fordelt over 89 statsinstitutioner og spredt til 51 byer på tværs af landet (Finansministeriet 2018). Dette udgør den mest omfattende geografiske omfordeling af statslige arbejdspladser i Danmark nogensinde. Set i et hverdagsperspektiv, hvilke dynamikker knyttet til inklusion og tilhørsforhold kan vise sig i spil, når sådan større nationalpolitisk udflytningsdagsorden materialiserer sig rundt om i landet, idet den omsættes til praksis i mødet mellem omplacerede statsinstitutioner og modtagende lokalsamfund? Med etnografisk udgangspunkt i dette grundlæggende spørgsmål, inviterer jeg i denne artikel læseren med til Nakskov (12.500 indb.) på Vestlolland, hvor en statsinstitution flyttede til i 2019.

Initiativet *Bedre Balance* har udgjort starten på en fremvoksende decentreringbevægelse i dansk national politik fra 2015 og frem. En bevægelse, den nuværende socialdemokratiske regering siden dens tiltrædelse i 2019 har fortsat og intensiveret. Fx i 2020, da den vedtog at oprette 20 nye nærpoltistationer uden for de større byer, foruden en række nye skattecentre, der skal tilføre i alt 1.000 statslige arbejdspladser til otte provinsbyer. Og nyligst, i 2021, hvor regeringen lancerede de to tiltag *Tættere på: Flere uddannelser, stærke lokalsamfund* og *Tættere på II: Sundhed, uddannelse og lokal udvikling*. Mens førstnævnte sigter mod bl.a. en øget omfordeling af videregående uddannelsesinstitutioner på tværs af by- og landområder, sigter sidstnævnte mod »at flytte velfærden tættere på borgeren«, som det hedder i udspillet, bl.a. i kraft af 20 fremtidige nærhospitalet i landdistrikterne. Og allerede i 2018 offentliggjorde Socialdemokratiet det omfattende oplæg *Nærheden tilbage*, der skitserer ovenstående nu alle vedtagne tiltag.

I 2020 eksisterede i Danmark i alt 177.972 statslige jobs (Balance Danmark 2020). Disse er markant ulige fordelt mellem landets henholdsvis by- og mel-

Birgitte Romme Larsen

Lektor,
Afdeling for Pædagogisk Antropologi,
Danmarks Institut for Pædagogik og
Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet

E-mail:
brl@edu.au.dk

lemkommuner og land- og yderkommuner. Ser vi fx alene på de godt 12.000 statslige jobs, som på landsplan er kommet til i perioden 2008-2020, findes hele 98 % af disse ifølge Balance Danmark (2020) i landets by- og mellemkommuner. I den danske politiske debat har akkurat en mere jævn national fordeling af statens arbejdspladser været fremført som det første og betydeligste skridt i modarbejdelsen af yderligere centralisering (fx Dybvad 2015). Blandt de danske yderkommuner, udgør Lolland ifølge Balance Danmark (2020) suverænt den, der hen over de sidste 15 år har mistet flest statslige jobs. For Lolland Kommune (41.105 indb.) udgør dette tab en væsentlig problemstilling, som kommunens socialdemokratiske borgmester siden 2014, Holger Schou Rasmussen, vedholdende har gjort opmærksom på i den offentlige debat. Fx gennem udtalelser som denne:

Når man [i kraft af centralisering] trækker de statslige arbejdspladser væk, så flytter man jo veluddannede og velstillede mennesker ud af en egn, og det efterlader tomme huse, som bliver billigere og attraktive for andre typer af befolkningsgrupper – så begynder du for alvor at bytte rundt på befolkningen.¹

Borgmesterens ord kan fremstå dystre. I Lolland Kommune, der blev dannet 1. januar 2007 som led i den centraliserende reform af den offentlige danske sektor, taler kommunalstatistikken imidlertid sit eget sprog. Fx er kommunens samlede befolkningstal set over en periode fra 2010 til 2018 faldet med 16,3 %, hvilket udgør landets største procentuelle befolkningstilbagegang (Lolland Kommune 2019). Dette hænger sammen med den store andel af aldrende borgere i kommunen, hvis befolkning har en gennemsnitsalder på 48,2 år, holdt op imod et kommunalt landsgennemsnit på 41,7 år (ibid.). Imens har også en væsentlig del af tilflytningen til Lolland været forbundet med en udgift. For i lighed med andre af landets yderkommuner, har Lolland igennem en længere årrække oplevet flere mennesker på overførselsindkomster flytte til kommunen end fra kommunen (Lolland Kommune 2017). Den voksende aldrende del af befolkningen uden for den erhvervsak-

tive alder og den løbende tilflytning af borgere afhængige af sociale ydelser leder begge til en fremtrædende strukturel ubalance i kommunens økonomi. Faktisk har Lolland Kommune Danmarks højeste offentlige forsørgelsestryk (Jensen et al. 2019) foruden den mindste arbejdsstyrke (Lolland Kommune 2017).

I en kommunal strategirapport med titlen *Det nye Lolland* skriver imidlertid kommunens borgmester: »I 2030 er Lolland et andet sted. Vi har en vision om et selv bærende Lolland, der i 2030 har fundet en ny balance« (Lolland Kommune 2016: 4). Denne vision hænger ikke mindst sammen med kommunens store håb om en kommende Femern-forbindelse, der vil skabe arbejdspladser, tilflytning og vækst – foruden en rolle som »metropol midt mellem København og Hamborg«,² som borgmesteren har formuleret det. Og noget peger på, at sådan vækst allerede er i gang. I en nylig opgørelse over erhvervsudviklingen i de danske kommuner (Iris Group 2022) indtog Lolland pladsen som landets største højdespringer på det årlige kommuneindeks over lokale erhvervspræstationer (med en fremgang på 40 pladser fra en 89. plads i 2021 til en 49. plads i 2022). Ud over den fremtidige Femern-forbindelse og den afsmittende lokale erhvervseffekt, som denne allerede har, handler kommunens vision om »et selv bærende Lolland i 2030« også i høj grad om netop tiltrækningen af statslige arbejdspladser.

Det var derfor en spændt lollandsk borgmester, der i januar 2018 fra sit kontor i Maribo fulgte det nationale pressemøde om udfaldet af *Bedre Balance II*. Og da ordene »Nota til Nakskov!« pludselig lød fra tv-skærmen, var både glæden og forvirringen på borgmesterkontoret stor. Først og fremmest glæde over endelig at kunne se kommunens omfattende lobbyarbejde for tildelingen af statslige arbejdspladser bære frugt. Et lobbyarbejde, som Lolland Kommune efter at være blevet forbigået under *Bedre Balance I* nu havde investeret en million kroner i. Penge, der var gået til konsulentbistand, som skulle styrke kommunen i at tale dens sag over for politikerne på Christiansborg. Dernæst forvirring, for hvem *var* overhovedet Nota? Ingen på borgmesterkontoret, inklusive de fremmødte journalister fra Danmarks Radio, TV 2, Politiken og Lolland Falsters Folketidende, havde før hørt om Nota. Og hvor i Nakskov skulle man finde plads til arbejdspladsen med dens 80 ansatte?

Samtidigt, 185 kilometer derfra på Østerbro i København, var forvirringen over den annoncerede flytning tilsvarende stor blandt medarbejderne i Nota, *Nationalbiblioteket for mennesker med læsevanskeligheder*, som er et videntcenter og bibliotek under Kulturministeriet, der producerer lydbøger, e-bøger og punktskriftsbøger til borgere, som har svært ved at læse almindelig trykt tekst (såsom ordblinde og synshandicappede). For ville man fx kunne rekruttere tilstrækkeligt med specialiseret arbejdskraft fra det lokale arbejdsmarkedsområde, i takt med at et behov for nyansættelser angiveligt ville opstå? Og set i lyset af Notas hidtilværende mere anonyme beliggenhed i København, hvordan ville det ikke mindst blive væsensforskelligt som arbejdsplads at få

til huse i et mindre bysamfund i en dansk yderkommune? Sidstnævnte tematik vil danne omdrejningspunkt for denne artikels analyse.

Baseret på et kvalitativt casestudie af Notas indflytning i Nakskov³ funderet i længerevarende, etnografisk feltarbejde hen over 2019/20, udforsker artiklen netop mødet mellem den statslige arbejdsplads Nota og lokalsamfundet Nakskov, sådan som dette lokale møde og nye naboskab har taget form i hverdagen i tiden under og efter udflytningen. Belyst fra et sådant parallelt arbejdsplads- og lokalsamfundsperspektiv, har artiklen således til formål kvalitativt at kaste lys over nogle af de mange komplekse, men i skrivende stund endnu ikke belyste lokale sociokulturelle aspekter og mikrosociologiske dynamikker, som tilflytningen af en statslig arbejdsplads til et mindre dansk bysamfund involverer.

Sådan kvalitativ og mikrosociologisk undersøgelsestilgang udgør aktuelt ikke en del af den danske eksisterende litteratur på det statslige udflytningsområde. Ser man på den bestående viden- og erfaringsopsamling i relation til *Bedre Balance I & II*, kan man derimod finde svar på væsentlige spørgsmål som disse: Hvor meget kostede udflytningerne; i hvor høj grad påvirkede de produktiviteten og medarbejdertrivlsen; hvor meget steg sygefraværet; hvor mange ansatte flyttede med arbejdspladsen, og hvor mange pendler; hvor mange ansatte sagde op; og i hvilket omfang lykkedes rekruttering af nye kvalificerede medarbejdere (se fx Christensen 2020; Djøf 2016; Finansministeriet 2018, 2019; Lundmann 2018; Rambøll 2017). Ud over fokuset på tællelighed og kvantitet har disse spørgsmål det til fælles, at de alle taler til den interne forbindelse mellem de udflyttede institutioner og staten selv – det vil sige, til forskel fra selve forbindelsen mellem de respektive statsinstitutioner og de modtagende lokalsamfund, hvortil de er blevet flyttet. Med andre ord kan den eksisterende erfaringsopsamling på området siges at bevæge sig inden for en form for statsligt videnskredsløb, der lukker sig om sig selv: Hvordan er det gået de institutioner, staten har udflyttet, og hvad betyder det for institutionerne og således i sidste ende for staten selv?

Selvom den erklærede tanke bag *Bedre Balance* netop er at »bidrage til at skabe aktivitet og stimulere udvikling i det omkringliggende område« (Finansministeriet 2018: 3, min kursivering), findes i dag kun enkelte rapporter, som retter fokus mod selve relationen mellem de omplacerede institutioner og de modtagende lokalområder (jf. til forskel fra relationen mellem de udflyttede institutioner og staten selv). Disse udgør kvantitative, makroøkonomiske analyser og konsekvensberegninger af udflytningstiltagets arbejdsmarkeds- og beskæftigelsesmæssige indvirkninger i de modtagende regioner og kommuner (Balance Danmark 2020; Christensen 2020; Javakhishvili-Larsen et al. 2018). Og kigger man mod undersøgelser på området i bredere europæisk sammenhæng, såsom i England, Sverige eller Spanien, er disse tilsvarende karakteriseret ved en gennemgående kvantitativ, makroøkonomisk tilgang, når det vedrører forholdet mellem omplacerede statsinstitutioner og modtagende lokalområder

(se fx Andersson 2005; Faggio & Overman 2014; Jofre-Monseny et al. 2020). På tværs af den nuværende erfaringsopsamling i Danmark og det bredere Europa findes med andre ord et kvalitativt videnshul, når det angår de mere sociokulturelle og mikroøkonomiske måder i hverdagen, hvorpå udflyttede statsinstitutioner og modtagende lokalsamfund i det daglige møder, erfarer og indvirker på hinanden. Denne artikel, og det tilgrundliggende etnografiske casestudie, udgør et begyndende bidrag i forhold til dette videnshul.

I forhold til sådant bidrag er jeg således inspireret af Gibson-Grahams (2014) opfordring til at gentænke større økonomiske dynamikker og forbindelser – som statslige udflytningsprocesser jo er udtryk for – i kraft af »tykke beskrivelser« (*thick description*). I tråd hermed opbygger jeg derfor artiklens argumentation gennem etnografisk analyse forankret i netop studiets lokale kontekster, forståelser og interaktioner. Derved er artiklen også funderet i en *induktiv* analytisk tilgang, dvs. en dynamisk analyseproces, hvor nye empiriske indsigter artiklen igennem løbende flytter og optimerer forståelsen af det omhandlede fænomen (Glaser & Strauss 2017). Her, udflytningen af en statslig arbejdsplads fra hovedstaden til et mindre bysamfund i en dansk yderkommune.

Under det etnografiske feltarbejde har jeg dels brugt tid indenfor i Nakskovs forhenværende rådhusbygning på byens torv, hvor Nota har fået til huse, for her at udforske, hvordan institutionens lokale etablering og inklusion i Nakskov udspiller sig og erfares, set fra arbejdspladsens perspektiv. Dels har jeg brugt tid i det omgivende lokalsamfund og nærmeste nabolag, herunder navnlig byens torv og handelsmidte, for her videre at udforske, hvordan det nye naboskab mellem Nota og Nakskov udmønter og institutionaliserer sig i det daglige set fra et lokalsamfundsperspektiv. På både arbejdspladsen og i det omgivende bysamfund har de anvendte dataindsamlingsmetoder bestået i etnografisk deltagerobservation og 'deep hanging out' (Geertz 1998), foruden uformelle samtaleinterviews og semistrukturerede kvalitative interviews med både Notas medarbejdere, almene lokale indbyggere og handels- og erhvervsdrivende, såvel som diverse lokale nøglepersoner og repræsentanter for relevante lokalforeninger. Hertil har jeg fulgt lokale debatter om Notas indflytning på byens Facebookside, *Nakskov*. Og endelig udgør de mange både nationale, regionale og lokale mediedækninger (avis/radio/tv) af Notas flytning til Nakskov en betydningsfuld del af det samlede datamateriale.

I min analyse af datamaterialet fremkommet gennem ovenstående kvalitative metoder skal jeg i denne artikel særligt fokusere på de sociale og økonomiske forventninger og normer, som møder statsinstitutionen Nota lokalt, og som arbejdspladsen derfor i hverdagen nu må agere i forhold til som led i det at have fået til huse i et mindre bysamfund. I analysen af denne fremtrædende tematik i studiets empiriske materiale har jeg især fundet det nyttigt at trække på socialvidenskabelig og antropologisk teori omhandlede sociale 'praksisfællesskaber' (Wenger 2006) og lokaløkonomiske 'gensidighedskredsløb' (Gudeman 2008). Ved hjælp af disse analytiske begreber viser jeg først,

hvordan etablerede lokale indbyggere betragter Nota som en arbejdsplads, der i dagligdagen er socialt og økonomisk forpligtet på det omkringliggende bysamfund gennem aktiv lokal deltagelse og handling. Dernæst vendes blikket mod Notas mulighedsbetingelser for som statslig arbejdsplads i det daglige at kunne indfri denne lokale forventning. I den forbindelse viser jeg, hvordan Nota i sin nye hverdag må deltage i – og manøvrere inden for – to parallelle, men på samme tid gensidigt modvirkende økonomiske kredsløb; henholdsvis lokalsamfundets og statens. Det første byggende på fleksibilitet og pragmatisme, det andet på standardisering og regelfasthed.

Hermed peger artiklen på et gennemgående paradoks. På den ene side viser materialet, hvordan en statsinstitutions *decentraliserende* omplacering lokalt kalder på dennes smidige sociale deltagelse og inklusion i det omgivende bysamfunds lokaløkonomiske kredsløb. På den anden side viser materialet dog samtidig, hvordan selve denne decentraliseringsøvelse skal lykkes på statens egen *centraliserende* præmis. For – som vi skal se – er den udflyttede institution uændret bundet til statens eget interne økonomiske kredsløb, i form af diverse centralstatslige indkøbsaftaler, som blot »flytter med«.

Når staten rykker »tættere på«: Da Nota åbnede med bajere og pølser på torvet

I oktober 2019, et år og ni måneder efter pressemødet, flyttede Nota ind i Nakskovs forhenværende rådhusbygning, som Lolland Kommune i forbindelse med udflytningen nu havde solgt til staten: en stor, hvid kulturhistorisk bygning centralt beliggende på Nakskovs hovedtorv, Axeltorv. Bygningen havde i 130 år fungeret som byens rådhus, fra den stod færdig i 1876 og frem til Strukturreformen i 2007. Her blev Nakskov Kommune sammenlagt med seks andre kommuner til Lolland Kommune, hvis rådhusfunktion blev placeret i det eksisterende Maribo Rådhus (for en særskilt analyse af, hvordan Notas placering i akkurat det gamle Nakskov Rådhus lokalt bevirker en revitalisering af byens identitetstab i 2007 som selvstændig Nakskov Kommune gennem godt 140 år, se Larsen 2022). I tiden mellem pressemødet og flytningen havde en række ansatte meldt deres opsigelse, og Nota var således begyndt at rekruttere nye medarbejdere fra det regionale arbejdsmarkedsområde, inklusive flere nakskovitter. De ansatte, der beholdt deres stilling, var enten flyttet til nærområdet eller havde arrangeret sig i mindre pendlerhushold, hvor kolleger bor sammen lokalt i hverdagene.⁴

Nota valgte at markere indflytningen med et offentligt åbningsarrangement for byen en fredag eftermiddag. Det skulle være »helt nede på jorden«, som Notas ansatte udtrykte det – med gratis pølser, fadøl og jazz på torvet foran det tidligere rådhus. Omkring 1.700 mennesker mødte op fordelt over arrangementets fem timer. Som en medflyttet Nota-medarbejder senere forklarede mig:

Det *skulle* være folkeligt. For der gik masser af rygter om Nota. Og »måske var vi i virkeligheden en del af Nato« [vokalerne o og a ombyttet], påstod nogle i byen. Så vi ville gerne vise, at vi [...] er helt nede på jorden. Det skulle simpelthen være bajere og pølser! Og Holger er jo en meget folkelig borgmester, og det taler ind til lollikkerne også – det skal ikke være så højpandet og fisefornemt.

Derfor havde Nota også valgt, at åbningstalen ikke skulle holdes af en repræsentant fra Kulturministeriet. I stedet blev denne i humoristisk og dialogisk stil afholdt af Lollands borgmester og Notas direktør fra en scene midt på torvet, hvor sidstnævnte bl.a. slog fast for de fremmødte:

Vi er en meget jordnær virksomhed. Det kan godt være, at nogle tror, fordi vi er en del af et ministerium, så går vi nok i sorte sko og pænt mørkt jakkesæt – men dem møder I stort set ikke nogen af i Nota. Altså, vi er... vi er arbejdere i ordets allersmukkeste forstand. Og det er også det, I vil opleve.

Arbejdspladsens ønske om ikke lokalt at fremstå som »sådan nogle fine nogle fra et ministerium« er siden lykkedes, i hvert fald at dømme ud fra følgende udtalelse fra en lokal indbygger, et år efter åbningen:

Man kan jo ikke se, hvem der arbejder på Nota, og hvem der ikke gør. Det er fedt, når de kommer gående på torvet med blå hår, eller i en forvasket T-shirt og nogle jeans, der hænger lidt. For der er jo ikke noget højtideligt eller højrovet over det, vel. Mange i byen tænkte »uha, er det nu sådan nogle stive nogle i jakkesæt, der kommer«. Men nu tænker man bare »hold da op, altså – helt nede på jorden«, ik'.

Ovenstående tre udtalelser fra en Nota-medarbejder, Notas direktør under åbningstalen og en lokal indbygger centrerer sig alle omkring det lokale sociale møde mellem den nytilkomne arbejdsplads og det etablerede lokalsamfund. Eksemplerne illustrerer, hvordan Nota i dette møde er optaget af at vise lokalbefolkningen, at man ikke er så anderledes endda og derfor nok skal kunne finde ud af at smelte ind i forhold til lokale væremåder (jf. ud fra en forestilling blandt Notas ansatte om, at dette indbefatter at være »arbejdere«, »folkelige«, »nede på jorden«, »ikke højpandede« og »ikke så fisefornemme«). Samtidig ser vi, hvordan man i lokalsamfundet er optaget af at aflæse, hvorvidt Notas medarbejdere be- eller afkræfter egne forhåndsantagelser om dem (jf. at de som statsansatte vil være »højtidelige«, »højrovede« og »sådan nogle stive nogle i jakkesæt«). De tre eksempler viser altså en række gensidige forestillinger om hinanden komme til udtryk. Men de viser også en gensidig vilje til at genkende og fremhæve forskellige egenskaber ved 'den anden', som par-

terne hver især også mener *selv* at besidde (fra Notas side fx »vi er arbejdere«, underforstået »ligesom jer«; og fra lokalsamfundets side fx »de er jo helt nede på jorden«, underforstået »ligesom os«). Denne gensidige (selv)bekræftende fremgangsform, som her udspiller sig, harmonerer med Gullestads (1992) pointe om, hvordan der blandt den almene befolkning i de skandinaviske velfærdslande ofte kan ses et behov for i hverdagen at føle sig 'ens' for også at kunne føle sig 'lige'. En tendens til at erfare 'lighed' som 'enshed', der gør – finder Gullestad – at håndteringen af forskellig levevis i mange situationer kan opleves som vanskelig, hvorfor folk ofte tilegner sig en interaktionsform i det daglige, som netop fremhæver enshed og underkommunikerer forskellighed (ibid.).

Men én ting er som tilflyttende arbejdsplads at lykkes med over for et omgivende lokalsamfund at signalere ønske om social accept og medlemskab gennem fysisk og kommunikativ *fremtoning* (såsom ved at udvise gennem beklædning eller åbningsfest med bajere og pølser, at man er »helt nede på jorden«). Noget andet, som vi nu skal vende os mod, er selvkært at lykkes med selve opnåelsen af sådan lokal accept og inklusion gennem *handling* og *deltagelse*.

»Vi skal nok gøre, hvad vi kan for at være en bidrager – vi er nu en del af samfundet hernede«

Som titlen på tiltaget *Bedre Balance: Statslige arbejdspladser tættere på borgere og virksomheder* markerer, lægger det op til en særlig *tæthed* eller *nærhed* mellem statens institutioner og landets lokalområder. Et bebudet nærhedsideal, der går igen i titlerne på den nuværende regerings decentraliseringstiltag fra 2021: *Tættere på: Flere uddannelser, stærke lokalsamfund* og *Tættere på II: Sundhed, uddannelse og lokal udvikling*. Ligesom det var tilfældet i titlen på selve det bagvedliggende politiske oplæg fra 2018: *Nærheden tilbage: Socialdemokratiets udspil til stærke lokalsamfund og velfærd tættere på borgerne*. Men hvad vil sådan *nærhed* eller rykken *tættere på* egentlig overhovedet sige, lokalt fra set og på hverdagsplan betragtet? Hvad får betydning for lokalt, hvorvidt en tilflyttet statsinstitution såsom Nota rent faktisk i det daglige vil blive oplevet som »tæt på« eller »nær« – til trods for dens (nu) rent *fysiske* nærvær?

Eller anderledes spurgt, med et begrebssæt lånt fra Elias & Scotson (1994 [1965]): I Notas situation, hvad skal der til for som tilflyttet arbejdsplads at blive betragtet som en *etableret insider* i det lokale samfund – til forskel fra en statslig *outsider*, der blot er rykket »tættere på«? For som lokalsamfundsforskning har vist (fx Cresswell 1996; Larsen 2011; Seamon 1980), sker 'tilflytterens' lokale sociale accept og inklusion i et mindre samfund sjældent gennem fysisk tilstedeværelse og synlighed alene, men i kraft af at tage aktivt del i lokalsamfundet, dets normer og etablerede gøremåder. I nærværende analyse for-

står jeg mere præcist sådan *aktiv deltagelse i lokalsamfundet* som det at forsøge socialt og økonomisk at gøre sig til del af det, man med Gudemans (2008: 37) begreb kan kalde for det lokale 'gensidighedskredsløb' ('*circle of mutuality*'). I henhold til Gudeman består dette kredsløb i de diverse gensidige, lokale udvekslinger, som i et mindre samfund typisk vil finde sted på tværs af dets forskellige lokalinstitutioner (fx foreninger, velfærdsinstitutioner, forretninger, virksomheder og øvrige arbejdspladser). Og det mindre by- og lokalsamfunds sociale og økonomiske opretholdelse – pointerer Gudeman – er på en og samme tid *funderet i* og *betinget af* netop den diverse form for udveksling af økonomiske, materielle, kulturelle og videnskæssige ressourcer, som i det daglige foregår inden for dette lokale gensidighedskredsløb (Ibid.).

Når Nota flytter ind midt på torvet i Nakskov, skal jeg vise, hvordan arbejdspladsen da samtidig også placeres lige nøjagtigt midt i et sådant eksisterende *gensidighedskredsløb* af lokale udvekslingsinteraktioner. Og jeg skal vise, hvordan der blandt byens etablerede indbyggere eksisterer en klar forventning til Nota om – som en nu *lokalt* beliggende arbejdsplads – socialt og økonomisk at tage aktivt del i dette kredsløb. En lokal forventning, som det forekommer, at Nota allerede havde anet inden flytningen. I sin tale på åbningsdagen valgte Notas direktør i hvert fald at understrege følgende over for de mange fremmødte på torvet:

På Østerbro var vi fuldstændig anonyme, ingen [lokalt] interesserede sig for Nota. Det er jo *helt* anderledes her, og det er en fornøjelse. Og vi skal nok gøre, hvad *vi* kan for at være en bidrager... Vi er jo *en del* af samfundet hernede nu – ikke sådan et stykke København, der er røget herned. Nej, vi er nu et stykke af Lolland. Selvom vi godt nok repræsenterer et ministerium i København.

Følgende udsagn fra en medflyttet ansat illustrerer yderligere denne oplevelse af som arbejdsplads nu pludselig at befinde sig i en rolle som nogles »nabo« – forstået som netop en, der forventes at kere sig om og aktivt deltage i sit lokalområde:

Det er svært at være anonym i Nakskov. Bare rent bygningsmæssigt optager vi jo en helt anden plads i byrummet her, midt på torvet. Det kan godt være, at vi er en statslig virksomhed. Men vi er jo virkelig naboer med hele byen nu – og det forpligter! Vi har en forpligtelse til at åbne de der tykke statslige mure og melde os på banen i byen.

Nota er nu »en del af samfundet hernede«, som direktøren fastslog det i sin åbningstale. Og mere konkret er Nota nu en del af Nakskovs centrale torv og bymidte. En bymidte, som gennem det sidste årti har oplevet et stigende antal butikslukninger og tomme udlejningslokaler. I kampen for at vende denne

udvikling og opretholde et aktivt og levende handelscentrum, bliver det lokale gensidighedskredsløb af udvekslingshandlinger på tværs af bymidtens forretninger og øvrige institutioner kun endnu vigtigere. Dette er udvekslingsinteraktioner, der både kan forstås direkte, som når boghandleren får lavet sin rude af glarmesteren, der omvendt køber sine papirvarer hos boghandleren. Men som også skal forstås som den kæderække af gensidige udvekslinger, hvor det netop handler om den samlede sum. Som når frisøren på torvet køber sine blomster hos blomsterhandleren, der køber sine gardiner hos gardinhandleren, der køber sin frokost i caféen, som reklamerer for turistinformation, der omvendt har foldere liggende fra torvets butikker, og så fremdeles (for sådanne lokale samarbejdspraksisser i bredere dansk landdistriktsammenhæng, se også Høst & Larsen 2016).

Dette lokale gensidighedskredsløb, foreslår jeg, kan ydermere ses som udtryk for det, Wenger (2006) betegner et 'praksisfællesskab'. For ifølge Wenger er et sådant nemlig lige præcis kendetegnet ved den måde, hvorpå det er selve praksis, altså de fælles *handlinger*, der udgør kilden til dets sammenhængskraft. Medlemskab inden for et givent praksisfællesskab – centreret omkring en given fælles interesse – er således først og fremmest et spørgsmål om 'gensidigt engagement', udtrykt gennem handlinger (ibid.: 90 f.). Det er det, der definerer fællesskabet. Dermed, pointerer Wenger, er et praksisfællesskab ikke blot lig med en samling mennesker defineret ved et givent fælles kendetegn (fx social kategori eller organisatorisk tilhørsforhold), eller ved geografisk nærhed alene (fx beliggenhed i samme lokalsamfund). Det betyder, at det praksisfællesskab, som eksisterer på tværs af Nakskov bymidte og handelscentrum, og som Nota lokalt er forventet at gøre sig til aktivt medlem af, ikke handler om at være 'nakskovit' eller 'tilflytter', eller om blot i sig selv at ligge side om side på torvet. Derimod er det pågældende praksisfællesskab (jf. Wenger) funderet i dets medlemmers *gensidige engagement* organiseret omkring en bestemt *fælles interesse*; nemlig den at bevare en attraktiv og levedygtig Nakskov bymidte. Det er dét lokale praksisfællesskab, eller med Gudemans (2008) udtryk, gensidighedskredsløb, som lokalbefolkningen forventer, at Nota nu gør sig til *insider* i forhold til (jf. til forskel fra en statslig *outsider*, der blot er rykket »tættere på« – for nu igen at bruge Elias & Scotsons (1994[1965]) begrebspar).

I forhold til det fælles ansvar, det udgør på tværs af Nakskovs forretninger, foreninger og virksomheder at bidrage til en fortsat levende by og bymidte, forklarer fx en repræsentant for den lokale handelsstandsforening, *Nakskov Handel & Erhverv*: »Som arbejdsplads i byen handler det om, at man *tilbyder* lokalsamfundet noget. Bidrager til at der *sker* noget i byen. Så man giver noget *værdi* til byen – ud over *bare* at være sin egen arbejdsplads«. Samtidig fortæller vedkommende, hvordan nogle arbejdspladser i byen ikke bakker op om fx fælles udsmykningsinitiativer, der skal gøre bymidtens handelscentrum attraktivt (fx i form af julebelysning af egen forretning). En problemstilling, der

mestendels findes i relation til lokale butiksfilialer af nationale detailkæder. Blandt det store flertal af foretagender i bymidten, som omvendt deltager i sådan fælles indsats, ses dette som udtryk for lige netop manglende vilje til at engagere sig i lokalsamfundet, forklarer repræsentanten:

Hvis en arbejdsplads investerer i sig selv ved at lave noget julebelysning, investerer de jo også i byen – fordi vi står stærkere som et fællesskab. Men nogle af byens kædebutikker gider slet ikke være en del af det lokale. Selvom det er så små ting, der skal til for, at de kunne blive bare *en lille smule* lokale. Men det er spørgsmålet, om de overhovedet *ønsker* at blive lokale – de tænker bare »vi ligger her som en kæde, så vi gør intet andet ud over, at vi har en forretning«.

Som en del af en landsdækkende butik- eller virksomhedskæde er man som filial selvklart underlagt et hovedkontor, altså en slags centraladministration, som måske i nogle henseender kan mindske arbejdspladsens individuelle handlerum lokalt. I Nakskov findes der fx en butikskæde-filial, som fra centralt hold er underlagt et landsdækkende forbud mod akkurat juleudsmykning. Som statslig arbejdsplads er også Nota underlagt en centraladministration og dermed en vis standardisering på tværs af statens enkeltvise institutioner. Til sammenligning er enkeltforetagender som fx den lokale slagter, café eller håndværkervirksomhed alene underlagt en egen administration. Men som ovenstående citat illustrerede: uanset om man er underlagt en central eller mere uafhængig administration, er man som arbejdsplads i byen forventet socialt og økonomisk at deltage aktivt i bymidtens lokale gensidighedskredsløb og praksisfællesskab. I hvert fald om man vil opfattes og accepteres som »lokal«, sådan som repræsentanten for handelsstandsforeningen formulerede det. For som vedkommende fastslog, kan man – selv som filial af en landsdækkende kæde – altid blive »bare en lille smule lokal«, om blot man ønsker det. Lokalt fra anskuet, er der altså med andre ord ikke forskel på, rent forventningsmæssigt, hvorvidt man udgør en enkeltstående lokal privatvirksomhed, en gren af en national detailkæde, eller – som vi skal se – en statslig institution. Hver og en er man som lokalt beliggende arbejdsplads forventet at engagere sig i og bidrage til det omgivende bysamfund.⁵

Mellem centrale regelsæt og decentrale normsæt: Notas deltagelse i lokalsamfundet

Der findes som bekendt ganske faste regler for, hvad statslige institutioner må bruge penge på og i hvilken størrelsesorden. Og, måske i denne sammenhæng vigtigere endnu, *hos hvem* pengene må anvendes. Hvad angår diverse *varer* (fx kontorartikler, møbler, IT) er den enkelte statsinstitution underlagt

at indkøbe disse gennem SKI (*Staten og Kommunernes Indkøbsservice*), hvis formål er at effektivisere det offentliges indkøb i kraft af centrale indkøbsaftaler. Hvad angår diverse *serviceydelser* (fx catering, renhold, vedligehold) er statens institutioner i voksende omfang bundet af den såkaldte *Statens Facility Management*-aftale, der blev lanceret i 2017, og som på samme vis centraliserer den enkelte statsinstitutions køb af serviceydelser gennem en til to hovedleverandører, som har kontrakt med staten. Hertil kommer selvklart forskellige anliggender, som det slet ikke er muligt for en statsinstitution at anvende midler på og dermed heller ikke afregne for. Dette drejer sig om fx sponsorer til diverse foreninger, kulturelle foretagender eller sociale arrangementer. En økonomisk udgiftspost, der omvendt er ganske almindelig blandt andre slags arbejdspladser i små som store lokalsamfund (som når Brugsen sponsorerer det lokale fodboldholds trøjer, eller den lokale glarmester sponsorerer hoppeborgen til byens sommermarked).

Som vi nu skal se, rejser ovenstående økonomiske anliggender – *varer, serviceydelser og sponsorer* – hver især en række udfordringer for Nota. For hvordan lever man som statslig arbejdsplads op til en lokal social forventning om aktivt at tage del i Nakskov bymidtes *lokaløkonomiske* praksisfællesskab og gensidighedskredsløb, når man på samme tid er underlagt statens eget interne *centraløkonomiske* praksissystem og kredsløb? Et gennemgående paradoks i Notas nye hverdag – og således i det empiriske materiale – som jeg i det følgende anskueliggør og eksemplificerer i kraft af tre etnografiske case-beskrivelser.

Case 1: »Staten fortsætter bare som altid« – de forbudte varer hos den lokale kontorforsyning

En dag siger en medflyttet Nota-ansat til mig: »Vi *prøver* virkelig at indgå i det lokale og bidrage lokalt, så vidt muligt inden for de statslige indkøbsregler – som vi af og til har været nødsaget til at bøje en anelse, uden at gå over grænsen«. Således havde man i Nota fx drøftet, at medarbejderne i den første tid efter indflytningen, såfremt behovet var akut, gerne i beskedent omfang måtte indkøbe papirvarer i den lokale kontorforsyningshandel, *Daugbjerg*, liggende på torvet lige over for Nota. Skulle nogle i statens centraladministration vise interesse for disse småindkøb, var arbejdspladsens argument, at tiden omkring indflytningen selvklart var kaotisk, indtil man forsyningsmæssigt var kommet helt på plads på den nye adresse. Som medarbejderen ovenfor videre forklarer: »Hvis man ikke har noget papir, så kan man jo ikke vente til staten leverer dagen efter... og som nye i byen ville vi gerne lægge de penge helt lokalt. Selv kaffebønner har vi købt hos Daugbjerg. For vi manglede kaffe. Han har alt«. Og da jeg taler med en lokal indbygger, som fra sit kontorvindue et sted på torvet havde kunnet se Notas ansatte i begyndelsen foretage sådanne mindre indkøb, siger vedkommende:

Når man viser, at man tænker over, at man skal gå over og købe sit printerpapir i Daugbjerg, i stedet for gennem et stort centrallager, så signalerer det, at man er åben over for det lokale, og at man gerne vil bidrage til byen. Det har en kæmpe værdi hernede, at man handler lokalt.

Måneder senere, hvor Nota nu havde måttet indstille småindkøbene hos den lokale kontorforsyningshandel, idet arbejdspladsen ikke længere befandt sig i en kaotisk indflytningstid, fortæller en medflyttet Nota-ansat mig:

Det kan godt være, at man har udflyttet nogle statslige arbejdspladser, men samtidig så fortsætter staten bare, som den altid har gjort. Så længe varen er billigere ud i statens regneark, er de ligeglade med, om man skal sende en varevogn afsted fra Ballerup med kontorartikler for måske 523,- kroner – og de kigger ikke på den erhvervsgevinst, det kunne være lokalt, hvis vi kunne få lov at lægge den ordre her. Daugbjerg har ligget her i lang tid og er en institution i byen. Alle i byen kan huske, da de købte deres første penaltus hos ham. Hvorfor skulle han dog ikke kunne levere papirblokke og tapeholdere til os? Vi har snakket med Daugbjerg om at lave en aftale, og han ville kunne matche priserne 1:1. Men det *må* vi bare ikke. Og i sådan et lille samfund her handler det også om det symbolske i det. Altså, at vi ikke kommer med en attitude af »vi gider ikke at være med«. Men reglerne er benhårde. Så vi er jo *virkelig* bundet af de statslige regler, her omkring os.

Netop det *at handle lokalt* udgør en af de mest centrale symbolske handlinger, hvorigennem lokale indbyggere i det daglige mener at kunne aflæse, hvorvidt Nota (såvel som andre arbejdspladser i byen) ønsker at bidrage og engagere sig lokalt. I byen holder man med andre ord et vågent øje med, hvorvidt Nota handler lokalt. Drejer man fx af ind til Daugbjerg, eller går man forbi? Følgende interviewuddrag med en lokal indbygger og erhvervsdrivende i bymidten illustrerer den vigtige funktion, som lige præcis sådanne *umiddelbart synlige* bidragende handlinger i gadebilledet (eller manglen på samme) kan have for, hvordan Nota opfattes i lokalbefolkningen. Da jeg spørger, hvordan vedkommende generelt i hverdagen oplever Notas tilstedeværelse i byen, lyder svaret:

Der er sådan en eller anden distance. Altså, deres bidrag er ikke så *synligt*. Jeg tror ikke, der er mange i byen, der opfatter dem som lokale. Altså, indtrykket af at de prøver at gøre sig lokale, det mangler – i stedet for at de bliver set som en fremmed statslig institution, der er rykket ind.

Hos Nota er man bevidst om, at mange i lokalsamfundet (sådan som også vedkommende ovenfor) ikke er klar over arbejdspladsens anderledes betingelser for at indgå lokalt (eller for »at gøre sig lokale«, som ovennævnte ind-

bygger udtrykte det). Som en medflyttet Nota-medarbejder fortæller: »Det er jo ikke altid lige, de lokale tænker over, at vi er underlagt statslige indkøbsaftaler. Så der er måske nok nogle i byen, der ikke helt kan forstå, at når man nu til åbningen sagde, at man ville indgå lokalt, hvorfor gør vi det så ikke?« At en del i byen netop oplever sådan skuffelse, viser nedenstående interviewuddrag med en lokal nakskovit, nu ansat i Nota. Da vi taler om, hvordan Nota noget tid efter indflytningen atter havde måttet indstille de små indkøb hos Daugbjerg, siger vedkommende:

Det med at handle lokalt er blevet en meget stor skuffelse for mange i byen. Det er noget, jeg hører. For mange havde nok lidt forventet, at nu skulle Nota jo støtte lokalt. Og det vil Nota faktisk herrens gerne, men det *kan* vi ikke. Vi må ikke. Det er ærgerligt, at når der så netop kommer noget til byen, så har vi ikke muligheden for at skabe noget mere vækst for dens erhvervsdrivende. I forhold til sådan nogle små ting som fx kontorartikler, hvorfor bliver vi *ved* med at cirkulere pengene rundt inden for staten selv? Skal de penge ikke ud i lokalområdet – var det ikke det, der var pointen? Det har nok været den største skuffelse, der har været i byen, tror jeg, i forhold til Notas udflytning.

Case 2: »Standardiseringen kommer rullende« – fra lokal frokostordning til tirsdagsfrikadeller fra ISS

Alt imens det er vanskeligt for Nota at bidrage lokalt gennem indkøb af *varer*, forsøger arbejdspladsen at tænke det lokale handels- og erhvervsliv ind i hverdagen på andre områder. En medflyttet Nota-medarbejder forklarer: »Der er sådan nogle små lommer, som vi selvfølgelig i stedet søger at bidrage indenfor, så længe vi kan«. Disse »små lommer« udgør forskellige *serviceydelser* såsom håndværkerarbejde og cateringordninger. Kort efter indflytningen satte Nota således en frokostordning i offentligt udbud. Flere lokale restaurationsdrivende indsendte tilbud, og ud fra en vurdering af bedste kvalitet til prisen faldt valget af frokostbuffet-leverandør på en lokal restaurant beliggende på torvet, nærmeste nabo til Nota. Som tidligere nævnt blev *Statens Facility Management*-aftale (herefter FM) imidlertid lanceret i 2017. Denne indebærer, at det fremover vil være Bygningsstyrelsen, der står for varetagelsen af samtlige serviceydelser til statens institutioner (fx kantine, renhold, vedligehold). Samtlige sådanne ydelser leveres da af en til to eksterne hovedleverandører, som har kontrakt med Bygningsstyrelsen (for nuværende *ISS* og *Coor Service Management*). Før FM var den enkelte statsinstitution omvendt frit stillet til selv at organisere og indkøbe dens serviceydelser, når blot de havde været sendt i offentligt udbud, jf. statens udbudsregler (sådan som det blev gjort med Notas frokostordning). Men når FM senest i 2024 vil være fuldt

udrullet over hele landet, inklusive hos Nota i Nakskov, vil denne mulighed være fortid. En medflyttet Nota-medarbejder forklarer:

Vi har gjort, hvad vi kunne, for at bruge lokale serviceydelser. Men det er kun et spørgsmål om tid, før vi kommer med i Statens Facility Management. Så kommer standardiseringen rullende ned over os! Og så er der intet tilbage... så kan vi ikke lave lokale udbud, og så må vi opsigte vores lokale frokostaftale. Og så bliver det *ikke* de lokale, der får noget at lave! Så bliver det ISS, der skal køre herved, og rundt i hele landet, med tirsdags-statsfrikadeller og onsdags-medisterpølse. Og så kan man ovre i Finansministeriet se, at man har sparet nogle penge. Men det er jo en fjollet måde at tænke det på. For det gavner jo *kun* centraliseringen. For hverken vores lokale restaurant her, eller andre i området, ville jo nogensinde kunne byde ind som statslig leverandør, fordi de jo ikke som krævet har mad nok til *hele* staten på én gang. Altså... med den ene hånd decentraliserer man [jf. udflytter statslige arbejdspladser], og med den anden hånd går man i gang med at centralisere endnu mere [jf. lanceringen af FM].

Case 3: »Det koster jo også noget ikke at bidrage« – sponsorater som lokal forsikringspræmie

Som vi har set, vil heller ikke lokale køb af *serviceydelser* længere kunne lade sig gøre, når »standardiseringen kommer rullende« med FM, som den ansatte ovenfor udtrykte det. Dette sker senest i 2024. I Nota tænkes der derfor i andre mulige måder at bidrage på lokalt, som vil kunne vare videre ind i fremtiden. For som en medflyttet medarbejder i Nota understreger:

Altså, man *kan* bare ikke være i sådan et mindre lokalsamfund som Nakskov uden at deltage. Det ville *virkelig* se påfaldende ud, at der stod den der store naboløse bygning midt på torvet, som ikke rigtig var naboer med de andre – ligesom sådan en lidt utilnærmelig statslig myndighed, hvor vi skriver med fjerpenne. Altså, det *kan* man bare ikke. Så vi prøver at finde måder at melde os på banen.

En sådan måde at søge »at melde sig på banen« i byen på (uden at SKI eller FM er til hindring) er fx gennem mindre lokale *sponsorater*. Mens sådanne indlysende bidrager til byen, fungerer de dog også som god lokal 'branding' af Nota, hvorfor arbejdspladsen anskuer det som en markedsføringsudgift. Fx støttede Nota med et symbolsk beløb en drive-in-koncert med danske bands, som blev afholdt i Nakskov under covid-19-nedlukningen i foråret 2020. Et arrangement, som en stor del af byens virksomheder og forretningsdrivende

samlet bidrog til, og ad flere omgange under koncerten blev de forskellige sponsorer vist på storskærmen.

Ligeledes har Nota haft ønske om at støtte op om det lokale forretnings- og kulturliv i byen ved at blive medlem af den lokale handelsstandsforening, *Nakskov Handel & Erhverv* (herefter NHE). En forening, hvis formål er at fastholde og udvikle Nakskov som en attraktiv handelsby med en socialt og kulturelt aktiv bymidte, og hvis betalingsmedlemmer består i mange af byens virksomheder, butiksejere, restauratører m.v. Som virksomhed ville Notas medlemskab af NHE koste omkring 9.000 kroner årligt. Men som en statsinstitution, der hverken falder inden for handels- eller erhvervsbranchen, er en udgift til sådant medlemskab ikke mulig for Nota, idet NHE ikke – set fra statens bord – udgør en såkaldt »faglig relevant forening« for Nota at være medlem af. NHE og Nota har derfor aftalt, at arbejdspladsen da i stedet mere indirekte kan bidrage til handelsstandsforeningens virke og formål. I den henseende har et helt særligt ønske fra NHE været, at Nota kunne bidrage med et symbolsk sponsorat i relation til foreningens nye, store julebelysningsplan, hvor lyskugler og -guirlander hele vejen gennem gågaden og torvet skal skabe en indbydende by- og handelsmidte op til jul. En juleudsmykningsindsats, der ligger foreningen, og lokalsamfundet generelt, meget på sinde. Således meldte Nota sig til specifikt at sponsorere den nye lyskæde, som i årene frem skal pryde torvets store juletræ. Om dette bidrag fortæller en medflyttet medarbejder i Nota:

Med sponsoratet af lyskæden til torvets juletræ fulgte både en avisannonce i lokalavisen og nogle radiospots i lokalradioen, hvor Nota blev nævnt som sponsor. Så på den måde valgte vi at gøre det som en indirekte markedsføring af Nota, fordi vi jo som udflyttet arbejdsplads hele tiden skal rekruttere nye ansatte lokalt. Og så kan det godt være, at en lokal juletræsluskæde strider lidt mod, hvad man som statslig institution kan tillade sig at kalde for markedsføring. Men beløbet er så småt, og det er en virkelig god måde at skabe lokal goodwill på – og det er vigtigt for os. For man kan også se det som en form for lokal forsikringspræmie: hvis *ikke* vi bidrog til byens juleudsmykning, ville folk så begynde at blive irriterede og vrede på os og tænke »hvad bilder de sig ind?« For det kan jo også koste noget på bundlinjen *ikke* at bidrage, ik'. Det er jo et mindre samfund, hvor meget handler om at samarbejde. Ligesom da handelsstandsforeningen fx hjalp med telte og scene til Notas åbning, og det var også deres alkoholbevilling til torvet, vi lånte. Altså, man bliver ligesom bare *nødt til* at være en del af det. Og det er jo også det, der har været i vores tanker: for har vi overhovedet råd til at stå *uden for* det her, ik'?

Ovenstående interviewuddrag illustrerer på central vis, hvordan det lokale samarbejde mellem Nota og fx byens handelsstandsforening er funderet i

pragmatisk og fleksibel løsningsorientering og gensidig improvisation. Som når Nota fx låner NHE's alkoholbevilling til åbningsarrangementet på torvet for at undgå bøvlet med at ansøge om en sådan fra ny. Og som når NHE sørger for medfølgende reklamespots i lokale medier, sådan at Notas juletræslyskæde-sponsorat i praksis kommer til at fungere som *markedsføring* – en formel budgetpost, der eksisterer hos Nota (til forskel fra *sponsorater*).

Med andre ord kan den lokale samarbejdspraksis, som Nota nu er blevet deltager i, ses som et udtryk for det, Scott (1998) med et græsk ord har kaldt for 'metis'. Dette begreb refererer til de forskellige former for praktiske gøremåder og færdigheder, som er forankret i lokal erfaring og viden, og som således er kendetegnet ved deres kontekstualitet og fleksibilitet (ibid.). Modsat anvender Scott begrebet 'techne' i relation til den form for universalitet og infleksibilitet, der omvendt kendetegner de mere standardiserede videns- og praksisformer, som er planeret og styret af en centralstat (Ibid.). Her kan vi forstå det *lokaløkonomiske* praksisfællesskab i Nakskov by- og handelsmidte som et udtryk for akkurat 'metis' og statens *centraløkonomiske* praksissystem modsat som et udtryk for 'techne'. For den pragmatisme og fleksibilitet, vi har set karakterisere bymidtens lokaløkonomiske samarbejder og gensidigheds-kredsløb i Nakskov, står netop i skarp kontrast til statens egne centraløkonomiske gøremåder, som – i stedet for lokalt tilpasningsdygtige – er regelfaste og universaliserende. Og som de ovenstående tre case-beskrivelser har peget på, betyder dette, at selve statens *eget* interne centraløkonomiske kredsløb i praksis kommer til at modarbejde den omplacerede statsinstitutions generelle mulighedsrum for i det daglige aktivt at tage del i og bidrage til det modtagende bysamfunds egne lokaløkonomiske udvekslinger. Et gennemgående og fundamentalt paradoks iboende 'udflytningen af statslige arbejdspladser', som sammenfattes i nedenstående diskuterende konklusion.

Fleksibilitet eller standardisering: en decentralisering på lokalområdet eller statens præmis?

I statsministerens nytårstale 1. januar 2021 fastslog Mette Frederiksen: »Nok er tyngdeloven en naturlov, men det er centraliseringen ikke«. Denne artikels analyse har peget på, hvordan dette imidlertid ikke er helt så enkelt endda. Spørger man fx selve medarbejderne i den udflyttede statsinstitution Nota, oplever disse nemlig – måske mere end nogensinde før – at være underlagt en centraliseringens kraft, som var den nærmest »en naturlov«. For mens statens institutioner flyttes ud i landdistrikternes by- og lokalsamfund, flytter statens egne centraløkonomiske, standardiserende praksisser blot uændret med. For den statslige arbejdsplads Nota, der er blevet omplaceret fra en forholdsvis anonym beliggenhed i København til byens centrale torv i Nakskov, har analysen dermed vist, hvordan der i dagligdagen opstår et grundlæg-

gende modsætningsforhold mellem centrale *statsøkonomiske regelsæt* (baseret på infleksibilitet og ensretning) og decentrale *lokaløkonomiske normsæt* (baseret på pragmatisme og tilpasningsdygtighed). Dette krydspres og elementære modsætningsforhold må Nota nu i sin nye hverdag finde måder at manøvrere inden for, såfremt arbejdspladsen vil »gøre sig lokale« – til forskel fra blot at være »en fremmed statslig institution, der er rykket ind«, sådan som en lokal indbygger udtrykte det tidligere. Og Nota vil gerne gøre sig lokale. Som direktøren pointerede i sin åbningstale for byens fremmødte: »Vi er nu en del af samfundet hernede, ikke et stykke København, der er røget herned«.

Men det by- og lokalsamfund, statsinstitutionen Nota nu skal være del af, hviler på andre medlemskriterier og forventninger om aktiv lokal deltagelse end det, der omgav arbejdspladsen midt i København, hvor ingen i det daglige tænkte på Nota som »en nabo«, der forventedes at kere sig om og bidrage til sit lokalområde. For når Nota flytter ind i et mindre samfund som Nakskov, betyder dette samtidig, at arbejdspladsen placeres lige midt i et eksisterende lokalt 'gensidighedskredsløb' (Gudeman 2008) af forskellige sociale og økonomiske udvekslinger byens øvrige institutioner imellem (virksomheder, butikker, foreninger m.v.). Dette lokale gensidighedskredsløb – og 'praksisfællesskab' (Wenger 2006) – er særligt fokuseret omkring den fælles interesse at opretholde en attraktiv og levedygtig Nakskov by- og handelsmidte. Som en nu *lokalt* beliggende arbejdsplads, eksisterer der blandt lokalbefolkningen en klar forventning til Nota om socialt og økonomisk at tage del i dette fælles anliggende. Analysen har vist, hvordan etablerede indbyggere i byen endda betragter sådan *aktiv lokal deltagelse* (fx i form af »at handle lokalt«) som et decideret kriterie for at blive set som »en del af det lokale« (sådan som mange i byen formulerede det). Og et fravær af sådan aktiv lokal deltagelse er derfor samtidig noget, man i byen bemærker og taler om. Som en omplaceret statsinstitution, der løbende skal kunne rekruttere nye ansatte fra det lokale arbejdsmarkedsområde, er sådan »tale« ikke helt uvæsentlig for Nota, der nu, ligesom alle andre arbejdspladser i byen, i hverdagen må være opmærksom på at pleje sit lokale sociale ry og rygte.

Nota skal med andre ord nu være del af noget kvalitativt *andet*, end det arbejdspladsen kom fra, men er på samme tid uændret underlagt *det samme* organisatorisk-økonomiske tilhørsforhold til staten. Et tilhørsforhold, der indbefatter en række »medflyttende« håndfaste reglementer i form af centralstatslige indkøbsaftaler, der netop forhindrer Nota i lokalt at bidrage gennem indkøb af varer (fx kontorartikler) og snart også serviceydelser (fx frokostordninger). Som diskuteret kommer arbejdspladsen i sin nye hverdag derfor ofte i klemme mellem praksisformerne 'metis' og 'techne' (Scott 1998); dvs. bestemte stedligt forankrede lokale gøremåder *versus* centralstatens mere universelle gøremåder løsrevet fra specifikke steders vilkår og behov. Når Nota skal operere på disse statens standardiserende præmisser (fx ved ikke »at handle lokalt«), stiller arbejdspladsen sig i potentielt dårligt lys i lokalsam-

fundet. Men hvis Nota gør det modsatte (fx ved »at handle lokalt«), risikerer arbejdspladsen omvendt at sætte sig i dårligt lys i staten selv.

Set fra selve *udflytningslokalitetens* perspektiv (jf. til forskel fra statens), bliver 'udflytningen af statslige arbejdspladser' dermed på mange måder udtryk for *en decentralisering på centraliseringens præmis*, argumenterer jeg for. Som en lokal indbygger pointerer: »Det, som en udflyttet arbejdsplads gennem lokalindkøb ville kunne generere lokalt, ville jo være langt mere, end der i staten er sparet ved at lade være. Der er en udregning, der ikke er komplet«. I al fald kan man sige, at det udgør en relativt kortsigtet og »årsregnskabslig« måde at tænke statslige besparelser på. For set i lige præcis et yderkommuneperspektiv, består den store besparelse – på den lange bane – jo netop i, at fx den lokale kontorforsyningshandel i en lille by som Nakskov ikke (også) lukker, for da lukker med tiden ofte også nabobutikken og så fremdeles. Og forretningsdød i yderkommunernes små bysamfund betyder atter færre arbejdspladser og flere arbejdsledige, og heraf stigende lokale udgifter til offentlig forsørgelse, der igen afføder besparelser på andre kommunale velfærdsområder osv. Kort sagt, al det modsatte af *bedre balance* landets by- og landområder imellem.

På sådan vis har artiklen analytisk anskueliggjort, hvordan banale hverdagsobjekter såsom kontorartikler, frokostordninger og juletræslyskæder (alt sammen inden for en radius af det selvsamme torv) hurtigt i en statslig udflytningssammenhæng forvandler sig til vigtige katalysatorer for større økonomiske samfundsdiskussioner. I forhold til sådan større samfundsdiskussion (affødt af »lokale« kuglepenne, frokostbuffeter og lyskæder) har artiklen understreget vigtigheden af, at der fra centralstatsligt hold skabes rum for mere lokalt tilpasningsdygtige måder, hvorpå de såkaldt »udflyttede« statsinstitutioner i det daglige kan samarbejde med og indgå i de »modtagende« bysamfunds egne lokaløkonomiske praksisfællesskaber og gensidighedskredsløb. For som analysen har vist: En »bedre balance« (som det omhandlende udflytningstiltag hedder) handler også om en bedre balance mellem selve deltagerne i dennes skabelse. Sagt anderledes: Stræber man politisk efter en decentralisering af staten, som rent faktisk også *lokalt fra anskuet* opleves og erfares som sådan, kræver dette ikke bare en række statslige udflytningsinitiativer, der skal »skabe aktivitet og udvikling« (Finansministeriet 2018) for lokalområdet – men også *med* lokalområdet. Dette i hvert fald såfremt det rundt om i selve landdistrikternes mindre by- og lokalsamfund vitterligt skal mærkes som *staten i hele landet* – og ikke blot fortsat *staten i staten*, nu bare tyndere geografisk spredt ud.

For hvis 'centralisering' ikke er en naturlov, da behøver 'decentralisering' heller ikke være lig en oplaceret statsinstitution lukket om sig selv, som staten blot ankommer med og sætter af på hovedgaden – og så er der skabt »bedre balance« på vægtskålen mellem land og by. En sådan bedre balance, hvis man også i hverdagen lokalt skal erfare den som sådan, kalder yderligere på, at den udflyttede statsinstitution rent faktisk får lov at åbne sig og

slippe en mindre standardiserende og mere lokalt tilpasningsdygtig stat løs i yderområdernes små bysamfund. Med alt hvad dette gensidige møde må indebære af lokale sociale udvekslinger lige fra lånte festtelte til sponsorerede juletræslyskæder. For – som også en ansat i Nota spurgte – har staten overhovedet råd til at lade dens udflyttede institutioner stå *uden for* det lokaløkonomiske kredsløb og praksisfællesskab, der hvor de nu skal have hjemme? For gør staten det – har artiklen vist – kan den fortsætte med geografisk at rykke så »tæt på«, som den overhovedet vil, men risikerer da blot at fremstå endnu mere fjern og fraværende, desto tættere på den kommer.

Noter

1. Holger Schou Rasmussen i radioudsendelsen »Ugens Gæst«, P1, *Danmarks Radio*, 31-01-2020.
2. Se note 1.
3. Studiet er en del af det større kollaborative antropologiske forskningsprojekt, *Remote Relocations: Work, Precarity and the Inclusion of Newcomers on Lolland (2019-2022)*, der undersøger, hvordan forskellige former for tilflytning indvirker på det lollandske arbejdsmarked og samfundsliv.
4. En særskilt analyse af medarbejdernes personlige reaktioner på – og private håndteringer af – Notas udflytning er under udarbejdelse, hvorfor dette ligger uden for denne artikels indholdsmæssige fokus.
5. For samme sociale forventning om aktiv deltagelse og medvirken i det lokaløkonomiske kredsløb, når det angår asylcentre placeret af staten i mindre danske lokalsamfund, se Larsen et al. 2015.

Litteratur

- Andersson, Roland 2005: »The Efficiency of Swedish Regional Policy.« *The Annals of Regional Science*, 39 (4): 811-832. <https://doi.org/10.1007/s00168-005-0024-8>
- Balance Danmark 2020: *Geografisk fordeling af statslige arbejdspladser – Har flytningerne haft en effekt?* Rapport. Brædstrup: Balance Danmark.
- Christensen, Thomas Q. 2020: *Udflytningskommuner har fået 87.000 nye private job – og 775 nye offentlige arbejdspladser*. Rapport, DI Analyse. København: Dansk Industri.
- Cresswell, Tim 1996: *In Place/Out of Place: Geography, Ideology, and Transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Djøf 2016: *Flytningen af statslige arbejdspladser*. Rapport. København: Djøf.
- Dybvad, Kaare 2015: *Udkantsmyten: Hvordan centraliseringen af Danmark ødelægger vores økonomi og sociale sammenhængskraft*. København: People's Press.
- Elias, Norbert, og John L. Scotson 1994 [1965]: *The Established and the Outsiders: A Sociological Enquiry into Community Problems*. London: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446222126>

- Faggio, Guilia, og Henry Overman 2014. »The Effect of Public Sector Employment on Local Labour Markets.« *Journal of Urban Economics*, 79: 91-107. <https://doi.org/10.1016/j.jue.2013.05.002>
- Finansministeriet 2018: *Bedre Balance II: Statslige arbejdspladser tættere på borgere og virksomheder*. København: Finansministeriet og Regeringen.
- Finansministeriet 2019: *Fakta-ark: Status på Bedre Balance I og II*. København: Finansministeriet.
- Geertz, Clifford 1998: »Deep Hanging Out.« *New York Review of Books*, 45 (16): 69-72.
- Gibson-Graham, Julie K. 2014: »Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory.« *Current Anthropology*, 55 (S9): 147-153. <https://doi.org/10.1086/676646>
- Glaser, Barney G., og Anselm L. Strauss 2017: *Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203793206>
- Gudeman, Stephen 2008: *Economy's Tension: The Dialectics of Community and Market*. Oxford: Berghan Books.
- Gullestad, Marianne 1992: *The Art of Social Relations: Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Høst, Jeppe, og Sille R. Larsen 2016: »Ansvar for egen egn? Kulturhistoriske perspektiver på regionalt udviklingsarbejde.« *Kulturstudier*, nr. 1/2016: 116-142. <https://doi.org/10.7146/ks.v7i1.24057>
- Javakhishvili-Larsen, Nino, Jie Zhang og Tobias Frølev Rasmusson 2018: *Samfundskonomisk betydning af flytning af statslige arbejdspladser til kommuner i Region Sjælland: Scenarioberegning baseret på SAMK-K og LINE®*. Rapport. Nexø: Center for Regional- og Turis-
meforskning.
- Jofre-Monseny, Jordi, José I. Silva og Javier Vázquez-Grenno 2020: »Local Labor Market Effects of Public Employment.« *Regional Science and Urban Economics*, 82: 1-20. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2018.11.001>
- Iris Group 2022: *Lokale erhvervspræstationer 2022: Erhvervsudviklingen i kommunerne*. Rapport. København: Iris Group.
- Jensen, Jonatan K., Søren T. Jakobsen og Iben Bolvig 2019: *Udgiftsbehovet på beskæftigelsesområdet i Lolland Kommune: Demografi, socioøkonomi, sundhed og regionale arbejdsmarkedsvilkår 2010-2017*. Rapport. København: VIVE.
- Larsen, Birgitte R. 2011: »Drawing Back the Curtains: The Role of Domestic Space in the Social Inclusion and Exclusion of Refugees in Rural Denmark.« *Social Analysis*, 55 (2): 142-158. <https://doi.org/10.3167/sa.2011.550208>
- Larsen, Birgitte R. 2022: »At tage plads i andres kulturhistoriske helligdom: En 'udflyttet' statslig arbejdsplads flytter ind i Nakskov Rådhus.« *Kulturstudier*, nr. 1/2022: 62-97.
- Larsen, Birgitte R., Zachary Whyte og Karen F. Olwig 2015: *Den nye landbefolkning: Asylcentres betydning og konsekvens for lokale fællesskaber i danske landdistrikter*. Rapport. København: Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Lundmann 2018: *Bedre Balance? Meningsløshed, kamp, involvering og rekruttering: En undersøgelse af konsekvenser og muligheder for udflytningen af statslige arbejdspladser*. Rapport. København: Lundmann.
- Lolland Kommune 2016: *Det nye Lolland: Plan- og udviklingsstrategi 2016-2030*. Maribo: Lolland Kommune.

- Lolland Kommune 2017: *Lolland Kommunes sociale og beskæftigelsesmæssige rammevilkår*. Maribo: Lolland Kommune.
- Lolland Kommune 2019: *Befolkningsprognose 2019-2031*. Maribo: Lolland Kommune.
- Rambøll 2017: *Flytning af statslige arbejdspladser: Erfaringsopsamling fra Geodatastyrelsen, Landbrugsstyrelsen, Nævnenes Hus og Statens Administration*. Rapport. København: Rambøll.
- Scott, James C. 1998: »Part 4: The Missing Link.« I *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven and London: Yale University Press: 307-357.
- Seamon, David 1980: »Body-Subject, Time-Space Routines, and Place-Ballets.« I Buttimer, Anne, og David Seamon (red.): *The Human Experience of Space and Place*. New York: St. Martin's Press: 148-165.
- Wenger, Etienne 2006: *Praksisfællesskaber: Læring, mening, identitet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Between decentralization and centralization: A government workplace relocates from Copenhagen to Nakskov

The current government policy of decentralization of national institutions (and jobs) from Copenhagen to more outlying areas has, among other things, resulted in research into the consequences of this movement. This article draws on an ethnographic case study of the everyday encounters between the national government workplace *Nota* (a Danish library and expertise centre for people with print disabilities, with about 80 employees) and the local community of *Nakskov* (population about 12,500), where *Nota* has taken up residence in the former town hall. The article focuses on the local social and economic expectations and norms that meet *Nota* and employs theories of communities of practice and local economic circuits. The analysis shows that long-time residents perceive *Nota* as being socially and economically obligated to take active part in the local community. The analysis then unpacks how *Nota* must manoeuvre between two parallel, mutually opposing economic circuits: that of the national government and that of the local community. The first is based on rigidity and uniformity, the second on flexibility and local adaptability. Because of this fundamental conflict of interests between central *state-economic rules* and decentral *local-economic norms*, the article argues that the central government's own praxis collides with the relocated institution's opportunities for becoming an active part of the town's own local-economical exchange practices. The article concludes that in the local encounter the 'redistribution of state jobs' often appears to be *a decentralization based on the premises of centralization*.

Keywords: the redistribution of state jobs, Lolland, local community, neighbourliness, local economic circuits, central state supply contracts.

Kristian Kongshøj

Folketingsvalget 2019: Grønnere holdninger blandt de unge, men også et klima- og miljøvalg på tværs af aldersgrupper

Folketingsvalget 2019 er blevet udråbt til et klimavalg, hvor holdninger til miljø og klima fik afgørende betydning for krydset. Der har samtidig været fokus på de unges rolle som særligt mobiliserede. Med udgangspunkt i YouGovs spørgeskema fra 2019-valget (respondenter udtrukket fra stående online-panel) undersøges, hvorvidt de unge adskilte sig tydeligt ved et valg, hvor der samtidig var større folkelig opbakning til dagsordenen end nogensinde før. Artiklen undersøger sammenhængen mellem holdninger til klima/miljø og partivalg på tværs af tre forskellige aldersgrupper (18-34, 35-64 og 65+ år). Disse diskuteres teoretisk med udgangspunkt i kohorteperspektivet og post-materialisme. Der skelnes både imellem issuesaliens og issueprioriteringer, og der kontrolleres for holdninger på andre vigtige politikområder. Selvom de unge generelt har lidt grønnere holdninger, er sammenhængen med partivalg ikke stærkere for de unge. I stedet er billedet, at holdninger til klima og miljø spillede en betydelig rolle for den brede befolknings partivalg uanset aldersgruppe. Der er dog en tydelig tendens til, at de yngre klima- og miljøbevidste vælgere fravælger Socialdemokratiet til fordel for de øvrige partier på venstrefløjen eller Radikale Venstre, mens politikområdet i højere grad synes at kunne trække vælgere til regeringspartiet blandt de ældre aldersgrupper.

Søgeord: klima, miljø, holdninger, generationer, folketingsvalg, 2019.

Indledning

Folketingsvalget 2019 er for længst blevet udråbt til et 'klimavalg', hvor vælgernes prioritering af emnet var på niveau med traditionelt populære politikområder eller endnu vigtigere (Altinget 2019a). Desuden har der været fokus på de unge som en særligt »grøn« generation. Unge meningsdannere er blevet synlige i debatten, for eksempel Greta Thunberg på globalt plan eller Den Grønne Ungdomsbevægelse i Danmark. Denne artikel undersøger denne debat om både bred folkelig opbakning og en særlig grøn spydspids af unge vælgere. Folketingsvalget 2019 er således en case på det sociologiske generations- eller kohorteperspektiv, hvor unge antages at være særligt 'postmaterielle' (Frederiksen 2019; Inglehart 1995). Spørgsmålet er hvorledes dette udspiller sig i en kontekst, hvor der samtidig er bred folkelig opbakning til emnet. Udgør de unge en så distinkt generation eller kohorte, at de også tydeligt adskilte sig ved et folketingsvalg, hvor den »grønne« dagsorden var folkelig som aldrig før?

Der er endnu ikke udgivet særskilte analyser af sammenhængene mellem partivalg og holdninger på området, hvor der samtidig skelnes mellem forskellige aldersgrupper. Nylige resultater fra Den Danske Valgundersøgelse understøtter, at emnet generelt var usædvanligt højt prioriteret, og at det endog flyttede vælgere over midten, men også, at der var tale om en relativt bredt funderet dagsorden på tværs af aldersgrupper (Hansen 2021; Andersen & Hansen 2021; Stubager 2021). Her blev sammenhængen med partivalg dog ikke analyseret særskilt for forskellige aldersgrupper.

Vi mangler således at få svar på, hvorvidt det også var tydeligt vigtigere for de unges partivalg.

Desuden vil denne artikel adskille sig ved at gå i dybden med både *issueposition* og *issueprioritering*. Issueposition vedrører holdninger til konkrete spørgsmål, mens issueprioritering (eller *issuesaliens* i fagsprog) handler om vigtigheden eller prioriteringen af spørgsmålet (Laver 2001). Begge typer af holdninger undersøges hver for sig.

Litteratur og teori forankret i generationsperspektivets postmaterielle værditransformationer (retteligt et kohorteperspektiv, som det diskuteres i det følgende) vil her blive anvendt til at diskutere, hvorvidt de unge kan forventes at være en særlig klima- og miljøbevidst aldersgruppe (Grønhøj & Hubert 2021; Kongshøj 2021; Levinsen 2019; Mostafa 2016; Nawrotzki & Pampel 2013; Inglehart 1995). Omvendt kan aldersforskelle på området forventes at være svage eller udviskede, hvis 2019-valget vitterligt var præget af en dagsorden, der var bredt delt i befolkningen. Historisk har vælgernes klima- og miljøpolitiske holdninger og dagsordener svinget frem og tilbage, men det har dog aldrig været så højt placeret blandt vælgernes prioritering af forskellige emner, som det var i 2019 (Hansen 2021; Goul Andersen 2008; 1990). Man kan derfor se folketingsvalget 2019 som en kritisk case på, hvor-

Kristian Kongshøj

Lektor, Centre for Comparative
Welfare Studies (CCWS)
Institut for Politik og Samfund
Aalborg Universitet

E-mail:
kongshoj@dps.aau.dk

vidt der var tydelige aldersforskelle i det måske hidtil bedste eksempel på bred folkelig mobilisering på miljø- og klimaområdet.

Grønne unge eller bred folkelig opbakning?

I et kohorteperspektiv er antagelsen, at værdier grundlægges i de unge år, samt at forskellige kohorter prægnes af, at de vokser op i forskellige omstændigheder i forhold til større samfundstransformationer (Kongshøj 2021; Frederiksen 2019; Levinsen 2019; Pina-Cabral & Theodossopoulos 2021; Norris & Inglehart 2016; Costanza et al. 2012). Dette antages at forme et relativt stabilt sæt af værdier, som man tager videre med sig i livet. Teoretisk hviler dette således på en formodet kohorteeffekt til forskel fra alders- og periodeeffekter. Alderseffekter vedrører spørgsmål om 'modning' og livscyklusomstændigheder, som kan tænkes at ændre holdninger og værdier med alderen, mens periodeeffekter beskriver hvorledes særlige begivenheder eller omstændigheder kan tænkes at påvirke en hel population uanset deres alder eller kohortetilørsforhold.

Det mere populære begreb generationer (eller sociale generationer) har også været bredt anvendt i litteraturen siden Mannheim (1952), om end f.eks. Ryder (1965) understregede, at kohortebegrebet er mere præcist til at signalere afgrænsning fra biologiske generationer. Både Mannheim (1952) og Ryder (1965) understregede, at det ikke er alle biologiske generationer, der må forventes at være distinkte fra hinanden, men at sociale generationer eller kohorter er distinkte i det omfang, samfundstransformationer præger deres opvækst. Ryder (1965:855) udtrykte, at »*In an epoch of change, man is defined by his birth date*« og diskuterede, at disse forandringer kan være foranlediget af krige, indvandring, nye bevægelser og nye teknologier. Kriser af forskellig art kan udfordre hidtil hegemoniske tankesæt og idéer, og det kan præge især yngre kohorter, som er færd med at danne sit verdensbillede (Pina-Cabral & Theodossopoulos 2021). Ydermere diskuterede Ryder (1965) også øvrige betingelser for distinkte kohorter, hvoraf den vigtigste må være at samfundsinstitutioner ud over familien (oplagt er uddannelsessystemet og børnepasning) spiller en rolle i (sekundær)

socialiseringen, samt at børn og unge i øvrigt har muligheder for hyppigt at interagere sammen med jævnaldrende og danne fælles identitet. Kohorteforskelle har således fået langt bedre betingelser med moderniteten.

Når generationer eller kohorter og særligt unges holdninger har været diskuteret i litteraturen om holdninger til miljø, har det som regel været begrundet med teorien om 'postmaterielle værdier' (Mostafa 2016; Inglehart 1995; 1990). For de yngre kohorter er forventningen blandt andet, at de således vil besidde værdier om større åbenhed over for kulturel og etnisk diversitet samt et mindre antropocentrisk verdenssyn, der ligger vægt på beskyttelse af miljø og natur. Ved siden af deres værdier, kan det ydermere forventes, at unge er mere bevidste om de store risici forbundet med at overskride planetens grænser, da de har en længere tidshorisont, og derfor er mere bevidste om miljø og klima som et objektivt problem (Wiernik & Ones 2011; Inglehart 1995).

Omvendt diskuterer Inglehart (1990) selv også postmaterialisme som noget, der mere simpelt kan være resultatet af et fravær af materiel knaphed og materiel behovsopfyldelse (Summers & Van Heuvelen 2019; Mostafa 2016). I dette 'knaphedsperspektiv' er holdningstransformationerne forbundet med velstand og postmaterialisme ikke nødvendigvis noget, der først sætter sig aftryk i de unges værdier. Alle, der er inkluderet i velstanden, kan være optaget af miljøspørgsmål uanset livsfase. Her er det således ikke givet, at socialisering i kohorter har afgørende betydning.

Ved siden af kohorteforskelle kan man lægge et mere politologisk perspektiv, hvor variationer i den politiske dagsorden, under aktiv og strategisk efterfølgelse af politiske aktører og organiserede bevægelser og interesser, kan give mulighed for bred folkelig mobilisering. Bred folkelig opbakning kan tænkes at udvise den potentielle betydning af at tilhøre forskellige kohorter. Variationer frem og tilbage på den folkelige dagsorden er set før. Allerede i 1970'erne oplevede Danmark en høj tilslutning til miljøspørgsmål, især på spørgsmålet om atomkraft, og miljøbevidstheden var helt i top i international sammenligning (Goul Andersen 1990). I starten var dette i nogen grad drevet af datidens unge og de nye venstrepartiers vælgere, men senere bredte det til sig de øvrige partiers vælgere. I midtfirserne toppede miljø igen, især på spørgsmål om vandmiljø, mens eksempelvis valgene i 1998 og især 2001 var karakteriseret ved lav prioritering af området (Goul Andersen 2008; 1990). Ved valgene i 00'erne synes emnet generelt ikke at have været særskilt højt på vælgernes dagsorden. Ved forrige folketingsvalg i 2015 var miljø og klima et blandt flere emner på dagsordenen og desuden et godt stykke efter traditionelt højtplacerede emner såsom velfærd og indvandring (Det Danske Valgprojekt 2022; Hansen 2021). Således kan der imellem enkelte valg ske relativt store skift i vælgernes miljøbevidsthed.

Den empiriske litteratur giver et blandet billede. Nogle bekræfter til en vis grad postmaterialismens antagelse om at yngre aldersgrupper har 'grønnere' holdninger (Lewis, Palm & Feng 2019; Kvaløy, Finseraas & Listhaug 2012; Gelissen 2007). Dette kan til dels afspejle, at længerevarende eller akademi-

ske uddannelser hænger positivt sammen med miljøholdninger (Lewis, Palm & Feng 2019; Levinsen 2019). Nogle finder dog også, at alder og uddannelse ikke tydeligt udviser de forventede mønstre, men finder i stedet at miljøbevidsthed over tid har bredt sig fra fortroppen af unge og veluddannede (Van Heuvelen & Summers 2019; Nawrotzki & Pampel 2013). Duffy (2021) konkluderer med data fra USA og Europa, at de forventede forskelle i klimapolitiske holdninger og bekymringer er beskedne.

I den danske kontekst finder Grønhøj & Hubert (2021), baseret på et panel fra markedsstudier, at yngre kohorter ikke adskiller sig for så vidt angår holdninger til miljø og klima (mens der er indikationer på, at visse former for miljørigtig adfærd fremmes med alderen). Levinsens (2019) analyse på basis af Den Danske Værdiundersøgelse giver også et mere broget end entydigt billede af postmateriel værditransformation. En tidsserie for en enkelt indikator for indkomst versus miljøbeskyttelse tyder på en generel, negativ periodeeffekt siden 1990'erne, dog stærkest for de ældre kohorter, og på et bredere spekter af variable kan det ikke siges, at yngre borgere prioriterede miljøet højere i 2017. Snarere var der et u-mønster, hvor de yngste og ældste skilte sig negativt ud, hvilket understreger, at der kan være et kompliceret mønster af kohorte-, alders- og periodeeffekter.

På andre felter såsom eksempelvis indvandring og majoritets- versus minoritetskulturer synes der at være tydeligere, forventede aldersforskelle, i alt fald i rige, vestlige lande, herunder også Danmark (Schmidt 2021; Hout 2021; Kongshøj 2021; Strijbis, Helmer & de Wilde 2018; Norris & Inglehart 2016). Hvis der er et mere blandet eller kompliceret billede for så vidt angår miljø og klima, er det relevant at bemærke kritikken af at teorien om postmateriel værdiforandring nemt fører til sammenblanding af vidt forskellige politiske emner (Strijbis, Helmer & de Wilde 2018; Inglehart & Flanagan 1987). Det er således muligt, at yngre aldersgrupper kan være relativt distinkte vedrørende eksempelvis indvandring og multikulturalisme, uden at de på samme tid nødvendigvis er entydigt mindre 'materialistiske', hvad angår spørgsmål om, hvorvidt miljø, klima og natur skal prioriteres over andre hensyn til livsstil og forbrugsmuligheder, som vi har kendt dem.

Dette giver således anledning til refleksioner over, hvilke forskellige værdier der egentlig kan siges at ligge til grund for 'postmaterialisme' og holdninger til klima og miljø mere specifikt. Med udgangspunkt i Schwartz' (2012, 1994) arbejde vedrørende forskellige typer af grundværdier, er dimensionen *self-transcendence* tidligere blevet afdækket som noget, der forudsiger miljøvenlige holdninger (i modsætning til *self-enhancement* værdier) (Isham et al. 2022; Grønhøj & Hubert 2021). Implicit i ovenstående er således et spørgsmål om, hvorvidt unge tydeligt adskiller sig på dimensioner som *self-enhancement* og *self-transcendence*, eller om det snarere er på dimensionerne vedrørende *openness to change* og *conservation*, at de unge adskiller sig (som formodentlig i langt højere grad vedrører holdninger til eksempelvis indvandring og minoritetskulturer).

Nylige deskriptive resultater fra Den Danske Valgundersøgelse peger på, at de yngre vælgere var lidt mere klimabevidste i 2019 (Andersen & Hansen 2021:219). Det konkluderes dog også, at der var usædvanligt høj klimabevidsthed hos alle aldersgrupper, og som nævnt indledningsvist, at emnet endog bidrog til at flytte vælgere over midten til rød blok (Andersen & Hansen 2021; Stubager 2021). Analyserne gik dog ikke som denne artikel i dybden med sammenhænge med partivalg på tværs af aldersgrupper, og her undersøges desuden som nævnt et bredere spekter af holdninger vedrørende både issueposition og -prioritering.

Implicit i ovenstående kohorteperspektiv kan ligge en forventning om, at de unge ikke blot har grønnere holdninger, men at disse holdninger samtidig i højere grad får indflydelse på deres partivalg. Dette kan dog være svært at have klare forventninger til alene ud fra ovenstående teoretiske ræsonnementer, da partivalg indbefatter en lang række andre overvejelser. I artiklen vil vi tage hensyn til den samtidige betydning af holdninger til velfærd/ulighed og internationalisering/indvandring, men partivalg afgøres også af andre holdninger samt relationen til partipolitik mere generelt (Lieberkind 2021).

Data og metode

YouGovs spørgeskemaundersøgelse indsamlet efter folketingsvalget i 2019 indeholder i alt 5924 svar. Respondenterne er udtrukket fra YouGovs stående panel, der hviler på sociodemografisk kvotesampling. Alle svar er indsamlet via web i perioden 27/6-16/9 2019, og undersøgelsen havde en dropout-rate på 6,48 pct. I det følgende anvendes 3545 af disse svar, eftersom kun 2/3 af respondenterne modtog det spørgsmålsbatteri om issueprioritering eller politisk dagsorden, som den efterfølgende analyse baserer sig på. Samtidig afgrænses analysen til dem, der stemte på et af de opstillingsberettigede partier. Analysen benytter datasættes vægte, der vægter i forhold til køn, alder, region og uddannelsesniveau. Kvinder, ældre og længere uddannelser var som forventeligt lettere overrepræsenterede blandt de endelige svar.

Jeg analyserer i det følgende betydningen af både issueposition og issueprioritering. Analysen deles op i separate modeller for henholdsvis position og prioritering. Med tre aldersgrupper samt modeller for issueposition og issueprioritering bliver der således seks modeller i alt.

Metodisk afdækkes resultaterne vha. multinomial logistisk regression, eftersom den afhængige variabel, partivalg, er en kategorisk eller nominalskaleret variabel. Både prioritering og issuepositioner afdækkes ved at reducere et større antal variable til færre eller enkelte dimensioner ved hjælp af eksplorativ faktoranalyse (se tabel A1 og A2 for detaljer om spørgsmålsformuleringer og kodninger af de enkelte variable). Dette gør det muligt at producere faktorer, der angiver de enkelte respondents holdninger på forskellige politiske områder.

Issueprioritering måles ved en række spørgsmål, hvor respondenterne kan angive betydningen af en række emner for partivalg, hvoraf klima og miljø udgør to ud af 15 emner (tabel A1). Issueposition afdækkes ved 16 variable, der udtrykker holdninger til både klima og miljø, men også velfærd, ulighed og indvandring (tabel A2). Når der i denne analyse skrives om 'grønne holdninger' eller holdninger til klima og miljø, er der konkret tale om holdninger til en række politiske redskaber som afgifter, udgifter til miljø- og klimatiltag og prioriteringen af vækst kontra miljø, men også holdninger til hvorvidt klimaforandringer overhovedet er et alvorligt problem.

For både issueposition og issuesaliens kan det diskuteres, at »miljø og klima« i sin politiske substans kan være forskellige emner. Mere præcist kan man sige, at klimaforandringer er ét resultat af menneskets udvinding af resurser og udnyttelse af land samt energiforbruget forbundet hermed, men dette har i øvrigt mange andre konsekvenser for livet på Jorden end blot klimaforandringer (IPBES 2019). Politikredskaberne er ikke altid de samme. Klimaforandringer var antageligvis hyppigere italesat i 2019 end miljøproblemer. I det følgende vil jeg dog skrive om klima og miljø eller 'grønne holdninger' under ét med den begrundelse, at resultaterne herunder indikerer, at holdningerne hertil i høj grad hænger sammen og tilhører samme holdningsdimension.

Faktorerne estimeres vha. parallel analyse og polykoriske korrelationer. Parallel analyse gør resultaterne mere robuste over for spuriøse faktorer og 'støj' vha. sammenligninger med et antal tilfældigt konstruerede datasæt (her 10) med samme antal observationer og variable som selve datasættet. Polykoriske korrelationer er mere passende ved faktoranalyse med ordinalskalerede variable, idet faktorerens korrelationer med de enkelte variable justeres således, at de kan tolkes som en tilnærmelse til en almindelig Pearson-korrelation for interval- eller ratioskalerede variable. Faktorerne roteres vha. oblique rotation, således at de enkelte variables relation til faktorerne bliver tydeligere og nemmere at tolke.

Tre aldersgrupper operationaliseres. I den følgende empiriske analyse vil jeg generelt holde mig til den metodisk mindre krævende betegnelse aldersgrupper, da et tværsnitsdesign ikke i sig selv tillader os at skelne kohorte-, alders- og periodeeffekter fra hinanden, uanset at litteraturen og mere populære diskussioner som regel hviler på en formodet kohorteeffekt. For så vidt angår 'de unge', tages her udgangspunkt i litteraturens 'generation Y' eller 'millennials', der i andre empiriske operationaliseringer normalt afgrænses til fødeårene mellem de tidligere firsere og årtusindskiftet (Kongshøj 2021; Norris & Inglehart 2016; Edge 2014; Costanza et al. 2012). Konkret bliver det her en gruppe af 18-34-årige født i perioden 1985-2001. Det kan indvendes, at det også ville være interessant at se på de yngste vælgere for at se, hvorvidt de måske adskiller sig tydeligere. De efterfølgende resultater er således alle sammenlignet med en yngre gruppe af 18-24-årige (om end der kun er tale om 309 respondenter), og det vil blive bemærket, når disse adskiller sig. For så vidt

angår ældre vælgere, vil jeg arbejde med to øvrige grupper af hhv. 35-64-årige (født 1955-1984) og 65+ årige (født 1954 eller før). Litteraturens 'generation X' er blandt de 35-64-årige, idet de hyppigst afgrænses til fødeårene mellem de tidlige 1960'ere og tidlige 1980'ere (Kongshøj 2021; Norris & Inglehart 2016; Edge 2014; Costanza et al. 2012). Gruppen inkluderer dog også nogle af litteraturens yngre babyboomers, som ofte placeres i fødeårene mellem midten af 1940'erne og midten af 1960'erne. Disse to aldersgrupper indeholder således et flydende overlap i forhold til litteraturens typiske kohorter eller sociale generationer. Endvidere er det vanskeligt at udskille førkrigskohorternes 'traditionalister' for sig selv i 2019. I praksis tilhører næsten alle ældre respondenter 'babyboomerne', idet kun 33 ud af 805 respondenter er født før 1940. Blandt de unge, som er i fokus i denne artikel, er dog en relativt veldefineret gruppe, der svarer til litteraturens 'millennials' eller 'generation Y'.

Af hensyn til både modelkompleksitet og antallet af respondenter reduceres de 13 mulige partivalg til fire overordnede partifamilier eller -grupper. Fra højre placeres Dansk Folkeparti, Stram Kurs og Nye Borgerlige i en første gruppe af nye højrepartier eller partier, der i forhold til værdipolitik og postmaterialisme udgør en klar yderpol. Venstre, Konservative, Liberal Alliance, Partiet Klaus Riskær Petersen og Kristendemokraterne placeres i en anden gruppe af borgerligt-liberale partier. Socialdemokratiet placeres i en tredje gruppe for sig selv, mens Enhedslisten, Alternativet, Socialistisk Folkeparti og Radikale Venstre udgør den fjerde gruppe. Især sidstnævnte placering af Radikale Venstre sammen med de mindre venstrefløjspartier kan diskuteres. Igen er betragtningen dog, at disse partier udgør den ene yderpol, når udgangspunktet er postmaterielle værdier i bred forstand og også mere specifikt miljø og klima.

De sociodemografiske kontrolvariable, der benyttes i regressionsmodellerne med partivalg, er køn, uddannelse, indkomst og beskæftigelse (tabel A3). Tabel A4 viser fordelinger for disse sociodemografiske variable på tværs af de tre aldersgrupper.

Med et stort antal spørgsmål til at afdække issueprioritering og -position opstår hurtigt et vist partielt bortfald, eftersom »ved ikke«-svar kodes som missing. Ud af de 3545 svar ville i alt 369 i prioriteringsanalysen og hele 1567 af svarene i positionsanalysen bortfalde, hvis analysen forlod sig på almindelig listwise deletion eller complete case analysis. Et mindre antal har også svaret 'ved ikke' eller 'ønsker ikke at svare' på spørgsmålet om indkomst, som indgår i regressionsanalyserne senere. Derfor imputeres disse manglende værdier for prioritering, position og indkomst. Formelt kræver multipel imputation, at de manglende svar er enten 'missing completely at random' (MCAR) eller 'missing at random' (MAR) (Graham 2009). Littles MCAR test viser, at det er usandsynligt, at bortfald er helt tilfældigt fordelt ($p=0,000$). Analyser med 'missing' værdier som afhængig variabel (ikke vist) viser dog også, at disse hænger sammen med de sociodemografiske variable (køn, uddannelsesbaggrund, alder i år). Derfor bruges de som understøttende variable i imputatio-

nerne til at bringe os tættere på MAR, hvor bortfald kan forklares af kendte variable. Almindelig complete case analyse/listwise deletion kræver ligeledes formelt at bortfald er MCAR eller MAR for at undgå bias i estimaterne. Derfor mener Graham (2009), at multipel imputation under alle omstændigheder er at foretrække i disse tilfælde. Eftersom Fraction of Missing Information-værdier viser, at cirka 30-40 pct. af variansen på positionsfaktorerne imputeres i de forskellige modeller i analysen, vælges et højt antal kædede imputationer (40) for at sikre stabile estimater (FMI for prioriteringsfaktorerne og personlig indkomst bevæger sig omkring hhv. 5-20 og 15-25 pct). Supplerende analyser viser, at anvendelsen af imputation ikke i sig selv ændrer substansen i de centrale sammenhænge, og således i stedet bidrager til at bibeholde resultaternes statistiske signifikans. Tabel A7 og A8 i appendiks viser og kommenterer kort udvalgte resultater i form af de regressionsmodeller, hvor estimaterne ændres henholdsvis mest og mindst i forhold til et alternativ uden MI.

Aldersgruppernes forskellige holdninger og dagsordener ved folketingsvalget

I første omgang vises i det følgende deskriptive forskelle på tværs af aldersgrupperne. Issueprioriteringer og issueposition på klima- og miljøområdet kombineres med partivalg inden for de fire partigrupper. Dette gøres ved hjælp af eksplorativ faktoranalyse. Tabel A1 og A2 i appendiks viser konkrete spørgsmålsformuleringer og kodninger, mens A5 og A6 viser resultaterne fra faktoranalyser.

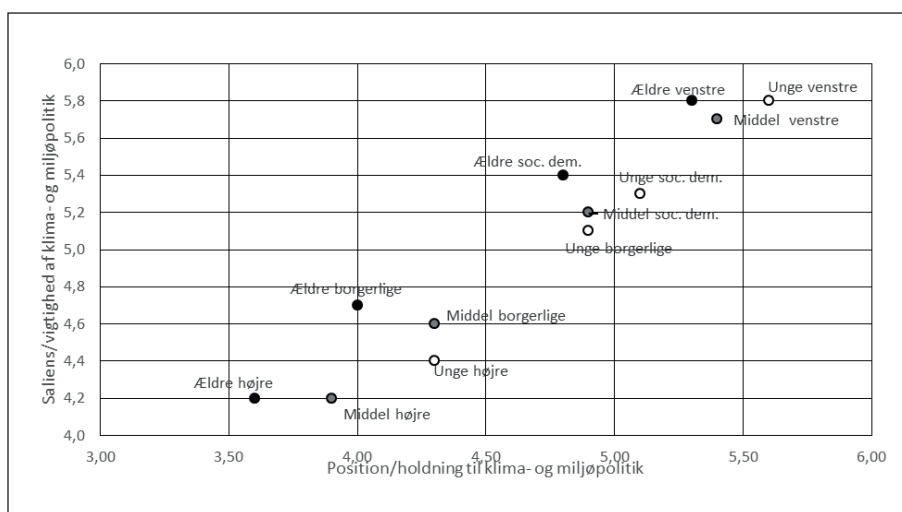
Faktoranalysen af spørgsmålsbatteriet vedrørende vælgernes issueprioriteringer (tabel A5) peger på, at der er tre grundlæggende typer af emner. Den første og dominerende faktor 1 vedrører spørgsmål om velfærdsstat og omfordeling (da der er høje faktorloadings fra netop disse spørgsmål på faktor 1). Den næste faktor 2 beskriver i høj grad det, der ofte kaldes 'værdipolitik'. Her ses, at emnerne med høje faktorloadings er indvandring, kriminalitet og internationalisme (EU, udenrigspolitik). Endelig bekræftes, at prioriteringen af miljø og klima faktisk kan udskilles som en separat, tredje dimension. Disse tre dimensioner er ækvivalente på tværs af aldersgrupper (dvs. der udskilles de samme tre faktorer, ikke vist).

Til faktoranalysen af issuepositioner udvælges 16 forskellige holdnings-spørgsmål (tabel A6) ud fra en formodning om, at de kan sammenlignes med prioriteringsspørgsmålene. De 16 spørgsmål vedrører således klima/miljø, ulighed/omfordeling og indvandrere. Faktoranalysen (tabel A6) bekræfter, at det også her giver mening at skelne empirisk mellem tre faktorer på tværs af de 16 spørgsmål. Dette resultat er ligeledes ækvivalent på tværs af generationer (ikke vist). Til forskel fra faktoranalysen for prioritering, hvor alle faktorer har beskedne til moderate indbyrdes korrelationer, ses en stærk negativ korrelation mellem holdninger til miljø/klima og indvandrere (-0.67, tabel A6). De to

faktorer medfører dog ikke variansinflation i regressionsanalyser (ikke vist), og bibeholdes her som meningsfuldt forskellige politikområder.

Figur 1 viser de deskriptive forskelle på unge og ældre vælgere fordelt på de fire partigrupper. Den viser gruppernes gennemsnitlige scores på de to faktorer for henholdsvis issueposition og issueprioritering. Jo længere mod øverste, højre hjørne, jo grønnere holdninger på begge akser, mens de mindst grønne vælgere omvendt befinder sig i nederste, venstre hjørne.

Figur 1: Holdninger til, og prioriteringer af, klima- og miljøpolitik. Fordelt på aldersgrupper og partivalg. Faktorscores standardiseret på 0-10 skala.

N=3545. Gennemsnitlige, vægtede scores på de to faktorer for henholdsvis saliens og position med hensyn til klima- og miljøpolitik. Fordelt på de tre aldersgrupper og de fire partigrupper. Scores efter 40 kædede imputationer af partielt bortfald (369 imputerede værdier på saliensfaktoren, 1567 imputerede værdier på positionsfaktoren).

Generelt er der en klar tendens på tværs af de fire partigrupper til, at venstrefløjens og Radikale Venstres vælgere er mest orienterede mod klima og miljø, mens de nye eller værdipolitiske højrepartier er mindst grønne. Partigrupperne synes i højere grad at beskrive variation på issueposition, og i noget mindre grad på issueprioritering.

Hvad angår de forskellige aldersgrupper, ses det, at unge vælgere generelt er lidt grønnere end deres ældre medborgere med samme partivalg. Igen ses dette bedst på akserne, der beskriver issueposition. Billedet er det samme, hvis man isolerer en gruppe af de yngste 18-24-årige vælgere, men forskellene bliver skærpet en smule (ikke vist).

Der er således en forskel på aldersgrupperne, men det er mere bemærkelsesværdigt, at aldersgrupperne synes tættere på hinanden blandt venstre-

fløjens og Socialdemokratiets vælgere, mens uenighederne på tværs af alder synes større på højrefløjen. Unge 'borgerlige' vælgere minder eksempelvis mere om socialdemokratiske vælgere end de øvrige borgerlige vælgere, mens ældre 'borgerlige' ligner højrepartiernes vælgere mest. Disse forskelle ses næsten alene på akserne for issueposition. Dette peger på, at den teoretiske kohorteffekt er tydeligst, der hvor potentialet er størst, nemlig blandt de vælgersegmenter, hvor udgangspunktet er de mindst grønne holdninger. Noget lignende kunne ses over tid fra 1970'erne og frem, hvor miljøhensyn bredte sig først fra de små venstrefløjspartier til Socialdemokratiet og øvrige etablerede partier sidenhen (Goul Andersen 1990).

Sammenhængen mellem miljø- og klimaholdninger og partivalg

I det følgende ses resultater for sammenhængen med partivalg, når der samtidig tages hensyn til øvrige dimensioner af politiske holdninger samt sociodemografiske karakteristika. Til sidst visualiseres, hvorledes disse statistiske modeller forudsiger partivalg for de forskellige aldersgrupper eller kohorter.

Tabel 1 viser resultater ved hjælp af multinomial logistisk regression, hvor partivalg forudsiges med separate modeller for hver aldersgruppe og for henholdsvis issueprioritering og issueposition. I modellerne er en stemme på de små venstrefløjspartier eller Radikale Venstre referencekategorien som den formodet grønneste vælgergruppe. De logistiske koefficienter angiver dermed, hvorvidt der er en positiv eller negativ tendens til at stemme på en af de tre andre partityper i forhold til at stemme på venstrefløjen eller Radikale Venstre, jo mere man prioriterer klima og miljø. I stedet for logistiske regressionskoefficienter eller odds ratios afreporteres koefficienterne som gennemsnitlige marginaleffekter (average marginal effects). Disse er nemmere at tolke på, idet det angiver de gennemsnitlige ændringer i sandsynligheder for hvert hele skalapoint på den uafhængige variabel. Det skal dog understreges, at gennemsnitlige marginaleffekter over- og undervurderer de marginale ændringer i sandsynligheder forskellige steder på den uafhængige variabels skala, idet selve funktionen netop ikke er lineær.

I hver af de seks modeller kontrolleres for typiske sociodemografiske karakteristika (køn, erhvervsuddannelse i seks kategorier, personindkomst i femten intervaller og beskæftigelsesstatus i tre kategorier. Se også tabel A3). Det er dog også interessant at fastslå, om holdninger til miljø og klima betyder noget ved siden af politiske holdninger på andre vigtige områder. Derfor kontrolleres for de øvrige faktorer, dvs. velfærd/omfordeling og indvandring/internationalisering (fra de tidligere nævnte faktoranalyser i tabel A5 og A6).

Tabel 1: Partivalgs sammenhæng med holdninger til klima og miljø samt øvrige kontrolvariable. Multinomial logistisk regression (reference: stemme på venstrefløjsparti el. Radikale Venstre).

Unge (18-34 år) (N=769)						
	Model 1: Saliens			Model 2: Holdning/position		
	Soc. Dem.	Borger-lige	Højre	Soc. Dem.	Borger-lige	Højre
1. Klima/miljø (0-10)	-7,5***	-11,1***	-12,1***	-2,9	-4,7	-4,6
2. Velfærd/ulighed (0-10)	3,9	-7,1***	-0,7	2,1	-7,5**	-2,0
3. Værdipol./indvandring (0-10)	3,2	8,4***	7,6***	7,9*	7,4*	11,1***
Køn (0/1 = k/m)	7,2	4,4	8,3	6,8	9,1	11,2*
<i>Uddannelse</i> (ref.: folke-/grundskole)						
Gymnasial	-4,5	0,5	-7,6	-2,8	3,0	-6,8
Erhvervsfaglig	8,4	3,3	6,9	8,3	5,0	4,2
Kort videregående	-4,5	-1,5	17,7	-2,7	1,2	18,7
Mellemlang videregående	-5,1	-4,5	-2,6	-3,6	-0,6	-0,3
Lang videregående	-21,1**	-18,8*	-15,3**	-20,2*	-12,5	-12,6
Personindkomst (1-15)	1,3	1,5	0,2	1,5	1,0	0,4
<i>Beskæftigelse</i> (ref.: ikke beskæftiget)						
Arbejder	3,8	3,5	1,1	5,0	3,2	2,5
Øvrige beskæftigede	1,0	6,3	-0,1	3,0	6,2	0,4
Middel (35-64 år) (N=1971)						
	Model 3: Saliens			Model 4: Holdning/position		
	Soc. Dem.	Borger-lige	Højre	Soc. Dem.	Borger-lige	Højre
1. Klima/miljø (0-10)	-10,6***	-15,1***	-14,9***	-5,2*	-6,9***	-6,7***
2. Velfærd/ulighed (0-10)	5,6***	-3,7**	-3,3*	1,5	-8,1***	-4,6*
3. Værdipol./indvandring (0-10)	5,1**	11,2***	12,7***	8,3***	9,3***	13,1***
Køn (0/1 = k/m)	0,3	-3,9*	-0,6	-1,0	-1,9	1,3
<i>Uddannelse</i> (ref.: folke-/grundskole)						
Gymnasial	-15,3*	-1,0	-11,1*	-12,3*	2,7	-6,9
Erhvervsfaglig	-1,5	12,2*	-1,4	1,4	10,9*	0,3
Kort videregående	11,2	12,7	4,3	13,1*	13,8*	6,2
Mellemlang videregående	-15,0**	2,7	-15,6**	-11,2*	3,8	-12,2*
Lang videregående	-33,1***	-12,3*	-22,3***	-30,3***	-7,4	-14,0*
Personindkomst (1-15)	1,2	2,5***	1,9**	1,5	2,1***	1,9*
<i>Beskæftigelse</i> (ref.: ikke beskæftiget)						
Arbejder	11,7**	7,9	6,9	10,7*	6,0	2,5
Øvrige beskæftigede	7,4	11,1*	-5,0	3,6	9,3*	-6,5

Ældre (over 64 år) (N=805)						
	Model 5: Saliens			Model 6: Holdning/position		
	Soc. Dem.	Borger -lige	Højre	Soc. Dem.	Borger -lige	Højre
1. Klima/miljø (0-10)	-5,8*	-15,7***	-17,7***	0,1	-4,8*	-4,3
2. Velfærd/ulighed (0-10)	2,8	-5,0*	-1,1	2,9	-9,4***	4,8
3. Værdipol./indvandring (0-10)	-0,1	11,7***	11,6***	11,9***	10,3***	13,1***
Køn (0/1 = k/m)	8,2	-1,8	1,5	9,7*	-0,2	2,2
<i>Uddannelse</i> (ref.: folke-/grundskole)						
Gymnasial	-4,2	12,2		0,1	15,9	
Erhvervsfaglig	-10,8	-11,3	-13,7	-9,6	-8,7	-7,4
Kort videregående	-2,7	-3,3	4,5	-0,1	1,1	-3,6
Mellemlang videregående	-36,3***	-20,8**	-20,6**	-30,4***	-11,7	-13,5
Lang videregående	-32,2***	-28,2***	-32,2***	-25,4***	-18,4*	-23,1**
Personindkomst (1-15)	0,3	1,3	-0,5	0,3	1,0	0,3
<i>Beskæftigelse</i> (ref.: Ikke beskæftiget)						
Arbejder	-28,4*	-31,1**	-38,8***	-33,0*	-18,1	-36,5*
Øvrige beskæftigede	-30,9**	-1,0	-1,8	-29,2*	-0,2	-0,1

Koefficienter udtrykt ved gennemsnitlige marginaleffekter (average marginal effects). Faktorscores standardiseret på 0-10 skala for både saliens og position (se også tabel A5 og A6 for faktoranalyser). Estimeret efter 40 kædede imputationer af partielt bortfald (369 imputerede respondenter i saliensmodellerne, 1567 imputerede respondenter i positionsmodellerne).

*=signifikant på 0,05-niveau; **=signifikant på 0,01-niveau; ***=signifikant på 0,001-niveau

I tabel 1 ses det, at holdninger til klima og miljø ikke er bedre til at forudsige de unges partivalg end de ældre aldersgruppers partivalg. Hverken for issue-prioritering eller -position er de marginale ændringer i sandsynligheder stærkere blandt de unge. Eftersom der egentlig ledes efter mulige interaktioner mellem alder og grønne holdninger (dvs. hænger disse holdninger stærkere/svagere sammen med partivalg for unge/gamle?) er dette testet formelt med et interaktionsled mellem alder i antal år og faktorscores på hhv. issueposition og -prioritering i to separate regressionsmodeller med alle respondenter (ikke vist). Disse interaktionsled er langt fra signifikante, dog med to undtagelser. For issueposition er tendensen, at ældre vælgere med grønne holdninger i højere grad end unge vælgere fravælger borgerlige partier til fordel for venstrefløjen. Tendensen er signifikant for issueposition ($p=0,007$), mens den nærmer sig signifikans for issueprioritering ($p=0,07$). Dette kan også anes i de efterfølgende visualiseringer, men det er en ganske svag tendens, og under alle omstændigheder går det i mod en forventning om, at emnet skulle betyde mere for unges partivalg.

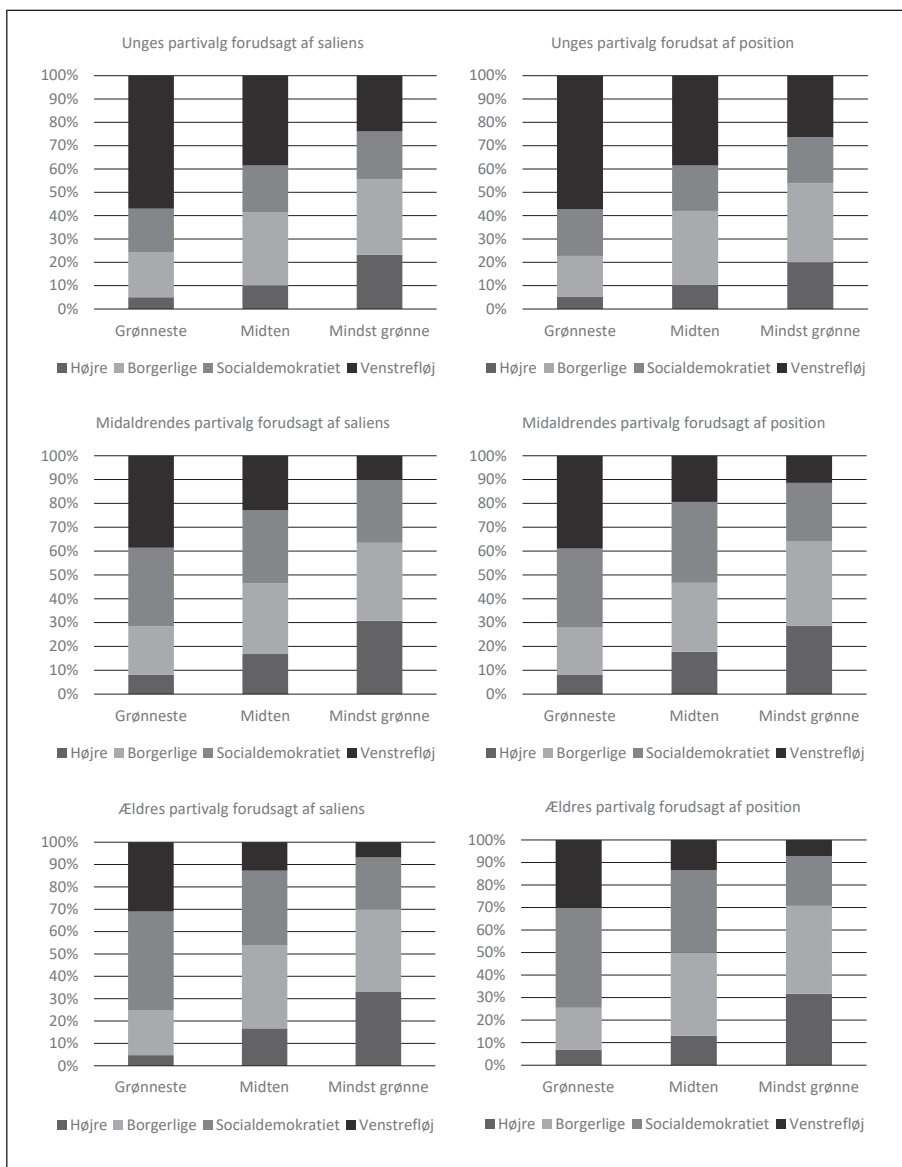
Generelt kan det således blot siges, at der på tværs af alle kohorter eller aldersgrupper er en forventelig tendens til at socialdemokratiske vælgere er

lidt mindre grønne i sammenligning med den øvrige centrum-venstrefløj, efterfulgt af borgerligt-liberale stemmer mens stemmer på de nye højrepartier er de mindst grønne. Dette mønster fra venstre og til højre er velkendt i litteraturen (Drews & van den Bergh 2016).

For de to øvrige velfærds- og værdipolitiske holdningsdimensioner er der også nogenlunde forventelige sammenhænge med partivalg. Værdipolitik (internationalisering, indvandring) er især tydelig i sin sammenhæng med disse fire partigrupper og forudsiger som forventeligt især, hvorvidt vælgeren stemmer på de nye højrepartier frem for venstrefløjen eller Radikale Venstre. Ligesom med holdninger til klima og miljø ses en klar rangorden på tværs af partigrupperne fra yderste venstre til yderste højre. Dette afspejler de tidligere omtalte klare negative korrelationer mellem de to holdningsdimensioner. Deres omvendte betydninger for partierne på venstre- og højrefløjen vises også særskilt for de enkelte partier i Andersen & Hansen (2021) og for blokkene i Stubager (2021). For så vidt angår ulighed og velfærd påvirkes denne holdningsdimension muligvis noget af placeringen af Radikale Venstre sammen med de øvrige partier til venstre for Socialdemokratiet. For både issueprioritering og -position ser det ud til, at de mest velfærds- og ulighedsorienterede vælgere har lidt højere tendens til at stemme socialdemokratisk, dog generelt ikke i signifikant grad. På dette politikområde er yderpolen de 'borgerlige' partier og ikke de nye højrepartier. Substantielt giver det dog også mening, at nogle af de små venstrefløjspartiets vælgere i højere grad motiveres af f.eks. indvandring og klima/miljø, mens mange socialdemokratiske vælgere er mere motiveret af klassiske emner såsom velfærd og omfordeling.

For de øvrige sociodemografiske kontrolvariable gælder det, at vælgere med længerevarende uddannelser i højere grad stemmer på de mindre venstrefløjspartier eller Radikale Venstre. Omvendt har de mindst tendens til at stemme på de nye højrepartier eller Socialdemokratiet. Dette understøtter forventningen om at de nyere 'postmaterielle' issues, der i mindre grad handler om økonomi og omfordeling, især drives frem af vælgere med længere uddannelser, og at dette på hver sin fløj rammer negativt hos henholdsvis regeringspartiet og højrefløjens yderpartier. Det samme gælder i nogen grad for de mellemlange uddannelser, men det er kun signifikant for midtergruppen og de ældre, og det synes mest udtalt vedrørende issueprioritering. Blandt de 35-64-årige har faglærte eller ufaglærte arbejde en højere sandsynlighed for at stemme på Socialdemokratiet frem for de øvrige centrum-venstrepartier, mens funktionærer har en tendens til at stemme borgerligt. For den ældre aldersgruppe er sammenhængene med beskæftigelse ikke de samme, men her er næsten alle uden for arbejdsmarkedet (tabel A4). Tilsvarende gælder det, at indkomst kun udviser et tydeligt og forventet klassemønster blandt den midterste aldersgruppe, idet højere indkomster generelt har lidt større tendens til at stemme på et parti til højre for midten.

Figur 2: Den grønneste tredjedels, midterste tredjedels og mindst grønnes tredjedels partivalg. Fordelt efter saliens, holdning/position og aldersgruppe. Forudsagte sandsynligheder pba. model 1-6 i tabel 1.

Figur 2 visualiserer resultaterne af de seks modellers forudsagte sandsynligheder. Dette giver et mere letforståeligt indtryk af substansen i sammenhængerne. Dette gøres ved at dele respondenterne op i tre grupper fra de mindst til de mest grønne tredjedele inden for hver generation. I figur 2 ses øverst

til venstre partivalg for den grønneste tredjedel blandt de unge vælgere målt på issueprioritering sammenlignet med de mindst grønne og midtergruppen. Øverst til højre ses det samme målt ved issueposition og så fremdeles for de ældre aldersgrupper. Disse sandsynligheder er beregnet med samme kontrolvariable som i tabel 1.

Figureerne afbilder visuelt ovenstående hovedkonklusioner. Holdninger til klima og miljø kan i høj grad anvendes til at forudsige partivalg, også selvom der på samme tid kontrolleres for øvrige vigtige holdningsdimensioner og en række sociodemografiske variable. Der synes dog ikke at være betydelige forskelle på tværs af generationer. En interessant og tydelig forskel er dog, at støtten til Socialdemokratiet er lav blandt de unge uanset deres holdninger til klima og miljø. Modsat hos de ældre vælgergrupper synes dette emne ikke tydeligt at motivere større opbakning til Socialdemokratiet. De unge, grønne vælgere har i stedet langt højere tilbøjelighed til at stemme på den øvrige venstrefløj eller Radikale Venstre. Her forudsiges 56-57 pct. at stemme på ét af disse partier. Fornemmes kan også den tendens, som tidligere nævnte interaktionsled indikerede, nemlig at støtten til borgerlige partier i lidt højere grad synes at vokse hos ældre vælgere, i takt med at man bevæger sig mod de mindre grønne vælgergrupper, men det er som nævnt en beskeden tendens.

Konklusion

Det kan bekræftes, at holdningerne blandt den unge aldersgruppe af vælgere afspejler lidt større hensyn til klima og miljø ved folketingsvalget 2019. De unge udviser lidt større opbakning til politikredskaber, der skal løse miljø- og klimaproblemer, og de angiver selv i lidt højere grad at det betyder noget for partivalg. Det er dog ikke markante forskelle i forhold til ældre aldersgrupper. Sammenhængen mellem disse holdninger og partivalg er ikke stærkere blandt de unge, når man samtidig tager hensyn til andre holdninger vedrørende velfærds- og værdipolitik. Resultaterne viste, at holdningerne til klima og miljø i høj grad afspejles i partivalg for alle aldersgruppers eller generationers partivalg i 2019. Man kan dermed ikke sige, at valgresultatet var påvirket af en spydspids af unge, grønne vælgere.

For alle aldersgrupper var der en tydelig tendens til, at valget af partier i rød blok hang sammen med grønne holdninger, mens opbakningen til borgerlige partier og højrefløjen stiger med mindre grønne holdninger. Som tidligere diskuteret med udgangspunkt i øvrig litteratur er det muligt, at den teoretiske antagelse om kohorte- eller generationseffekter finder stærkere opbakning vedrørende indvandring og majoritets- versus minoritetskulturer snarere end værdier vedrørende klima og miljø

For de unge kunne det dog ses, at de små venstrefløjspartier og Radikale Venstre står særligt stærkt blandt grønne vælgere, mens holdninger på området i mindre grad afspejles i opbakningen til Socialdemokratiet, som er lav blandt unge uanset holdninger til klima og miljø. Dette understøtter, at regeringspartiet er blevet et af Folketingets mest gråhårede partier, og at det har problemer med unge i både 20'erne og 30'erne (Altinget 2019b). Det indikerer også, at partiet kan have problemer med at tiltrække vælgere på baggrund af emner, der virker blandt ældre vælgere.

Ganske vist stod de »grønne« partier relativt stærkt blandt de unge i 2019, men vi har set, at det ikke alene kan tilskrives klima- og miljøpolitik. Resultaterne peger på, at folketingsvalget 2019 var præget af bred folkelig opbakning på området.

Litteratur

- Altinget 2019a: »Ny måling: Den grønne dagsorden indtager en suveræn førsteplads«, 13. maj <https://www.altinget.dk/artikel/ny-maaling-den-groenne-dagsorden-tager-en-suveraen-foersteplads>
- Altinget 2019b: »Farvel til magtpartierne: Sådan stemte de unge til valget«, 16. september <https://www.altinget.dk/artikel/farvel-til-magtpartierne-saadan-stemte-de-unge-til-valget>
- Andersen, Johannes og Kasper M. Hansen 2021: »Klimavalget«, i Kasper M. Hansen og Rune Stubager (red.), *Klimavalget*. København: Djøf Forlag, s. 205-230.
- Costanza, David P, Jessica M. Badger; Rebecca L. Fraser, Jamie B. Severt & Paul A. Gade 2012: »Generational Differences in Work-Related Attitudes: A Meta-Analysis«. *Journal of Business and Psychology*, No. 4, 27: 375-394. <https://doi.org/10.1007/s10869-012-9259-4>
- Det Danske Valgprojekt 2022: »Tidligere valgundersøgelser«. <https://www.valgprojektet.dk/pages/page.asp?pid=308&l=dk>
- Drews, Stefan and Jeroen van den Bergh 2016: »What Explains Public Support for Climate Policies? A Review of Empirical and Experimental Studies«. *Climate Policy*, No. 7, 16: 855-876. <https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1058240>
- Duffy, Bobby 2021: *The Generation Myth. Why When You're Born Matters Less Than You Think*. New York: Basic Books.
- Edge, Karen 2014: »A Review of the Empirical Generations at Work Research: Implications for School Leaders and Future Research«. *School Leadership & Management*, No. 2, 34: 136-55
- Frederiksen, Morten 2019: »Stabilitet og forandring i danskernes værdier«, i Morten Frederiksen (red.): *Usikker modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 9-39
- Gelissen, John 2007: »Explaining Popular Support for Environmental Protection: A Multi-level Analysis of 50 Nations«. *Environment and Behavior*, No. 3, 39: 392-415. <https://doi.org/10.1177/0013916506292014>
- Goul Andersen, Jørgen 1990: »Denmark: Environmental Conflict and the 'Greening' of the Labor Movement«. *Scandinavian Political Studies*, Nr. 2, 13: 185-201. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.1990.tb00436.x>

- Goul Andersen, Jørgen 2008: »Et valg med paradokser. Opinionsklimaet og folketingsvalget 2007«. *Tidsskriftet Politik*, Nr. 3, 11: 10-26.
- Graham, John W. 2009: »Missing Data Analysis: Making it Work in the Real World«. *Annual Review of Psychology* 60: 549-576. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085530>
- Grønhøj, Alice and Hubert, Marco 2021: »Are We Growing a Green Generation? Exploring Young People's Pro-Environmental Orientation over Time«. *Journal of Marketing Management* (Online). <https://doi.org/10.1080/0267257X.2021.2005664>
- Hansen, Kasper M. 2021: »Hvem vandt valget«, i Kasper M. Hansen og Rune Stubager (red.), *Klimavalget*. København: Djøf Forlag, s. 15-48.
- Hout, Michael 2021: »America's Liberal Social Climate and Trends. Change in 283 General Social Survey Variables Between and Within US Birth Cohorts 1972-2018«. *Public Opinion Quarterly*, No. 4, 85: 1009-1049. <https://doi.org/10.1093/poq/nfab061>
- Inglehart, Ronald 1990: *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9780691186740>
- Inglehart, Ronald 1995: »Public Support for Environmental Protection: Objective Problems and Subjective Values in 43 Societies«. *PS: Political Science & Politics*, No. 1, 28: 57-72. <https://doi.org/10.2307/420583>
- Inglehart, Ronald and Scott C. Flanagan 1987: »Value Change in Industrial Societies«. *American Political Science Review*, No. 4, 81: 1289-1319. <https://doi.org/10.2307/1962590>
- IPBES 2019: *Global Assessment Report of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn: IPBES
- Isham, Amy, Caroline Verfuërth, Alison Armstrong, Patrick Elf, Birgitta Gatersleben and Tim Jackson 2022: »The Problematic Role of Materialistic Values in the Pursuit of Sustainable Well-Being«. *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Online). <https://doi.org/10.3390/ijerph19063673>
- Kongshøj, Kristian 2021: »Intra- and Intergenerational Cleavages in National Identity in Denmark«, i Nils Holtug and Eric Uslaner (eds.), *National Identity and Social Cohesion*. Lanham, MA: Rowman & Littlefield.
- Kvaløy, Berit, Heinning Finseraas and Ola Listhaug 2012: »The Publics' Concern for Global Warming: A Cross-National Study of 47 Countries«. *Journal of Peace Research*, No. 1, 49: 11-12. <https://doi.org/10.1177/0022343311425841>
- Laver, Michael 2001: »Position and Salience in the Policies of Political Actors«, i Michael Laver (ed.), *Estimating the Policy Position of Political Actors*. Abingdon: Routledge, pp. 66-86. https://doi.org/10.4324/9780203451656_chapter_5
- Levinsen, Klaus 2019: »Danskernes holdninger til miljøbeskyttelse«, i Morten Frederiksen (red.): *Usikker modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 167-192
- Lewis, Gregory B., Risa Palm and Bo Feng 2019: »Cross-National Variation in Determinants of Climate Change Concern«. *Environmental Politics*, No. 5, 28: 793-821. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1512261>
- Lieberkind, Jonas 2021: »Kontraprotest – unges politiske engagement«. *Politica*, nr. 1, 53: 24-63. <https://doi.org/10.7146/politica.v53i1.129854>
- Mannheim, Karl 1952: »The Problem of Generations«, i Karl Mannheim (ed.), *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge: pp. 276-322
- Mostafa, Mohamed M. 2016: »Post-Materialism, Religiosity, Political Orientation, Locus of Control and Concern for Global Warming: A Multilevel Analysis across 40 Nations«. *Social Indicators Research*, No. 3, 128: 1273-1298. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1079-2>

- Nawrotzki, Raphael J. and Fred C. Pampel 2013: »Cohort Change and the Diffusion of Environmental Concern: A Cross-National Analysis«. *Population and Environment*, No. 1, 35: 1-25. <https://doi.org/10.1007/s11111-012-0182-4>
- Norris, Pippa and Ronald Inglehart 2016: *Cultural Backlash. Trump, Brexit and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pina-Cabral, João and Dimitrios Theodossopoulos 2022: »Thinking About Generations Conjuncturally: A Toolkit«. *The Sociological Review* (Online). <https://doi.org/10.1177/00380261211062301>
- Ryder, Norman B. 1965: »The Cohort as a Concept in the Study of Social Change«. *American Sociological Review*, No 6, 40: 843-861. <https://doi.org/10.2307/2090964>
- Strijbis, Oliver, Joschua Helmer and Pieter de Wilde 2018: »A Cosmopolitan-Communitarian Cleavage around the World? Evidence from Ideological Polarization and Party-Voter Cleavages«. *Acta Politica*, No. 1, 53: 1-24
- Schmidt, Katja 2021: »The Dynamics of Attitudes Toward Immigrants: Cohort Analyses for Western EU Member States.« *International Journal of Comparative Sociology*, No. 4, 62: 281-310. <https://doi.org/10.1177/00207152211052582>
- Schwartz, Shalom H. 1994: »Are there Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values?« *Journal of Social Issues*, No. 4, 50: 19-45. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x>
- Schwartz, Shalom H. 2012: »An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values«. *Readings in Psychology and Culture*, No. 1, 2: 1-20. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- Stubager, Rune 2021: »Klima og pension flyttede vælgere over midten: Holdninger til politiske emner og partiskift«, i Kasper M. Hansen og Rune Stubager (red.), *Klimavalget*. København: Djøf Forlag, s. 69-102.
- Van Huevelen, Tom and Nik Summers 2019: »Divergent Roads: A Cross-National Intercohort Analysis of Affluence and Environmental Concern«. *Social Science Research* 82: 72-91. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2019.04.001>
- Wiernik, Brenton M. and Deniz S. Ones 2011: »Age and Environmental Sustainability: A Meta-Analysis«. *Journal of Managerial Psychology*, No. 7/8, 28: 827-856.

The 2019 Danish national election: greener attitudes among younger voters, but also a climate and environment election across all age groups

The Danish national election in 2019 has been described as a 'climate election', where the issues of climate and the environment were decisive for the outcome. One proposition raised was that young voters were particularly mobilized because of these issues. Utilizing new survey data on the 2019 election from the public opinion company YouGov (sample drawn from a standing web panel), this article investigates whether young voters stood out in an election where the general public support for a green agenda was higher than ever before. The article analyzes the association between attitudes towards climate and the environment and party choice across three age groups (18-34, 35-64 and 65+ years). Separate analyses for issue salience and issue position were conducted, and attitudes towards other important policy fields were controlled for. While the younger age group exhibits more environmentally friendly attitudes, the association with party choice is not strong. Rather, the conclusion is that climate and the environment issues mobilized voters across all age groups in 2019. However, younger voters who are conscious of climate and the environment tended to vote for the small left-wing parties or the Social Liberals rather than the Social Democrats. Voters in the older age groups who were interested in this agenda tended more to vote for the Social Democrats.

Keywords: climate, environment, attitudes, generations, national election, Denmark.

Appendiks

Tabel A1. Variable til faktoranalyse af issuesaliens

Hvor stor betydning havde de følgende emner for dig, da du skulle vælge parti ved folketingsvalget?	1 = Ingen betydning 2 = Mindre betydning 3 = Nogen betydning 4 = Stor betydning
1. Arbejdsløshed, beskæftigelse	
2. Skattepolitik	
3. Flygtninge-/indvandrerpolitik	
4. Pension og tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet	
5. Ældrepleje (hjemmehjælp, plejehjem o.l.)	
6. Børnehaver og vuggestuer	
7. Skole- og uddannelsespolitik	
8. Hospitaler og sundhedsvæsen, sundhedspolitik	
9. Klimapolitik	
10. Miljøpolitik i øvrigt	
11. EU, Danmarks forhold til EU	
12. Udenrigspolitik	
13. Kriminalitet og retspolitik	
14. Modvirke ulighed og fattigdom	
15. Regionalpolitik (fx ulighed mellem forskellige dele af landet, udflytning af statslige arbejdspladser placering/lukning af skoler og andre offentlige institutioner)	

Tabel A2. Variable til faktoranalyse af issueposition

Herunder listes en række synspunkter fra den politiske debat. Du bedes angive, hvor enig eller uenig du er i hvert synspunkt.	1 = Helt enig 2 = Delvist enig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist uenig 5 = Helt uenig
- Der bør indføres klimaafgifter på flyrejser	
- Der bør indføres klimaafgift på oksekød	
- Den økonomiske vækst bør sikres gennem en udbygning af industrien, også selv om det kommer i strid med miljøinteresser	
Synes du, at det offentlige bruger for mange penge, passende eller for få penge på følgende opgaver?	1 = For mange penge 2 = Passende 3 = For få penge
- Miljøproblemer	
- Klimaproblemer	
Til sidst er der igen en række spørgsmål fra den politiske debat, hvor du bedes angive, hvor enig eller uenig du er i hvert synspunkt.	1 = Helt enig 2 = Delvist enig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist uenig 5 = Helt uenig
- Ligegyldigt hvad vi gør for klimaet i Danmark, så betyder det ikke noget i det store billede.	
- Klimahysteriet er gået over gevind	
Samkodning af disse to splitsample-spørgsmål til ét:	
- Snakken om menneskeskabte klimaproblemer er vildt overdreven	
- Mange af de påstande, man hører om klimatrusler, er overdrevne	

Så kommer et spørgsmål om levestandard og indtægtsforhold.	1 = Mest enig med B 2 = Ikke enig med nogen af parterne 3 = Mest enig med A
<i>A siger:</i> Forskellene i indtægter og levestandard er stadig for store i vores land. Derfor burde folk med mindre indtægter få en hurtigere forbedring af levestandarden end dem med højere indtægt. <i>B siger:</i> Indtægtsudjævningen er gået tilstrækkeligt langt. De indtægtsforskelle, som endnu findes, bør stort set bibeholdes.	
Høje indtægter burde beskattes hårdere end tilfældet er i dag	1 = Helt uenig 2 = Delvist uenig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist enig 5 = Helt enig
I politik bør man stræbe efter at skaffe alle de samme økonomiske vilkår, uanset uddannelse og beskæftigelse	1 = Helt uenig 2 = Delvist uenig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist enig 5 = Helt enig
Flygtninge og indvandrere bør have samme ret til social bistand som danskere, også selv om de ikke er danske statsborgere	1 = Helt enig 2 = Delvist enig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist uenig 5 = Helt uenig
Hvis der er for få jobs, bør arbejdsgivere prioritere danskere frem for indvandrere	1 = Helt uenig 2 = Delvist uenig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist enig 5 = Helt enig
Afviste asylbørn skal tildeles bedre vilkår på udrejsecenter Sjælsmark	1 = Helt enig 2 = Delvist enig 3 = Hverken enig eller uenig 4 = Delvist uenig 5 = Helt uenig
Skal integrationsydelsen for flygtninge/indvandrere bevares som nu, skal den forringes, skal den hæves, så den kommer tættere på kontanthjælp, eller skal den helt afskaffes, så flygtninge/indvandrere får almindelig kontanthjælp?	1 = Afskaffes, så de får almindelig kontanthjælp 2 = Forbedres 3 = Bevares som nu 4 = Forringes
Samkodning af disse to splitsample-spørgsmål til ét Indvandring udgør en alvorlig trussel mod vores nationale egenart	1 = Helt uenig 2 = Delvist uenig 3 = Hverken enig eller uenig
Indvandring udgør en alvorlig trussel mod den danske kultur	4 = Delvist enig 5 = Helt enig

Table A3. Sociodemografiske kontrolvariable

Køn	1 = Kvinder 2 = Mand
Alder	1 = 18-34 år 2 = 35-64 år 3 = 65 år eller derover Alder i år brugt i sekundære analyser som angivet i teksten til at tjekke robustheden af ovenstående inddeling ved at konstruere en yngre gruppe af 18-24-årige
Uddannelsesbaggrund	1 = Grundskole 2 = Almengymnasial 3 = Erhvervsfaglig 4 = Kort videregående 5 = Mellemlang videregående 6 = Lang videregående
»Hvad var din personlige indkomst i 2018 før skat og andre fradrag (bruttoindkomst)?«	1 = 0-99.999 kr. 2 = 100.000-149.999 kr. 3 = 150.000-199.999 kr. 4 = 200.000-249.999 kr. 5 = 250.000-299.999 kr. 6 = 300.000-349.999 kr. 7 = 350.000-399.999 kr. 8 = 400.000-449.999 kr. 9 = 450.000-499.999 kr. 10 = 500.000-599.999 kr. 11 = 600.000-699.999 kr. 12 = 700.000-799.999 kr. 13 = 800.000-899.999 kr. 14 = 900.000-999.999 kr. 15 = 1.000.000 kr. og derover »Ved ikke« og »Ønske ikke at oplyse« kodet som missing. Disse indgår som imputerede værdier (548 ud af 3545 værdier).
Beskæftigelse	23 kategorier omkodet til følgende tre: 0 = Øvrige og uden for arbejdsmarkedet (Oprindelig: fleksjobber, orlov, ledig i tre kategorier (a-kasse, kontanthjælp, uden ydelse), under uddannelse i to kategorier (lærling, øvrige), førtidspensionist, efterløn, andet, fraværende pga. sygdom, resurseforløb, ved ikke) 1 = Arbejder (Oprindelig: ufaglært arbejder, faglært arbejder, specialarbejder) 2 = Øvrige beskæftigede (Oprindelig: lavere funktionær, højere funktionær, selvstændig)

Tabel A4. De tre aldersgruppers sociodemografiske karakteristika

	Unge (18-34 år)	Midaldrende (35-64 år)	Ældre (over 64 år)
Kvinde	46,7	47,8	50,8
Mand	53,3	52,2	49,2
Grundskole	28,5	22,1	28,2
Gymnasial	21,1	5,8	1,7
Erhvervsfaglig	20,7	43,3	36,9
Kort videregående	3,6	5,3	5,6
Mellemlang videregående	16,0	15,5	19,8
Lang videregående	10,2	8,0	7,8
Ikke beskæftiget	55,6	30,7	91,8
Arbejder	21,7	28,4	2,2
Øvrige beskæftigede	22,7	40,9	6,0
Personindkomst*	4,3 (3,3)	6,6 (3,1)	4,7 (2,5)

* Gennemsnit på intervallskala 1-15, standardafvigelse angivet i parentes.
Vægtede fordelinger (køn, alder, uddannelse, region)

Tabel A5. Faktoranalyse af issuesaliens
(vha. parallel analyse og polykoriske korrelationer). N=3176

Faktoranalyse			Faktorloadings på faktor 1, 2 og 3 (efter oblique rotation)			
	Eigen- value	Propor- tion		Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Faktor 1	3,91	0,59	Arbejdsløshed, beskæftigelse	0,43	0,23	0,05
Faktor 2	1,53	0,25	Skattepolitik	0,14	0,48	-0,02
Faktor 3	1,14	0,17	Flygtninge/indvandrere	0,08	0,47	-0,13
Faktor 4	0,50	0,08	Pension, tilbagetrækning	0,64	0,11	-0,10
Faktor 5	0,30	0,04	Ældrepleje	0,77	0,16	-0,15
			Børnehaver og vuggestuer	0,74	-0,22	0,19
			Skole- og uddannelsespolitik	0,61	-0,16	0,26
			Hospitaler, sundhedsvæsen	0,71	0,14	-0,03
			Klimapolitik	0,04	0,00	0,92
			Miljøpolitik i øvrigt	0,01	0,10	0,92
			EU, DK's forhold til EU	-0,10	0,69	0,19
			Udenrigspolitik	-0,01	0,74	0,20
			Kriminalitet og retspolitik	0,24	0,65	-0,20
			Ulighed og fattigdom	0,50	-0,01	0,36
			Regionalpolitik	0,42	0,26	0,13
Korrelationsmatrice						
				Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
			Faktor 1	1		
			Faktor 2	0,28	1	
			Faktor 3	0,31	0,08	1

Tabel A6. Faktoranalyse af issue position
(vha. parallel analyse og polykoriske korrelationer). N=1978

Faktoranalyse	Faktorloadings på faktor 1, 2 og 3 (efter oblique rotation).			Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
	Eigen- value	Propor- tion				
Faktor 1	6,27	0,78	Penge til miljø	0,86	-0,09	-0,02
Faktor 2	1,21	0,15	Penge til klima	0,89	-0,02	0,02
Faktor 3	0,95	0,12	Vækst ift. miljø	0,64	-0,09	0,02
Faktor 4	0,36	0,05	Afgift fly	0,64	-0,19	0,29
Faktor 5	0,24	0,03	Afgift kød	0,66	-0,05	0,17
			DK's indsats nytteløs	-0,72	0,10	0,03
			Klimahysteri	-0,87	0,09	0,04
			Klima overdreven	-0,84	0,03	-0,07
			Indtægtsforskelle for store	0,08	-0,12	0,74
			Høje indtægter beskattes	0,09	-0,12	0,73
			Stræbe efter samme vilkår	0,08	-0,02	0,70
			Indvandring kulturel trussel	-0,11	0,84	-0,02
			Indv. samme ret til bistand	0,07	-0,80	0,21
			Prioritere danskere i job	-0,07	0,72	-0,26
			Adgang for udl. arbejdskraft	0,15	-0,63	0,16
			Integr. ydelse hæves/sænkes	-0,03	0,58	-0,15
			Korrelationsmatrice			
				Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
			Faktor 1	1		
			Faktor 2	-0,67	1	
			Faktor 3	0,36	-0,31	1

Sammenligning af resultater med og uden anvendelse af multipel imputation

Tabel A7 og A8 herunder viser forskelle i regressionsresultater hvo. med og uden MI. Tabellerne skal læses sådan, at »Med MI«-kolonnerne gengiver resultaterne fra tabel 1, mens »Uden MI«-kolonnerne viser koefficienter (average marginal effects) og p-værdier, hvis ikke multipel imputation anvendes.

To af de seks regressionsmodeller fra tabel 1 er udvalgt (model 2 og 4), idet de viser forskellene hvor brugen af MI ændrer estimaterne mest (A7) og mindst (A8). Begge udvalgte modeller vedrører issue position, hvor der som forklaret i metodeafsnittet er flest manglende værdier at imputere (30-40 pct. imputeret varians i de tre modeller for issue-position versus 5-20 pct. i de tre modeller for issuesa-liens).

De tydeligste forskelle er markeret med fed. Der er nogle mindre forskelle for de 18-34-årige. Selv her, hvor forskellen er mest udtalte, må det dog vurderes, at de ikke ændrer substantielt på resultaterne vedrørende sammenhængene mellem holdninger og partivalg. For de unge er der dog nogle forskelle vedrørende styrken af indvandring/internationalisering. Sammenhængenes retning er dog de samme. Derudover er der enkelte forskelle for kontrolvariablenes estimater.

Samlet set betyder brugen af MI, at vi først og fremmest bibeholder statistisk styrke, mens hovedresultaterne substantielt er de samme.

Tabel A7. »Unge« (18-34 år). Issue position:
 Partivalgs sammenhæng med holdninger til klima og miljø
 samt øvrige kontrolvariable. Multinomial logistisk regression
 (reference: Stemme på venstrefløjsparti el. Radikale Venstre).
 Average marginal effects (N=769)

	Socialdemokratiet		Borgerlige		Højre	
	Med MI	Uden MI	Med MI	Uden MI	Med MI	Uden MI
1. Klima/miljø ¹	-2,9	-5,3	-4,7	-7,5*	-4,6	-2,5
2. Velfærd/ulighed ¹	2,1	2,9	-7,5**	-11,0***	-2,0	-7,4*
3. Værdipolitik/indvandring ¹	7,9*	19,7***	7,4*	18,3***	11,1***	22,0***
Køn (0/1 = k/m)	6,8	3,8	9,1	1,0	11,2*	5,1
<i>Uddannelse</i> (ref.: folke-/grundskole)						
Gymnasial	-2,8	20,5*	3,0	22,8**	-6,8	-5,4
Erhvervsfaglig	8,3	0,5	5,0	-7,7	4,2	-1,0
Kort videregående	-2,7	14,4	1,2	11,4	18,7	23,6*
Mellemlang videregående	-3,6	19,4	-0,6	16,5	-0,3	8,8
Lang videregående	-20,2*	4,0	-12,5	3,7	-12,6	-8,9
Personindkomst (1-15)	1,5	1,3	1,0	1,2	0,4	1,2
<i>Beskæftigelse</i> (ref.: ikke beskæftiget)						
Arbejder	5,0	13,8	3,2	15,1	2,5	3,9
Øvrige beskæftigede	3,0	1,9	6,2	8,3	0,4	-6,5

Koefficienter udtrykt ved gennemsnitlige marginaleffekter (average marginal effects). Faktorscores standardiseret på 0-10 skala (se også tabel A6 for faktoranalysen). Estimeret efter 40 kædede imputationer af partielt bortfald (483 respondenter)

*=signifikant på 0,05-niveau; **=signifikant på 0,01-niveau; ***=signifikant på 0,01-niveau

Tabel A8. »Middel« (34-65 år). Issue-position:
 Partivalgs sammenhæng med holdninger til klima og miljø
 samt øvrige kontrolvariable. Multinomial logistisk regression
 (reference: Stemme på venstrefløjsparti el. Radikale Venstre).
 Average marginal effects (N=1971)

	Socialdemokratiet		Borgerlige		Højre	
	Med MI	Uden MI	Med MI	Uden MI	Med MI	Uden MI
1. Klima/miljø ¹	-5,2*	-5,3*	-6,9***	-6,0***	-6,7***	-4,6**
2. Velfærd/ulighed ¹	1,5	0,3	-8,1***	-10,0***	-4,6*	-5,4***
3. Værdipolitik/indvandring ¹	8,3***	12,3***	9,3***	10,6***	13,1***	13,1***
Køn (0/1 = k/m)	-1,0	0,4	-1,9	0,6	1,3	2,3
<i>Uddannelse</i> (ref.: folke-/grundskole)						
Gymnasial	-12,3*	-15,7	2,7	0,1	-6,9	-6,3
Erhvervsfaglig	1,4	-3,8	10,9*	1,6	0,3	-1,8
Kort videregående	13,1*	6,1	13,8*	6,6	6,2	3,2
Mellemlang videregående	-11,2*	-11,4	3,8	3,5	-12,2*	-5,5
Lang videregående	-30,3***	-33,1***	-7,4	-6,1	-14,0*	-2,8
Personindkomst (1-15)	1,5	1,6	2,1***	0,6	1,9*	1,1
<i>Beskæftigelse</i> (ref.: ikke beskæftiget)						
Arbejder	10,7*	4,1	6,0	1,0	2,5	-3,0
Øvrige beskæftigede	3,6	-6,8	9,3*	4,1	-6,5	-6,0

Koefficienter udtrykt ved gennemsnitlige marginaleffekter (average marginal effects). Faktorscores standardiseret på 0-10 skala (se også tabel A6 for faktoranalysen). Estimater efter 40 kædede imputationer af partielt bortfald (959 respondenter)

*=signifikant på 0,05-niveau; **=signifikant på 0,01-niveau; ***=signifikant på 0,01-niveau

Anmeldelser

Imogen Tyler: Stigma: The Machinery of Inequality

Zed Books: London, 2020; 370 sider,
ISBN 978-1-78699-330-4 hb.

Stigma er et af de helt centrale socialvidenskabelige begreber, der er slået igennem på tværs af en lang række discipliner fra sundhedsvidenskab, psykologi og antropologi over sociologi, politologi og geografi til køns-, etnicitets/race- og kulturstudier, samtidig med at det også har formået at slå igennem som hverdagsbegreb. Med bogen *Stigma: The Machinery of Inequality* ønsker Imogen Tyler at give begrebet en sociologisk overhaling og befri det fra den Goffmanske totemisme, som, ifølge hende, fastholder begrebet i et magtvakuum. Dette for at kunne forstå og i sidste instans give svar på, hvorledes man kan yde den eksisterende og intensiverede kapitalisme modstand. Bogen forsøger med en kombination af sociologisk forestillingsevne, genealogiske og intersektionelle analyser at forene 'høj teori' med 'konkret empiri' og en stærkt polemisk og normativ position for at synliggøre, hvorledes stigma og stigmatisering ikke 'blot' er kulturelle fænomener, men direkte indlejrede i og strukturerende for vores samtids kapitalisme bl.a. som legitimering af de snart allestedsværende nedskæringer, reformer og dereguleringer, der på forskellig vis søger at afmontere barrierer for kapitalens fri bevægelighed. Sådan søger Tyler med *Stigma* både at lave en konkret samtidsdiagnose, mobilisere til modstand og bidrage til

en socialvidenskabelig udvikling af stigmabegrebet.

I kapitel 1, 'The Penal Tattoo', lægger Tyler ud med at understrege, at stigma ikke er noget, 'vi leger', det er ikke 'en metafor' eller 'bare en diskurs'. I stedet for en klassisk etymologisk afdækning indledes således med en historisk analyse af græske og romerske praksisser med brændemærkning og tatoveringer af slaver og kriminelle for at understrege, hvorledes stigma grundlæggende er en relationel, kropslig og kropsliggjort praksis. Herved anskueliggør Tyler, at begrebet bør forstås som en højt sofistikeret form for vold, der i moderne demokratier ikke længere efterlader sig fysiske spor, men som stadig fæstner sig på uønskede kroppe, og som samtidig har nok så ødelæggende somatiske, psykologiske og sociale effekter, der rammer det mentale helbred, identitet, selvværd, og samfundsmæssig solidaritet etc. Herfra udgør kapitlet en tour de force, der dækker eksempler fra den koloniale kapitalisme, slavehandlen, misogyni, kriminelles tatoveringer, kolonialiseringen af arbejderklassen i England, kasteopdelingen og hindunationalismen, der alle eksemplificerer de sociale, økonomiske og ikke mindst politiske funktioner af stigmatiserende praksisser, samtidig med at der argumenteres for, at stigma skal forstås som en form for social klassifikation, der naturaliseres og bekræftes gennem dens kropsliggørelse.

I kapitel 2, 'From Stigma Power to Black Power', der også udgør det centrale teoretiske bidrag, kritiseres den symbolske interaktionisme og Goffman for at negligere ikke bare magtbegrebet,

men også spørgsmål om race, segregeringen af befolkninger og en generel dehumanisering. I stedet peger Tyler mod den 'sorte sociologi', det vil sige den tradition af afroamerikanske intellektuelle, sociologer, etnografer, statistikere, der fra mellemkrigstiden og frem begyndte systematisk at undersøge det amerikanske samfund og dets racisme og dennes rødder i slaveriet, kolonialismen, den tidlige kapitalisme og en delvist religiøst forankret 'tyrkeretro' på hvidt overherredømme. På denne måde og med afsæt i den negligerede 'sorte sociologi' ønsker Tyler at anskueliggøre, hvorledes stigma er et socialt og historisk produkt af sociale kampe, og hermed også at stigma potentielt kan afmonteres gennem social og politisk modstand. Det betyder, at stigma ikke bare kan, men skal analyseres i sammenhæng med et magt og ulighedsbegreb og ikke bare som interaktioner. For at understøtte dette perspektiv argumenterer hun for Link og Phelans (2014) begreb om 'stigma power' og tilføjer yderligere begrebet 'stigma struggle'. Her anfører hun black power-bevægelsen som et konkret eksempel.

I kapitel 3, 'The Stigma Machine of the Border', der efter denne forfatters vurdering er det svageste kapitel i bogen, kaster Tyler blikket mod den nuværende dehumanisering af flygtninge og migranter og den tiltagende autoritære nationalisme i Europa. Der trækkes tråde og ligheder mellem 30'erne og 40'ernes fascisme og vore dages anti-migrations-, anti-asyl- og anti-islam-bevægelser tiltagende voldelige adfærd, systematiske racisme, stigmatisering og ydmygelser af flygtninge, migranter og muslimer. Trådene, der forbinder de to, er ifølge Tyler en statsracisme, der er et af de primære styringsværktøjer, med hvilket kapitalistiske eliter søger at aflede opmærksomheden fra den tiltagende ulighed og uretfærdighed, de selv promoverer og systematisk understøtter. Samtidig splittes arbejderklassen, og 'ekstraordinære' og ikke demokratiske tiltag forsøges legitimeret på denne

måde med henvisning til 'de andre', 'de udefra kommende', 'den ydre trussel' etc. (p. 147). Imidlertid forbliver Tylers 'bevisførelse' for disse sammenhænge relativt fragmentarisk, og der savnes en mere dybdegående analyse af de sammenhænge, historiske ligheder og de kapitalistiske eliteformationer, som kapitlet skitserer konturerne af.

I kapitel 4, 'The Stigma Machine of Austerity', flyttes blikket til nedskæringspolitikker, der har været en del af dagligdagen for mange siden 'den tredje vejs' gennemslag, men som har været særligt udtalte siden finanskrisen. Kapitlet fremstår som hjerteblod for Tyler, og som det mest gennemarbejdede. Gennem en række personlige fortællinger baseret på interviews og samtaler synliggøres det, hvorledes den stigende ulighed, der er resultatet af nedskæringspolitikkerne, legitimeres gennem den systematiske udskamning og klassifikation af bestemte sociale grupper som uværdige i forhold til at modtage samfundets solidaritet og støtte. Dette gælder i vidt omfang forskellige marginaliserede grupper som økonomisk dårligt stillede handicappede og ældre, der er afhængige af offentlig støtte, omsorg og pleje. Samtidig søger Tyler at synliggøre, hvorledes der hele tiden udøves modstand mod denne statsautoriserede degradering på et utal af måde og ved hjælp af mange forskellige strategier, men også at disse ofte overses eller negligeres af de dominerende professionelle kulturproducenter, særligt de politiske kommentatorer, tænketanke og journalister, men også af intellektuelle og forskere.

I 'Shame Lives on the Eyelids', som er kapitel 5, tager Tyler udgangspunkt i sin egne biografi som kvinde fra arbejderklassen, der via uddannelsessystemet foretager en markant klassevandring ind i academia med alle de eks- og implicite ydmygelser, 'sådan en som hende' møder i det engelske patriarkalske classesamfund, som hun beskriver det. Dette anvender hun til en epistemologisk-metodologisk refleksion over præmisserne

for at bedrive samfundsvidenskabelig stigma-power-forskning. Problemet er ifølge Tyler, at ofte så ender denne forskning, på trods af de bedste intentioner, med at reproducere det stigma, der undersøges. Årsagerne er ifølge Tyler bl.a., at langt de fleste af de metoder, der tages i anvendelse, er nedarvet fra den europæiske modernitet, der var karakteriseret af sine racistiske, klassicistiske og misogyne ideologier (her fremhæves kriminologiens eugeniske fader Lombroso som eksemplet par excellence), der ligger latent i disse metoder, herunder etnografien. Problemerne ligger ofte i spørgsmålet om, hvad der sættes som målestokken for, hvad der inddrages og beskrives, og i forhold til, hvem der kommer til orde – det er alt for sjældent de marginaliserede og stigmatiserede, men derimod de dominerende grupper, der 'snakker om dem' eller 'til nøds med dem' (p. 212-213). Som modsvar sætter Tyler en sociologisk forestillings-evne inspireret af C. Wright Mills (1959), der evner at kombinere det biografiske og personlige med det historiske og det strukturelle i kombination med den 'dobbelte bevidsthed', der muliggøres af selv at have oplevet stigmatiseringen på egen krop, som blev tematiseret af bl.a. den afroamerikanske sociolog Du Bois (alle-rede ved det 20. århundredes begyndelse (p. 239-240). Spørgsmålet er imidlertid om, hvorvidt dette er en praktisk farbar vej for sociologien fremover? Er det kun sociologer med autentiske oplevelser på egen krop, der kan forholde sig refleksivt til disse, og stiller dette sig egentlig ikke i modsætning til anvendelse af den sociologiske forestillingsevne? Desværre besvares dette spørgsmål ikke, og kapitlet ender hermed som relativt uforløst og uden en dybere refleksion over, hvad andre, der ønsker at appliceres Tylers begreber og tilgang, kan gøre, særligt hvis de selv kommer fra en relativt privilegeret position.

Konklusionen i kapitel 6, 'Rage Against the Stigma Machines', er en lidt rodet blanding af en opsummering og en

polemisk kritik af ikke bare de mange kendis-tiltag, der tilføjer et teatralisk underholdningsbetonet lag til, hvorledes vi som samfund søger at håndtere stigmatiseringen af forskellige minoritets- og udsatte grupper, men også af de mange policy-tiltag, der ikke adresser de underliggende strukturelle vilkår, og som herfor sjældent kommer ned og får fat om rødder og årsager, men forbliver på symptomniveauet.

Som skitseret ovenfor er det mange ting, som Stigma: The Machinery of Inequality vil, og man kommer også vidt rundt med bogen, spørgsmålet er så, om den når i mål? Her må det konstateres, at svaret er kun delvist. De centrale pointer om, at stigma, magt og ulighed altid bør analyseres sammen, slås fast med syv-tommersøm. Med andre ord, at analysen af den materielle udbytning og fremmedgørelsens maskineri i alle dens former til enhver tid må suppleres med analysen af, hvorledes stigma – som symbolsk udbytning – i form af ydmygelser og dehumaniseringer legitimerer og animerer denne. Herved understreges det også, at stigmatiseringsprocesser må forstås som er et generelt angreb på menneskelig værdighed og en central komponent i den autoritære drejning, som neoliberalismen har taget de seneste 20 år som en styringsteknologi til dehumaniseringen og opsplitting af befolkninger med det formål at legitimere og cementere eksisterende magtasymmetrier. Særligt i en tid, hvor nyliberalismen aktivt søger at 'privatisere ansvaret' for den tiltagende strukturelle ulighed, der bl.a. er resultat af de forskellige elites tiltagende monopolisering af offentlige goder, services og samfundsmæssige ressourcer. Herved bliver stigma som et socialvidenskabeligt begreb og som konkret praksis strukturelt og historisk sammenflettet med den moderne stats og den moderne kapitalismes historie.

Men når det kommer til at skitsere en nærmere teori og metodologi til at undersøge konkrete former for stigmatisering eller midlerne til at kunne skelne

mellem forskellige former for stigmatisering, bliver bogen mindre konsekvent, og sine steder fremstår den mere agiterende end analyserende. Her kunne bogen med fordel have trukket på den store og meget omfattende stigmaforskning, der allerede findes. Dette gøres imidlertid stort set ikke med mere eller mindre eksplicit henvisning til stråmandsfremstillingen af, at alt, der har rørt ved Goffman, falder for interaktionismens magtblindhed. Samtidig overses også andre samtidige forsøg på at forny stigmaforskningen, f.eks. dem der tager udgangspunkt i Elias' begreber om gruppekarisma og gruppevanære [group disgrace] og distinktion mellem 'etablerede' og 'outsiders' (1994, 2009), Bourdieus forelæsninger om klassifikationskampe (2018), Wacquants samlæsning af Goffmans stigma-teori med Bourdieus teori om symbolsk magt (2013) eller de poststrukturalistiske/governmentality inspirerede analyser, der på samme måde som Tyler trækker på forskellige læsninger af Foucault (se f.eks. Hannem 2012). Interessant nok trækker Link og Phelan i udviklingen af deres begreb 'stigma power' eksplicit på Bourdieu, men det er som nævnt ikke et spor, Tyler forholder sig til. På samme måde indfris bogens ambition om en analytisk intersektionalisme heller ikke. At stigma er intersektionelt, og at forskellige former for stigma overlapper og er gensidigt (selv)forstærkende, er efterhånden ikke nogen nyhed – men hvordan og hvorledes dette undersøges i praksis, bliver vi ikke meget klogere på, igen kunne en bredere læsning af den nyere stigma- og ulighedsforskning have været til en hjælp. Endelig fremstår Tylers forhåbninger om, at den fremherskende stigmatisering kan forene og mobilisere ofrene, lidt flagrende. Det er naturligvis en væsentlig pointe at understrege potentialerne ved modmagt og modbevægelser, men at negligere stigmatiseringens fragmenterede og individualiserende effekter er ikke en hjælp i denne sammenhæng.

Alt i alt en hårdtslående bog, der både kan og vil noget, og som kalder på en toer, der kan opveje de steder, hvor den misser dybden teoretisk, analytisk og empirisk i sin iver for at komme ud over stepperne.

- Bourdieu, P. (2018). *'Classification struggles' General sociology Vol I. Lectures at the Collège de France, 1981-82*, Cambridge: Polity Press.
- Elias, N. & Scotson, J.L. (1994). *The Established and the Outsiders*, London: Sage Publications.
- Elias, N. (2009). Group Charisma and Group Disgrace, i R. Kilminster & S. Mennell (red.), *Essays. On Sociology and the Humanities, vol. III*, Dublin: UCD Press.
- Hannem, S. (2012). *Stigma Revisited: Implications of the Mark*, Ottawa: University of Ottawa Press
- Link, B.G., & Phelan, J. (2014). "Stigma power". *Social Science & Medicine*, 103: 24-32.
- Wacquant, L. 2013. *Byens udstødte – en komparativ sociologi om avanceret marginalisering*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Troels Schultz Larsen

Hannah Knox: Thinking like a climate: governing a city in times of environmental change

Durham og London, Duke University Press, 2020 (312 sider, ISBN: 9781478010869)

Hvordan påvirker, udfordrer og ændrer klimaforandringerne de eksisterende rutiner, relationer og procedurer, hvormed en senmoderne europæisk storby styres og reguleres? Dette tilsyneladende enkle men reelt ganske vidtrækkende spørgsmål danner afsæt for den britiske antropolog Hannah Knox' etnografiske studier blandt embedsfolk, politikere, for-

skere, aktivister og engagerede borgere i Manchester siden 2010. I disse kredse og netværk er der ingen klimaskepsis at spore. Derimod trives en udbredt vilje og arbejdsomhed i bestræbelserne på at indarbejde klimaforandringernes nye fordringer i eksisterende og justerede administrative, teknologiske, sociale og politiske sammenhænge. Ikke desto mindre producerer disse bestræbelser konstant sine egne skuffelser for de involverede parter: Klimadata stritter imod lokale erfaringer; administrative procedurer viser sig træge og genstridige; strategier rummer deres egne usikkerheder om fremtiden; og egentlig "klimahandling" lader vente på sig. Som udforskning af denne institutionelle inertie udgør Knox' monografi et centralt bidrag til socialvidenskabens om den grønne omstilling.

Bogen består af otte kapitler fordelt på to hoveddele, foruden en begrebsligt fokuseret indledning og en kort, perspektiverende konklusion. Kapitlerne 1 til 5 handler om de forskellige "kontaktzoner", som klimaforandringerne har afstedkommet i og omkring bystyret i Manchester og ikke mindst om de forskellige vidensredskaber, der her forhandles og tages i brug. Efter tur hører vi om udfordringerne med drivhusgas-reduktionsmålenes proportionaliteter (målet i Manchester siger 41% i 2030, relativt til 2005; kapitel 1); om udmåling af bygningsmassens klimaeffekter (kapitel 2); om udarbejdelsen af nye CO₂-fodaftryk for varer, serviceydelser og genstande (kapitel 3); om modeller og scenarier for fremtiden (kapitel 4); og om det stadige gab mellem strategier og handling (kapitel 5). Anden hoveddel kaster hernæst lys over "rematerialiseringen af politik": Vi præsenteres for de nye "dagligdagsingeniører", der vokser frem sammen med øget fokus på og afprøvninger af lavudledningshuse (kapitel 6); for aktivister, der afsøger anderledes måder at agere "kritiske venner" for bystyret (kapitel 7); og for den "energi-diagnostiske" praksis, hvorigennem særligt middelklassebor-

gere engagerer sig domestisk og lokalt i klimaforandringerne (kapitel 8).

Som forventeligt ved et etnografisk baseret studie rummer bogen en række interessante og grundigt beskrevne nedslag i klimastyringens daglige arbejde og dilemmaer. Vi er med bag computerskærmene, på rundvisning i lavudledningshusene og til workshops om private klimaaftryksmålinger med konsulenter og interesserede borgere. Ikke mindst er vi med ved de mange og gentagne møder mellem embedsfolk, eksperter, interessenter og aktivister, som inkarnerer bystyrets forsøg på at iværksætte en partnerskabsbaseret og inddragende klimastyring. Det er ikke mindst gennem den nære beskrivelse af disse scener, deres gentagne talehandlinger, relationer og materielle praksisser såvel som deres mønstre af eksklusion, at Knox viser værdien af en etnografisk-antropologisk tilgang til byers klimatiltag. Dette forskningsfelt har hidtil været domineret af humangeografer og politologer, med sociologer og antropologer placeret mere perifært. Og selv om Knox på forbilledlig vis går i tæt dialog med denne eksisterende forskning, så formår hun samtidig at fremhæve de produktive nye indsigter, der vindes ved hendes egen tilgang.

På det begrebsligt-analytiske plan foretager bogen primært to interventioner, hvoraf den sidste i denne anmelders øjne er mere vellykket end den første. For det første trækker Knox på en blanding af Gregory Bateson og Charles Sanders Peirce for at undslippe analytiske dilemmaer forbundet med natur-kultur- og repræsentation-virkeligheds-dikotomier og i stedet bestemme "tænkning" alment som en distribueret tegnudvekslingsaktivitet mellem mennesker og deres såvel organiske som teknologiske omverden (s. 6 ff.). Det er i denne ontologiske forstand at klimaforandringerne i Knox' optik rejser en grundlæggende udfordring, som både hun og hendes informanter er dybt optaget af, om at lære at "tænke som et klima" – altså lære at aflæse og respondere på de mangfoldige tegn,

som klimaforandringerne manifesterer sig igennem. Alle bogens undersøgelser handler i denne forstand om forskellige varianter af denne kollektive læreproces. Ikke mindst handler bogen om de ofte begrænsede, kun delvist succesfulde og delvist mislykkedes forsøg fra byaktørernes side på at praktisere denne klimatænkning sammen med andre, eksisterende idé-, handlings- og styringsregistre, såsom dem knyttet til boligrenovering eller økonomisk regulering.

Tilgangen er interessant og løfterig i princippet. Dog viser den sig i praksis at dække over et fokus på tekniske og videnskæssige medieringer, som er lidt mindre originalt og vidtrækkende, end mobiliseringen af Bateson og Peirce indikerer. Klimaforandringer manifesterer sig i praksis for bystyret i Manchester i skikkelse af klimatologisk data, energi-regnskaber, livscyklusvurderinger og andre numeriske redskaber og tegn, samt gennem modeller, dokumenter, undersøgelser og eksperimenter med infrastruktur som energi og boliger. Alt dette er nyttigt at få etnografisk afdækket, men ligger samtidig i nær forlængelse af pointer og indsigter, som er veletablerede ikke mindst fra feltet af videnskabs- og teknologistudier (STS), herunder i dette felts inkarnation som aktør-netværksteori (ANT). Nok formår Knox til tider at nuancere disse indsigter gennem Peirces semiotiske tredeling mellem ikon, indeks og symbol, idet ikke mindst de mulige indeksikale relationer mellem erfaret vejr og globalt klima behandles interessant. Omvendt savner denne anmelder det fokus på videns-politiske stridigheder, som både STS og ANT er anerkendte for.

Mere inspirerende er imidlertid bogens anden og beslægtede begrebsligt-analytiske intervention, nemlig Knox' gennemgående fokus på de materielle og videnskæssige *former*, hvorigennem klimaet får sit sociale og politiske liv. Eksempelvis undersøger Knox på interessant vis de egenskaber og begrænsninger der følger af det forhold, at klimaansvarlighed tænkes gennem den numeriske form af

procenter – de 41% i Manchester eller de 70% i dansk klimapolitik. Disse reduktionsprocenter medskaber bestemte kategorier for klimaintervention (boliger, energi, transport osv.); de etablerer en relation mellem delen (f.eks. projektet) og helheden (f.eks. byen); og de muliggør en tænkning i proportioner på tværs af skalaer, hvorigennem Manchester sættes i relation til den globale udfordring (s. 44 ff.). Men denne numeriske form skaber tillige nye vanskeligheder for byens embedsfolk, ikke mindst fordi klimaopgørelserne åbner for en potentielt uendelig mængde af objekter, steder og skalaer for intervention, som strider mod eksisterende administrative procedurer. Stabiliseringen heraf kræver derfor løbende forhandling, justering og tilpasning.

Knox henter sit begrebsligt-analytiske fokus på klimaets numeriske, materielle og andre former fra nyere antropologisk teori, herunder Annelise Riles' studier af netværket som en "dobbelt figur" (der både er en praksis og et beskrivelsesideal for socialt relationsarbejde; s. 116 ff.). Det er her interessant, vil jeg mene, at overveje, hvilke analogier dette antropologiske formbegreb har i den sociologiske disciplin. På den ene side synes begrebet med sin materielt-videnskæssige bestemmelse noget mere afgrænset end det almene sociale formbegreb, der kendes særligt fra Georg Simmels sociologi. På den anden side synes begrebet i Knox' og andres analytiske praksis at udgøre et velkomment korrektiv til og præcisering af den begrebsligt slappe måde, hvorpå mange sociologer taler uldifferentieret om "institutioner". Den nærmeste analogi forekommer her at være til Laurent Thévenots (1984) pragmatisk-sociologiske begreb om "form-investeringer", som i lighed med Knox' fokus udspringer fra studiet af statistisk-numeriske og andre formelle, ofte kvasi-juridiske praksisser. I tråd med Knox ligger Thévenots hovedfokus på den måde form-investeringer betinger organisatoriske og politiske muligheder for intervention og kompromis mellem værdier.

Samlet set befinder Knox' bidrag til socialvidenskaben om grøn omstilling sig efter denne anmelders mening netop her: i den nære empiriske beskrivelse af de vigtigste former og form-investeringer, hvormed klimaforandringernes radikale udfordringer søges omsat til administrativ storbyhverdag. I en litteratur, der til tider er lidt for optaget af egne kritiske indsatser – ikke mindst på feltet af bystudier, der præges stærkt af neo-marxistisk neoliberalisme-kritik (Blok 2020) – har vi hidtil savnet en sådan beskrivelse og analyse. Også for sociologien åbner formbegrebet som antydning op for en række opfølgende studier, hvor den grønne omstillings inerti, dilemmaer og mulighedsrum i spændet mellem erhvervsliv, aktivisme og formel-administrativ politik kan genbeskrives på produktiv vis. I denne bevægelse må Knox' tilgang formentlig suppleres med et mere eksplicit om end stadig situeret fokus på politisk økonomi, forstået som de ujævne politiseringsprocesser, hvorigennem "kontaktzonen" mellem klima og økonomi gøres til genstand for kritisk udforskning. Også her vil formbegrebet imidlertid vise sig nyttigt: Langt hen ad vejen gør klimaaktivismen og den grønne kritik brug af de samme eller beslægtede numerisk-materielle former som de institutioner, de kritiserer. At tænke som et klima er, som Knox ville sige, en fælles opgave, også for sociologer.

Blok, Anders (2020): "Climate riskscapes in world port cities: situating urban-cosmopolitan risk communities via Ulrich Beck's comparative tactics", *Global Networks* 20(3): 500-521.

Thévenot, Laurent (1984): "Rules and im-
plements: investment in forms", *Social
Science Information* 23(1): 1-45.

Anders Blok,
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Ole B. Jensen og Nikolaj Schultz (red.): Det epidemiske samfund

København: Hans Reitzels Forlag, 2020.

I mere end to år har covid-19-pandemien gennemrystet vores samfund og vendt op og ned på vores daglige tilværelse. På den internationale scene har bl.a. Paolo Giordano, Slavoj Žižek og Ivan Krastev givet deres bud på en analyse af, hvordan coronakrisen har påvirket os både individuelt og samfundsmæssigt. I en ny antologi har nu også en række danske samfundsforskere kommet med deres bud på, hvordan vi bedre kan forstå, hvad man vel godt kan kalde et underbelyst tema i sociologien, nemlig hvordan globale pandemier radikalt forandrer samfundet. Bogen er redigeret af arkitekturprofessor Ole B. Jensen og ph.d.-stipendiat Nikolaj Schultz, og igennem dens i alt 18 kapitler tematiserer 28 danske forskere inden for samfundsvidenskab og humaniora en række forskellige aspekter af coronakrisen ud fra både sociologiske, politologiske og filosofiske indfaldsvinkler. Kapitlerne er grupperet i en række temaer med fokus på hhv. historie, globalisering, identitet, by, arbejdsliv og medier.

I det indledende kapitel redegøres der for antologiens tilgang til analysen af coronakrisen. Det »epidemiske samfund« bestemmes – med henvisning til Beck, Giddens og Lash – som en tilstand af »refleksiv monitorering«, hvor virus er drivkraften i samfundets forandringsprocesser. Til trods for coronakrisens globale karakter er bogens fokus primært på danske forhold, om end med lejlighedsvis globale afstikkere. Det påpeges endvidere, at en bog skrevet midt i en igangværende global sundhedskrise, hvis »afslutning« vi ikke kender, i sagens natur risikerer hurtigt at blive overhalet af virkeligheden. Men hvis vi bare sagde »lad os vente og se«, ville bøger om coronakrisen næppe nogensinde blive skre-

vet. Og da det, som det påpeges, er et vigtigt anliggende for sociologien, at forsøge at sætte også en »epidemisk virkelighed« på begreb, er der ikke andet for end at kaste sig ud i det. Som sagt så gjort.

I bogens første tema, »Historie, smitte, magt og social teori«, analyseres »Epidemiernes historiske samfundsaftryk« (Anders Fogh Jensen), »Corona, markedssmitte og sociale laviner« (Christian Borch) og »Biopolitikens dobbelthed: Om magt og magtesløshed i det epidemiske samfund« (Lars Tønder). En række af de tiltag – karantæne, vacciner, afsprøjtning, det sunde liv – som coronakrisen har givet anledning til, kan, som AFJ påpeger, i et foucaultdiansk perspektiv ses som styringsteknologier, dvs. subtile magtformer, der umærkeligt internaliseres i vores adfærd. De færreste af disse er imidlertid nye, men er udviklet historisk i forbindelse med tidligere sundhedskriser (pest, kopper, den spanske syge m.v.). At vi således har et historisk overleveret arsenal af adfærdsteknologier at trække på i forbindelse med den aktuelle pandemi, er ikke negativt, men ifølge AFJ tværtimod udtryk for civilisatorik. I sociologien er der, påpeger CB, allerede ansatser til analyser af »smitte-logikker«, som vi også kan trække på i den nuværende situation, nemlig »imitation« (Tarde), »maseadfærd« (Le Bon m.fl.) og »sociale laviner«, der netop henviser til vidtrækkende abrupt forandring (Durkheim, Simmel). Med disse begreber har vi, som CB argumenterer for, et udgangspunkt for bedre at forstå eksempelvis storbyliv og finansmarkederne, der i starten af coronakrisen dykkede med lynets hast ved udsigten til langvarig realøkonomisk stagnation (men, paradoksalt nok, efter kort tid mere end rettede sig op igen). Under coronakrisen har vi set en stærk statslig krisestyring, der, som LT påpeger i sit bidrag, umiddelbart synes at modsige Foucaults pointe om magtens decentring. Der er imidlertid ifølge LT ikke nødvendigvis tale om et modsætningsforhold, idet »magtens mikrofysik« integreres i statsmagtens sty-

ringsteknologier i form af eksempelvis corona-adfærdsregler. En begrænsning ved Foucaults begreb om »biopolitik« er imidlertid, at det ikke er i stand til at begribe, hvordan natur og samfund sammenvæves i den »antropocæne« tidsalder. Der må derfor udvikles et begreb om biopolitik, der medtænker natur, klimakrise og bæredygtighed.

Bogens andet tema, »Globalisering, klima og migration«, sætter fokus på »Virus, klima og risikosamfund« (Anders Blok), »Efter isolationen: Om livet i ruinerne af et annonceret fremskridt« (Stine Krøijer) samt »Coronavirus og migration« (Ninna Nyberg Sørensen). Umiddelbart forekommer det oplagt at sætte coronakrisen ind i et globalt risikosamfundsperspektiv, selv om globale sundhedskriser (pandemier), som AB påpeger, pudsigt nok ikke indgik i Becks egne analyser. Er dette en unkladelsessynd? Eller skyldes det, at Beck ikke opfattede pandemier som en del af de menneskeskabte »side-effects«, der var i centrum for hans analyse? AB hælder til sidstnævnte forklaring. Med rette set med denne anmelders øjne, idet Beck i sin risikotypologi i bogen *Gegengifte* (1988) jo faktisk omtaler sygdomsepidemier (pest, kolera m.v.), som han klassificerer som »førmoderne farer«, der stammer fra naturen, i modsætning til »moderne risici«, der i sidste ende stammer fra os selv. Da imidlertid hverken pandemier, orkaner eller tsunamier i dag slet og ret er »natur«, men i høj grad også rummer menneskeskabte elementer (f.eks. global opvarmning), ville de, som AB også påpeger, meget vel kunne inkluderes i Becks analyse af menneskeskabte risici (om end typologien bliver vanskelig at opretholde). At smitte-logikkerne ikke er rene naturprocesser, men tværtimod er indlejrede i historiske og samfundsmæssige dynamikker, demonstreres netop i SK's antropologiske feltstudier af smittespredning i Amazonas såvel som NNS' analyse af migrations- og mobilitetsmønstre under coronakrisen.

I det tredje tema, »Identitet, krop og følelser«, ses der på »Betydningen af køn og kønsnormer i det epidemiske samfund: COVID-19 i et kønsperspektiv« (Stine Thidemann Faber og Claus D. Hansen), »Corona og kroppenes kollektivitet« (Bjørn Schiermer) og »Coronapandemien og dødens tilbagekomst i nutidens samfund« (Michael Hviid Jacobsen og Anders Petersen). Køn og kønsbetingede differentieringer har, som STF og CDH peger på, spillet en afgørende rolle under pandemien. Ulighed i sundhed/sygdom, som målt på f.eks. levealder er mere udtalt hos mænd end hos kvinder, forstærkes af coronakrisen, dvs. der synes at gøre sig en række kønede adfærdsforskelle gældende, som nogle har knyttet sammen med begrebet »toksisk maskulinitet«, forstået som, at en »rigtig mand« ikke må vise svaghed, også selvom han derved løber en sundhedsmæssig risiko. Selv om nedlukningerne ifølge en række studier har befæstet en traditionel kønsarbejdsdeling i hjemmet, har den ifølge andre også skabt nye muligheder for fædrenes engagement i børnene og i omsorgsrollen. Men coronakrisen skaber også brud, såkaldte »breachinger« (Garfinkel), med det, vi normalt tager for givet, hvilket BS analyserer med udgangspunkt i kropsangst, kropsfællesskaber og krop og kultur. Pandemien aktualiserer imidlertid ikke kun kropsangst, men også dødsangst, og hvis vi vil forstå dødens betydning, kan vi, som MHJ og AP påpeger, med fordel anlægge et historisk perspektiv. Fra allestedsnærværende i middelalderen, til fortrængt og tabuiseret i moderniteten, er døden nu (igen) blevet »spektakulær«. Baggrunden for dette er, at døden i det nutidige samfund medialiseres, kommercialiseres, genritualiseres, »palliatiseres« og videnskabeliggøres. En konsekvens af dette kan være, at vilkårene for »den etiske fordring« (Løgstrup) forringes, idet den forudsætter direkte menneskelige relationer. Men det kan også være, at døden bliver mere nærværende (aftabuiseres).

Det fjerde tema, »By- og hverdagsliv«, stiller skarpt på »Virus og hverdagsliv« (Bente Halkier), »Mobilitet efter corona: Ændringer i transport og byliv« (Ole B. Jensen) og »Gør en pandemisk krise os reelt mere kreative?« (Lene Tanggaard). I et hverdagssociologisk perspektiv analyserer BH, hvordan covid-19 ryster vores selvfølgheder og vender op og ned på alt det, vi »bare gør« og tager for givet: ændring af kropslige rutiner, nedbrydning af skel mellem arbejde, familie, institutioner, fritid osv. På den ene side øges pres og potentielle konflikter inden for familie-, arbejds- og fritidsliv, men måske det også kan give mulighed for at sætte tempoet ned og skabe mere nærvær. På spørgsmålet, om der kan etableres en »ny normal« efter coronakrisen, peges der på, at den måske har givet os erfaringer med, hvordan vi kan løse den endnu større klimakrise. I sit bidrag peger OBJ på, hvordan covid-19-virusens »hypermobilitet«, paradoksalt nok, har ført til immobilitet i form af grænsekontrol og nedlukning af samfund. Den politiske krisehåndterings adfærdsregulerende tiltag synliggør de normer og kulturelle kodificeringer vedrørende social og fysisk afstand, som vi normalt tager for givet. Og der opstår et nyt »kampfelt« præget af konflikter, debatter og forhandlinger om »ansvarlig« hhv. »uansvarlig« adfærd i forhold til smitterisiko (negligering af forsamlingsforbud, afstandsregler, værnemidler m.v.). Hvilke forandringer coronakrisen vil skabe på længere sigt, er imidlertid svært at forudsige. Pandemien skaber imidlertid ikke kun nye konfliktrum, men kan ifølge LT også skabe mulighed for eftertanke og kreativitet. Men bliver vi rent faktisk mere kreative under sådanne kriser? LT's kulturpsykologisk inspirerede bud lyder, at »krisekreativitet« – onlineundervisning og -møder, fællessang på tv, online kunstinstallationer, koncerter og købetjenester, drive-in-koncerter m.v. – udgør en særlig form for kreativitet. Kriser og begrænsninger fører ikke i sig selv til mere kreativitet, det forudsætter, at

de rette vilkår er til stede (økonomi, kontekst, ressourcer).

Under det femte tema, »Arbejdsliv, civilsamfund og ulighed«, finder vi bidrag om »Coronakrisen på kanten af arbejdsmarkedet« (Anna Ilsøe og Trine P. Larsen), »Solidaritet og frivillighed under coronakrisen: Netværks betydning for fordelingen af uformel civil hjælp« (Mia Lunding Christensen m.fl.), samt »Virus, ulighed og geosociale klasser« (Pernille Tanggaard Andersen og Nikolaj Schultz). I AI og TPL's bidrag undersøges coronakrisens effekter på det danske arbejdsmarked med særlig fokus på atypiske – midlertidige, usikre – jobs. Der peges bl.a. på, at de mange hjælpepakker, også for folk i usikre jobs, er ret unikt for den danske krisepolitik. Men selv om hjælpepakkernes sikkerhedsnet er relativt fintmasket, er der ikke desto mindre huller, især for visse grupper af atypisk ansatte. Til gengæld er der, som MLC m.fl. viser, i ugerne efter nedlukningen sket en markant opblomstring af den gensidige hjælp både i de frivillige organisationer (formelt) og i det civile samfund (uformelt). Selv om dette kan fungere som et supplement til velfærdsstaten, øges risikoen for, at svage og sårbare borgere, der ikke har adgang til de relevante sociale netværk, lades i stikken. Pandemien understreger således det vigtige spørgsmål om velfærdens organisering i offentligt hhv. privat regi. De nye differentierings- og ulighedsformer mht. eksponering, sårbarhed og konsekvenser, som er skabt af pandemien, er også temaet for PTA og NS's bidrag. Selv om coronakrisen rammer os alle, rammes nogle mere end andre, eksempelvis ældre og i forvejen svækkede, sundhedspersonale, ansatte i serviceerhverv, etniske minoriteter m.v. Coronakrisens ulighedsmønstre er imidlertid, som PTA og NS argumenterer for i deres bidrag, indlejret i et klassemønster, som de søger at begrebsliggøre vha. begrebet om »geosociale klasser«. Det henviser til, at »klassekampen« i dag ikke kun handler om ejendomsforhold og økonomiske ressourcer, men i stigende

grad også bliver til en »kamp om territorier«, der som følge af bl.a. klimaforandringerne er blevet en »knap ressource«. Under pandemien har vi eksempelvis set, hvordan de velstillede urbane eliter i New York er flygtet ud af byen i et forsøg på at undgå smitten, hvorimod fattige og ressourcetsvage borgere fastholdes i befolkningstætte, og dermed mere smittefarlige, kvarterer og boligområder. Ifølge PTA og NS er »adgangen til territoriet« derfor blevet et nyt stratifikationsprincip i pandemiens og klimaforandringerens tidsalder.

I bogens sjette og sidste tema, »Medier og overvågning«, behandles »Internettet, infodemien og den sagsorienterede offentlighed« (Anders Kristian Munk) samt »Corona og overvågning« (Anders Albrechtslund). I sit bidrag argumenterer AKM for, at pandemien også er en »infodemi«, der ikke kun handler om information og misinformation, men også om hvordan »bekymringsobjekter« (Latour) skabes på internettet i en række »sagsorienterede offentligheder«. På baggrund af søgemønstre på Google vises det, hvordan politiske og kulturelle forhold har betydning for hvordan interessen for coronavirus kommer til udtryk i de forskellige lande. I bogens afsluttende kapitel analyserer AA kontaktopsporingsappen »Smittestop« som en overvågningsteknologi, der kan anvendes til at håndtere og styre befolkningen. Det argumenteres, at det hidtidige overvågningsbegreb har været for endimensionalt og derfor må erstattes af et mere nuanceret ditto, der tager udgangspunkt i praksis fremfor abstrakte fjendebilleder, og hvor frygt erstattes af kritisk tænkning. De sociale medier har erstattet den »autoritære stat«, jf. Foucault, Orwell m.fl., med private aktører, nemlig de amerikanske techgiganter (Google, Facebook, Microsoft m.fl.), hvis algoritmer kan overvåge og forudsige vores (forbruger-)adfærd. I denne nye situation bliver statens rolle at regulere og tæmme techgiganterne, dvs. snarere end at være problemet, bliver den en del af løsningen. Under coronakrisen frygter

vi virussen mere end den statslige regulering i form af »Smittestop«- appen. Derfor har den traditionelle overvågningskritik aldrig rigtig bidt sig fast i forbindelse med appen. Følgelig må overvågningskritikken ifølge AA nytænkes i form af et øget fokus på overvågningens »konstruktive potentialer«.

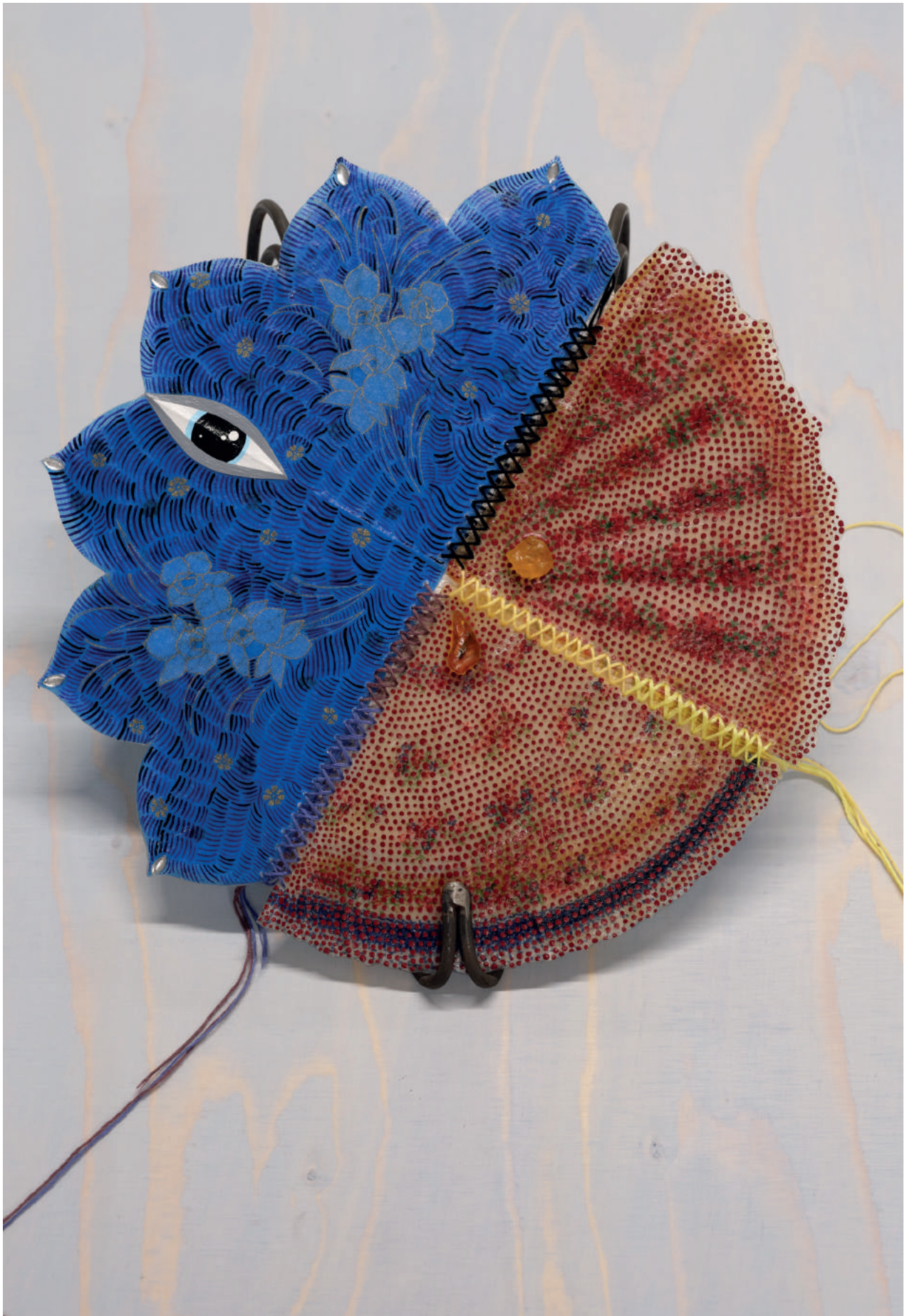
Alt i alt er der tale om en interessant og læseværdig antologi, der kan ses som et bidrag til udviklingen af en sociologi om pandemier og globale sundhedskriser. De forskellige bidrag kommer godt rundt i mange centrale aspekter af covid-19-pandemien som fortolkes ud fra centrale, såvel klassiske som moderne sociologiske teorier. Vægten ligger dels på at anvende eksisterende sociologiske begreber og teorier på en »ny« situation, dels på at forsøge at udvikle nye konceptualiseringsformer med henblik på at forstå pandemiske kriser. Nok mest førstnævnte. Men begrebet om »geosociale klasser« er et eksempel på sidstnævnte, selv om det stadigvæk virker meget foreløbigt. Det undrer mig, at man har valgt at kalde bogen for »Det *epidemiske* samfund«. Eftersom vi jo har at gøre med en global epidemi, dvs. en pandemi, ville det da have været mere oplagt at kalde den for »Det *pandemiske* samfund«. Man savner en begrundelse for dette valg.

Eftersom bogen er blevet til, mens pandemien stadigvæk rasede, er det klart, at den nødvendigvis må blive mangelfuld på en række områder. Det kunne have været interessant med et kapitel om de politiske, styrings- og forvaltningsmæssige aspekter af coronakrisen, jf. eksempelvis Jørgen Grønnegård Christensen-rapporten, hvori der leveres dokumentation

for, at regeringen i en række afgørende situationer ikke fulgte sundhedsmyndighedernes faglige rådgivning, men valgte at gå længere (jf. f.eks. spørgsmålet om, hvorvidt skoler m.v. skulle omfattes af den første nedlukning). Dette rejser bl.a. spørgsmålet, om det i den offentlige forvaltning normalt gældende proportionalitetsprincip har måttet vige pladsen for det så omtalte »ekstreme forsigtighedsprincip«, hvilket selvfølgelig kan forsvares med, at vi stod i noget nær en undtagelsestilstand. EU's, og i videre forstand det internationale samfunds, rolle i forbindelse med pandemien glimrer også ved sit fravær i bogen.

Jeg savner også et kapitel om danskeres holdninger og værdier under coronakrisen, herunder »protestbevægelserne« i form af bl.a. »Men in Black« og »Nej til tvang«. I Hope-projektet og de seneste tryghedsmålinger findes der allerede et ret omfattende empirisk materiale, som bl.a. belyser tryghed/utryghed, opbakning til regeringen, tillid/mistillid til politikere og sundhedsmyndigheder, vaccinetilslutning hhv. -skepsis m.v. Dette ændrer imidlertid ikke ved, at der med bogen er fremlagt en række interessante sociologiske analyser af det epidemiske – eller pandemiske – samfunds kriser, brud og mulige transformative potentialer. Bogen kan anbefales til enhver, der måtte ønske at dykke dybere ned i emnet, og kan tjene som et godt udgangspunkt for videre undersøgelser inden for feltet.

Klaus Rasborg,
Institut for Samfundsvidenskab
og Erhverv, Roskilde Universitet

Ph.d.-omtaler

Billetkontrol i praksis. Indtryk, status og følelser i håndteringen af hver- dagskonflikter

Forsvaret den 17. marts 2022

Camilla Bank Friis

Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Elektronisk afhandling kan rekvireres ved at skrive til Camilla på cbf@soc.ku.dk

Original titel: »Ticket Inspection In Action. Managing Impressions, Status, and Emotions in Contested Everyday Encounters«

Vold og konflikter er primært blevet forsøgt forklaret med udgangspunkt i individuelle karakteristika og strukturelle omstændigheder, der muliggør konflikt og eskalation til vold i en given situation. Dette gør sig også gældende inden for forskning i vold og trusler på arbejdet. Nyere mikrosociologisk forskning påpeger vigtigheden af at undersøge de konkrete situationer, hvori konflikt forekommer for at forklare, hvorfor og hvordan vold opstår (Collins 2008). Min afhandling bidrager til denne mikrosociologiske forskning ved at undersøge de situationer, hvor der opstår uenighed om, hvordan en situation skal forløbe. Specifikt bidrager afhandlingen med et mikrosociologisk blik på de konflikter, der kan opstå, når en billetkontrollør skal udstede en afgift til en buspassager uden en gyldig billet. Til at undersøge konflikter med risiko for vold, benytter jeg mig af videooptagelser af afgiftssituationer fra kropskameraer, som billetkontrollørerne bærer på deres uniformer for at kunne dokumentere potentielle overfald. Denne innovative metode giver mulighed for minutøs og sekventiel analyse af interaktioner (Nassauer and Legewie 2018). Specifikt giver videooptagelser mulighed for systematisk og mikro-detalle-

ret analyse af de verbale og kropslige handlinger, der udspiller sig i løbet af konflikter. Dertil interviewer jeg billetkontrollører om deres job, hvilket giver projektet en unik mulighed for at undersøge de faktiske konflikter, og hvilken mening der knytter sig til dertil. På baggrund af denne datakombination, undersøger jeg i afhandlingens fire artikler de forskellige dynamikker, der former risikoen for aggression og vold i konfliktsituationer.

Afhandlingens første artikel har titlen *Citizen Self-Presentation and Aggression in Ticket Fining Events: A Video Observational Study*.¹ Her undersøger jeg de forskellige måder, buspassagerer agerer, når de udfordrer eller problematiserer en billetkontrollørs meddelelse om en afgift. I en analyse af passageres verbale og kropslige reaktionsmønstre i løbet af 40 forskellige afgiftssituationer, undersøger jeg, hvordan deres selvfremsstilling knytter sig til aggressiv adfærd over for billetkontrollørerne. Jeg identificer fem overordnede passagertyper: den uskyldige, den ærlige, den forurettede, den autoritetsudfordrende og den overlegne. Jeg finder, at passagerer, der giver indtryk af at være autoritetsudfordrende eller overlegne, også typisk er dem, som vil opføre sig aggressivt over for kontrollørerne. Derudover finder jeg, at passagerer der trækker på forskellige selvfremsstillinger i løbet af situationen også i højere grad bliver aggressive. Artiklen videreudvikler brugen af Goffmans (1990) koncept om indtryksstyring og selvfremsstilling med fokus på den situationelle opførsel i en konfliktkontekst.

I afhandlingens anden artikel, med titlen *Ticket Inspectors in Action: Body-worn Camera Analysis of Aggressive and Nonaggressive Passenger Encounters*,² undersøger jeg, hvordan billetkontrollørernes adfærd såsom fysisk blokering, sympatiske vendinger og henvisning til regler, hænger sammen med aggressive reaktioner fra passagerer uden gyldig billet. På baggrund af en logistisk regressionsanalyse af 123 afgiftssituationer finder jeg, at billetkontrollørernes handlinger har betydning for passagerers opførsel. Når billetkontrollører afgrænser passagerens fysiske rum, er der større risiko for at passageren uden gyldig billet reagerer med aggression, hvorimod udmeldinger, der viser forståelse eller nævner klagemuligheder, er negativt forbundet med aggressive reaktioner. Artiklens fund understreger nødvendigheden af at tage handlinger i konfliktsituationer alvorligt som forklaringspotentiale for aggression og vold.

Den tredje artikel har titlen *Managing Status with Sympathy and Dominance: A Video Observational and Interview Study of Emotion Strategies in Ticket Inspection* og udfolder fundene fra den forrige artikel i en analyse af de forskellige følelsesstrategier billetkontrollørerne bruger til at udstede en afgift og håndtere konflikter i jobbet. Analysen af 30 afgiftssituationer og 11 interviews viser, at billetkontrollører strategisk bruger følelsesudtryk som dominans og sympati til at håndtere udfordrende passagerinteraktioner, når de udsteder afgiften. Brugen af følelsesudtryk involverer mikroprocesser af enten at kræve eller afgive status for at sikre fremgang i interaktionen, ved for eksempel at udvise ydmyghed over for passageren og dermed afgive status. Når følelsesstrategierne ikke virker efter hensigten, bli-

ver kontrollørerne sommetider følelsesmæssigt revet med i disse processer. Artiklen bidrager til forståelsen af følelsesudtryk som bevidste strategier, som myndighedspersoner kan bruge til at forhandle status i konfliktsituationer.

Afhandlingens fjerde og sidste artikel har titlen *Group Enforcement Styles in Action: A Study of Ticket Inspection Toolkits Using Interviews and Video Observation*. I en analyse af 88 afgiftssituationer og 11 interviews undersøger jeg de forskellige arbejdstilgange, billetkontrollørerne har i deres arbejde. Ved at sammenholde kontrollørernes holdninger og opfattelser af billetkontrol med deres handlinger i konfliktsituationer, identificerer jeg to forskellige arbejdspraksisser blandt kontrollørerne. Den ene praksis fokuserer på service i arbejdet med en løs regulering af konfliktsituationer, hvorimod den anden fokuserer på retfærdighed ved at fange de passagerer, der skaber problemer. De to kontrollørpraksisser er knyttet til det hold, kontrollørerne arbejder i, i trafikselskabet og vidner om to forskellige gruppekulturer inden for billetkontrol. Artiklens fund demonstrerer, hvordan organisatoriske rammer formes forskelligt i gruppekulturer, som har betydning for, hvordan konflikter håndteres.

Samlet set, bidrager afhandlingen med ny viden om de konkrete handlinger og deres betydning for konfliktniveauet i situationer, hvor passagerer ikke har gyldig billet, når de kører med bussen. Metodisk bidrager afhandlingen med en unik kombination af video og interview data, der giver indblik i handlinger og den mening de tilskrives i konfliktsituationer. Video observation af konkrete konfliktsituationer giver mulighed for at analysere de faktiske adfærdsmønstre og interaktionsprocesser, hvilket bidrager med en bedre forståelse af, hvorfor og hvordan aggression og vold opstår. Samtidig bidrager interviews med viden om de motiver og meninger, der er med til at forme interaktionerne. Denne datakombination giver dermed nye indsigter i konflikters forløb, og hvilke motiver og meningsprocesser der er knyttet sig til handlinger (Lindegaard and Bernasco 2018).

Teoretisk bidrager min afhandling med indsigter i de spændinger og udfordringer, der kan udspille sig, når to parter skal nå til enighed om et brud på regler, og hvordan de håndteres af de involverede parter. Her peger jeg konkret på status, følelser og kulturelle praksisser som dynamikker, der påvirker, hvordan konkrete situationer udspiller sig mellem billetkontrollører og passagerer. Status forhandles situationelt ved hjælp af mere eller mindre subtile følelsesudtryk og handlinger, der fordrer en bestemt læsning af situationen (Goffman 1990). Her kan handlinger, der afgiver eller kræver status, bruges til at forhandle og definere, hvordan situationen skal læses. Samtidig viser jeg i afhandlingen, hvordan forskellige opfattelser af et job har betydning for, hvilke risici der tages i konfliktsituationer. Denne forskel i arbejdspraksis er knyttet til lokale gruppekulturer blandt billetkontrollørerne, og demonstrerer betydningen af at bruge gruppen som analyseenhed til at forstå, hvorfor der er forskellige praksisser i håndteringen af konflikter (Fine 2012). Dermed bidrager min afhandling med et mikrosociologisk perspektiv til at forklare, hvorfor interaktioner kan eskalere til aggression og vold.

Noter

1. Artiklen er skrevet sammen med Marie Rosenkrantz Lindegaard.
2. Artiklen er skrevet sammen med Lasse Suonperä Liebst, Richard Philpot og Marie Rosenkrantz Lindegaard.

Referencer

- Collins, Randall. 2008. *Violence: A Micro-Sociological Theory*. Princeton University Press.
- Fine, Gary Alan. 2012. *Tiny Publics: A Theory of Group Action and Culture*. Russell Sage Foundation.
- Goffman, Erving. 1990. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth London.
- Lindegaard, Marie Rosenkrantz, and Wim Bernasco. 2018. »Lessons Learned from Crime Caught on Camera.« *Journal of Research in Crime and Delinquency* 55(1):155-86.
- Nassauer, Anne, and Nicolas M. Legewie. 2018. »Video Data Analysis: A Methodological Frame for a Novel Research Trend.« *Sociological Methods & Research* 1-40.

The Experience of Contention: Tackling the Boundary Between Protests and Riots

Forsvaret den 3. december 2021

Johan Gøtzsche-Astrup

Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Afhandlingen kan tilgås her: <https://politica.dk/politic-as-phd-serie/johan-gotzsche-astrup>

Vejledere:

- Professor Thomas Olesen, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet
 - Lektor Morten Brænder, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet
- Bedømmelsesudvalg:
- Professor Donatella della Porta, Faculty of Political and Social Sciences, Scuola Normale Superiore, Firenze
 - Professor MSO Kaspar Villadsen, Department of Management, Politics and Philosophy, CBS
 - Lektor Lars Thorup Larsen, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Ph.d.-afhandlingen »The Experience of Contention« udvikler et nyt analytisk perspektiv til at forstå og analysere, hvad der er særegent ved strid (»*contention*«) i form af protester og optøjer. Det teoretiske perspektiv tager afsæt i tre overordnede traditioner: studier af sociale bevægelser, post-fundamental politisk teori og Michel Foucaults begreber om erfaring og dispositiver. Afhandlingen anvender dette nye perspektiv til at undersøge, hvordan grænsen mellem meningsfulde politiske protester og apolitiske optøjer opstod historisk og konstrueres i dag i Storbritannien.

Afhandlingen består af seks artikler. Den første artikel lægger det teoretiske fundament ved at udvikle et erfaringsperspektiv på strid (Gøtzsche-Astrup, 2022a). Den sociologiske litteratur om sociale bevægelser og strid blev grundlagt på en antagelse om, at der var noget særegent ved strid, der adskilte det fra andre sociale praksisser (jf. McAdam, 1982). Denne antagelse er blevet undermineret af teoretiske udviklinger såsom feltteori (Fligstein & McAdam, 2012), arenteori (Jasper, 2015) og et nyt fokus på praksisser (Gil-

lan, 2020). Erfaringsperspektivet er en måde at gentænke det særegne ved strid på fra et post-fundamentalt standpunkt. Strid er en måde at udtrykke samfundets konfliktpotentialer (jf. Lefort, 1988; Marchart, 2007). Disse udtryk varierer på tværs af tid og sted. For at udvikle det teoretiske argument til et analytisk perspektiv inddrager afhandlingen de Foucauldianske begreber om erfaring og dispositiver (Foucault, 2010; Villadsen, 2021). Vi kan analysere udtrykkene som *stridserfaringer*. Erfaringerne er formet af dispositiver, der gør konflikt synlig på bestemte måder. Perspektivet rejser nye spørgsmål omkring konstruktionen af grænserne mellem politiske protester og apolitiske optøjer, relationen mellem strid og sandhed og stridsetikker.

Afhandlingens empiriske del anvender stridsperspektivet til at afdække, hvordan grænsen mellem politiske protester og apolitiske optøjer opstod historisk og konstrueres i dag i Storbritannien. To artikler viser, hvordan grænsen opstod i slutningen af 1700-tallet i bevægelserne for parlamentarisk reform og politireform. Her skete der et grundlæggende skift i en stridserfaring. I starten af perioden var strid en måde at udøve »*public spirit*« (Gøtzsche-Astrup, 2022b). Denne udøvelse kunne tage fredelige former, som vi forbinder med protester, men den kunne også manifestere sig som optøjer. Der var altså ingen skarp grænse til optøjer i stridserfaringen (Gøtzsche-Astrup, 2022c). Dette ændrede sig ved århundredeskiftet, hvor der opstod et nyt fokus på »*public inquiry*« i bevægelsen for parlamentarisk reform. »*Public inquiry*« var en fredelig proces, der sigtede mod konstruktionen af en universel sandhed. Optøjer underminerede denne proces. De var en trussel, der kunne opstå inde i processen, når den ikke blev styret korrekt. Hermed blev optøjer både sat i modsætning til og dybt forbundet med meningsfuld politisk strid. Denne komplekse grænse bredte sig efter Napoleonskrigene til andre sociale bevægelser og informerede statens måde at styre protester på.

Grænsen mellem protester og optøjer er stadig central for statens måde at styre protester på. I en diskursanalyse af britiske statspapirer i forbindelse med en serie af optøjer i England i 2011 viser afhandlingen, at optøjer placeres i et ingenmandsland mellem meningsfulde protester og en apolitisk disintegration af fællesskaber (Gøtzsche-Astrup, 2021). Denne liminale position muliggør, at både protester og fællesskaber kan blive styret med henblik på at forhindre optøjer. Afhandlingen foreslår også, at grænsen informerer, hvordan medlemmer af offentligheden forstår protester. I flere repræsentative spørgeskemaundersøgelser i USA (Gøtzsche-Astrup & Gøtzsche-Astrup, 2022) og Storbritannien viser afhandlingen, at handlinger såsom at ødelægge ejendom ses som grundlæggende apolitiske. Dette er i modsætning til klassiske protesthandlinger såsom at vandre i gaden eller at holde offentlige møder.

Stridsperspektivet hjælper os med at undersøge den komplekse grænse mellem protester og optøjer. Det er dog et bredt sociologisk greb, som rejser en række andre spørgsmål om relationen mellem sandhed og strid samt stridsetikker. I en sidste artikel viser afhandlingen derfor, hvordan perspektivet

muliggør en ny analyse af, hvordan individualisering påvirker stridsetikker (Gøtzsche-Astrup, 2022d). Disse stridsetikker undersøges gennem en diskursanalyse af populære selvhjælpsbøger, der instruerer læseren i, hvordan de bedst bliver aktivister. I modsætning til nogle af de klassiske individualiseringssteoretikere (Bauman, 2000), argumenterer artiklen for, at individualisering ikke behøver at underminere demokratisk deltagelse. Individualisering kan også være med til at forme en kritisk og generøs etik, der kan fordybe denne deltagelse.

Afhandlingen har overordnet to bidrag. På et teoretisk plan udstikker den et nyt analytisk perspektiv på strid, der kombinerer studier af sociale bevægelser, post-fundamental politisk teori og et Foucauldiansk perspektiv på erfaring og dispositiver. Dette gør det muligt at analysere, hvordan konflikt bliver tilskrevet mening i forskellige stridserfaringer. På et empirisk plan afdækker afhandlingen, hvordan grænsen mellem meningsfulde politiske protester og optøjer opstod historisk og konstrueres i dag. Denne analyse rejser spørgsmålet om, hvorvidt vi kan gentegne grænsen på en ny måde. Kan vi se optøjer som meningsfulde politiske udtryk og dermed tilskrive politisk agens til nogle af de mest marginaliserede grupper i samfundet? Dette betyder ikke, at vi skal billige deres vold, men at vi får en dybere, mere pluralistisk, mere generøs og mere demokratisk stridserfaring.

Referencer

- Bauman, Zygmunt 2000: *Liquid Modernity*. Cambridge, UK: Polity.
- Gillan, Kevin 2020: »Social Movements, Protest, and Practices of Social Change«, in Ritzer, George and Murphy, Wendy Wiedenhofrt (eds.) *The Wiley Blackwell Companion to Sociology*. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.
- Gøtzsche-Astrup, Johan 2021: »The political signification of riots: A dispositive perspective on the 2011 England riots.« *Journal of Sociology*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1177/14407833211037399>
- Gøtzsche-Astrup, Johan 2022a: »A Sociological Perspective on the Experience of Contention.« *Sociological Theory*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1177/07352751221097115>
- Gøtzsche-Astrup, Johan 2022b: »The constitution of political contention: The case of protests and riots at the turn of the 19th century.« *Current Sociology*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1177/00113921221084359>
- Gøtzsche-Astrup, Johan 2022c: »Contention and social order: The historical relation between political and social riot dispositives.« *European Journal of Cultural and Political Sociology*. <https://doi.org/10.1080/23254823.2022.2081230>
- Gøtzsche-Astrup, Johan 2022d. »Becoming and Activist: Individualisation and a Democratic Contentious Ethos in 'How to' Books.« *Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00380385221107495>

- Gøtzsche-Astrup, Johan & Oluf Gøtzsche-Astrup 2022: »Cultural Models of Contention: How do the Public Interpret the Repertoire of Contention?« *Sociology*. <https://doi.org/10.1177/00380385221109698>
- Fligstein, Neil & Doug McAdam 2012: *A Theory of Fields*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Foucault, Michel 2010: *The Government of Self and Others*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Jasper, James M. 2015: »Playing the Game«, in Jasper, James M. and Aidan McGarry (eds.) *Players and Arenas*. Amsterdam, NL: Amsterdam University Press.
- Lefort, Claude 1988: *Democracy and Political Theory*. Worcester, UK: Polity Press.
- McAdam, Doug 1982: *Political Process and the Development of Black Insurgency 1930-1970*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Villadsen, Kaspar 2021: »'The Dispositive': Foucault's Concept for Organizational Analysis?« *Organization Studies*, 42(3), 473-494.

»That's the System«: An Ethnographic and Theoretical Account of Bureaucratic Decoupling in Welfare Encounters

Forsvaret den 3. september 2021

Lasse Schmidt Hansen

Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Kan tilgås på Politica: <https://politica.dk/lasse-schmidt-hansen>

Sprog: Engelsk

Afhandlingen er en monografi, hvor der også indgår en artikel:

Hansen, Lasse Hansen (2020). »It's not even the leaders out here who have any say at all in how long they're gonna have to wait«: A study of waiting time, power, and acceptance«. *Time & Society*, 29(4), 1128-1149. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0961463X20950983>

Vejledere: Lars Thorup Larsen og Kees van Kersbergen

Bedømmelsesudvalg: Vincent Dubois, Gitte Sommer Harrits og Lasse Lindeskilde.

Indledning

Denne afhandling undersøger spørgsmålet om, hvordan borgere oplever mødet med markarbejdere i den offentlige forvaltning.

Markarbejdere skal her læses som den danske oversættelse af begrebet »street-level bureaurats«. Altså en gruppe medarbejdere nederst i hierarkiet i den offentlige forvaltning. Men – og dette er helt centralt for begrebet – hvis daglige arbejde skaber og gør politik konkret og håndgribelig for den enkelte borger (Lipsky 1980). Beskæftigelsespolitikken, som et eksempel, bliver dermed til virkelighed i det øjeblik borgeren træder ind ad døren til jobcentret og møder jobkonsulenten.

Studier har vist, at mødet med markarbejdere bliver et klasseværelse, hvor borgere lærer, omend utilsigtet, hvordan politiske institutioner fungerer, og

hvordan politikere responderer på deres behov (Soss 1999: 2000). Med andre ord er der en spill-over-effekt fra borgeres oplevelse af markarbejdere til deres oplevelse af politiske institutioner.

Afhandlingen identificerer imidlertid et nyt fænomen, som karakteriserer borgeres oplevelse af markarbejdere og som afviger væsentligt fra tidligere antagelser: *bureaukratisk dekobling* (på engelsk »bureaucratic decoupling«). Bureaukratisk dekobling betyder, at borgere perceptuelt afkobler markarbejdere fra deres officielle rolle som »gadeplansbureaukrater«. De ser altså ikke politibetjenten, pædagogen eller sagsbehandleren som myndighedspersoner med magt til at træffe beslutninger. De ser snarere den person, der »gemmer sig bag« myndighedsrollen, som kan være venlig, sød og sjov, men som har begrænset magt og dermed ansvar for de beslutninger, de træffer.

Det bryder med standardantagelsen i markarbejderteori: at borgere opfatter markarbejdere som »ansigtet« på en offentlig politik og anvender mødet med markarbejdere som en referenceramme til at forstå politiske institutioner (Lipsky 1980; Soss 1999).

Afhandlingen viser, at fænomenet bureaukratisk dekobling kan forekomme, når borgere møder markarbejdere ansigt-til-ansigt på en hyppig basis og over en længere periode. I de situationer er markarbejdere i stand til at sløre deres rolle som myndighedspersoner, mens de samtidig kan efterlade et indtryk hos borgerne af, at faktorer uden for deres kontrol – fx »systemet«, reglerne, og deres ledelse – styrer deres beslutninger. Igennem en kombination af mikrosociologi, markarbejderteori og policy feedback, viser afhandlingen at magtrelationer ikke nødvendigvis er givet ved på forhånd definerede magtasymmetrier: Magtrelationer sløres, redefineres og rekonstrueres i det fysiske møde de to imellem, imens den politik og de politiske institutioner, som udgør rammerne for mødet, omskrives.

Teorien og metoden bag bureaukratisk dekobling

Afhandlingen illustrerer dette via deltagelsesobservationer og interviews i en nytteindsats i en kommune. Nyttejobs er ved første øjekast en unik case. Den udgør et hjørne i den aktive beskæftigelsesindsats og få borgere får det tilbudt. I afhandlingen anvendes nyttejobs imidlertid som en *most likely case* på et særligt møde med forvaltningen, hvor borgerne i teorien burde komme til at opfatte markarbejderne som myndighedspersoner og ansigtet på »beskæftigelsespolitikken«. Hvorfor?

For det første er magtstrukturerne imellem borgerne og markarbejdere åbenlyse: En lille gruppe arbejdsledere har ansvaret for at lede og fordele arbejdsopgaverne, registrere borgernes fremmøde og tillade, hvornår de skal gå hjem. For det andet, er der ingen tvivl om, hvilken myndighed borgerne er underlagt: De tildeles arbejdstøj med kommunens navn på. De fragtes frem

og tilbage imellem arbejdsstederne i biler med kommunens navn på. Endelig deltager borgerne – medmindre de kommer i beskæftigelse – i mere end tre måneder og møder andre borgere og arbejdsledere ansigt-til-ansigt hver dag.

Igennem deltagelsesobservationer på 370 timer – hvor forfatteren selv ifører sig arbejdstøj og deltager i arbejdet på lige fod med borgerne – viser afhandlingen, at disse åbenlyse magtstrukturer imellem borgerne og arbejdslederne dekonstrueres og redefineres i deres daglige ansigt-til-ansigt-møde.

Via 42 interviews med borgere, hvoraf nogle var opfølgende interviews, og 10 interviews med ansatte viser afhandlingen endvidere, at borgerne opbygger rapport med arbejdslederne: De anser dem bl.a. som venlige, søde og sjove, samtidig med at de opfatter dem som nogle, der har begrænset magt til at ændre de beslutninger, de træffer på en daglig basis.

Afhandlingen anvender derfor deltagelsesobservationerne og interviewene til at teoretisere begrebet bureaukratisk dekobling. Det centrale argument er, at netop ansigt-til-ansigt-mødet skaber udgangspunktet for bureaukratisk dekobling. Hvordan dette?

For det første *sløres magtasymmetrien* imellem borgerne og arbejdslederne. Interaktionen er ikke placeret inden for jobcenterets institutionelle mure. Dialogen imellem dem er ikke givet ved standardiserede spørgsmål om borgernes jobsøgning, rådighed etc. Mødet finder sted ude i naturen. Det giver rum til socialisering imellem de to og skaber udgangspunktet for, at borgerne lærer arbejdslederne at kende og ser »personen bag« myndighedsrollen.

For det andet har arbejdslederne relativt *vide beføjelser* (på engelsk »discretion«) og relativ stor frihed til at træffe beslutninger over aspekter af borgernes liv, som borgerne normalvis selv beslutter: Hvornår de skal klæde om, holde pause og gå hjem. Det skaber åbenlyse paralleller til Goffmans (1961) ide om »totalinstitutionen«. Men for at fastholde rapporten til borgerne, placerer arbejdslederne ofte ansvaret for de beslutninger på noget uden for deres kontrol: fx »systemet«, deres ledelse, reglerne, mangel på arbejdsopgaver etc. Det giver borgerne en fornemmelse af, at arbejdslederne har begrænset magt.

For det tredje er der en *tilstedeværelse af en offentlighed*. Arbejdslederne træffer ikke beslutninger under lukkede 1:1-møder med borgerne. De træffer beslutninger i det åbne rum: i naturen og i mødelokalet, hvor en større gruppe borgere er samlet. Denne »offentlighed af borgere« betyder, at ansigtsarbejde (Goffman 1967) bliver et særligt definerende karaktertræk ved mødet. Borgerne vil derfor i mindre grad efterlade et indtryk af, at de er stille og passive, men snarere at de tør udfordre arbejdsledernes beslutninger. Derfor forekommer der situationer, hvor borgere provokerer og stiller spørgsmålstejn. For at fastholde borgernes positive perception af dem, tvinger det arbejdslederne til at retfærdiggøre deres beslutninger. For at bevare deres positive image, flytter de ofte ansvaret for deres beslutninger over på faktorer uden for deres kontrol.

For det fjerde er *tid* en afgørende faktor i mødet. Ofte foregår forvaltningsmøder over kort tid og med begrænset kontakt til myndighedspersoner. Mødet i nytteindsatsen foregår modsat over en længere periode med daglig kontakt. Det betyder, at borgerne har tiden til at lære personen bag »myndighedsudøveren« at kende.

Afhandlingen reflekterer til slut over, hvorvidt man vil man kunne overføre resultaterne fra et etnografisk studie af et hjørne af beskæftigelsesindsatsen til andre og større forvaltningsområder? Afhandlingen argumenter for, at bureaukratisk dekobling vil med størst sandsynlighed forekomme, når interaktionen foregår ansigt-til-ansigt og over en længere periode. Derudover er det væsentligt, at der er tale om forvaltningsmøder, hvor den politiske institution har et dårligt rygte, hvor markarbejdere gerne vil distancere sig fra deres rolle som myndighedspersoner, og hvor både interne og eksterne aktører har lav grad af kontrol over markarbejders beslutninger.

Billeder med nøgenhed og konsekvenser – sociale situationer, begær og misbrug i pornografi, intim billeddeling og digitale sexkrænkelser

Forsvaret den 25. marts 2022

Sidsel Kirstine Harder

Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Elektronisk afhandling kan rekvireres ved at skrive til sidsel.harder@ugent.be

Digitale, intime billeder er et nyt, udbredt og meget omdiskuteret fænomen, som oftest giver anledning til samfundsmæssig bekymring. Danmark var det første land i verden til at legalisere pornografien og er også et af de lande, som i nyere tid (gennem fx Emma Holtens aktivisme og Umbrella-sagen) har gjort sig internationalt bemærket for at forsvare kvinders ret til at fotografere sig selv nøgne uden risiko for seksuelt misbrug og udskamning. Derfor er den danske case oplagt til sociologisk at belyse, hvordan pornografi, digitale sexkrænkelser og intim billeddeling virker sammen.

Digital udveksling af intime billeder er en del af unge danskeres hverdagsliv. Denne ph.d.-afhandling bygger på sociologisk teori, der anskuer seksualitet som situeret i menneskers sociale selv og deres omgang med andre on/offline. Afhandlingen nuancerer viden om digital intimitet ved at undersøge forskellige former for data, dels fra en stor spørgeskemaundersøgelse, dels fra interviews og endelig fra dokumenter, der har indgået i danske politisager om digitale sexkrænkelser. En af mine vigtigste konklusioner er, at digitale sexkrænkelser handler mere om, hvordan misbrugere pornificerer digitale billeder, og mindre om, hvilke »frække billeder« kvinder selv sender fra deres mobiltelefoner.

Hvad er relationen mellem pornografi og digital billeddeling for unge voksne?

Porno er et emne, som deler vandene, og hvor feministisk videnskab og debat ofte placerer sig i to skarptskårne lejre. På den ene side definerer nogle feminister pornografi som en cementering af kvinders undertrykkelse, mens andre understreger, at porno kan stille spørgsmålstejn ved kønnede og etniske skel. Min afhandling følger en strømning i forskningen, som prøver at finde mellemveje ved at studere både muligheder og problemer i visuel seksualitet. Jeg trækker på interaktionistisk teori, som ikke tager politisk stilling, men bruger data i alle afskygninger til at lade hverdagslige praksisser komme til orde – i mit tilfælde gennem tal, tale og billederne selv.

Jeg bruger pornoforskning til at forstå, hvordan digital billeddeling indgår sammen med andre seksuelle billeder i unges hverdagsliv. I artiklen »Tailored Pornography [»Skræddersyet pornografi«] viste jeg sammen med Julie Johanne Vittet Bentzen, Jakob Demant og Claire Maxwell, hvordan unge kvinder afgrænser de billeder, de tager af sig selv uden tøj på fra pornografiske billeder. De sytten kvinder, der deltog i vores interviews, forklarede, hvordan de digitale billeder, de delte af sig selv, havde mindre eksplicit indhold end porno, og at de blev til i en relation mellem sender og modtager. Kvinderne understregede, at de sikrede sig, at deres samtykke blev respekteret, når de delte billeder. Vores resultater underbygger, at kvinder forholder sig kritisk og reflekteret til både pornografi og anden digital seksualitet.

Problemet er, at selv billeder med meget begrænset eller slet ingen seksuelle konnotationer kan misbruges. Det er nemlig ikke kun kvinder, der deler »risikable« nøgenbilleder, som bliver udsat for »hævnporno« – det kan også ske for selv den mest forsigtige. Den proces forklarer jeg i artiklen »Sexually Scripted Evidence« [»Beviser på maskefald«], hvor jeg har anvendt politiets bevismateriale til at undersøge, hvordan billeder bliver gjort eksplicite og identificerbare af at blive delt uden samtykke. Pornoen bliver citeret i digitale sexkrænkelser, og dens mening genforhandles både i interaktion mellem delerne og i delernes refleksioner over deres handlinger. Derfor sætter artiklen fokus på, at der er brug for en samfundsmæssig debat om, hvordan de visuelle virkemidler i porno kan bruges på både legitime og ulovlige måder.

Min forskning i data fra politisager undersøger konkret, hvilken mening digitale billeder har i moderne seksualitet og kriminalitet – og hvordan de kan ændre betydning fra intime til krænkende. Undersøgelsen er etisk udfordrende, da tidligere forskning har undladt at anvende visuelle metoder til at studere digital billeddeling. Fra et interaktionistisk standpunkt er det imidlertid afgørende, at forskningen undersøger den sociale verden så konkret, som det er etisk ansvarligt og praktisk muligt. Analysen af krænkende billeder kræver en særlig grad af følelsesmæssig og etisk refleksion, men er nødvendig for videnskabeligt at forstå, hvordan billeder ændres digitalt ved misbrug.

Hvad karakteriserer digitale krænkerer og dem, som bevidner krænkelserne?

Digitale sexkrænkelser er en hverdagsrisiko snarere end noget, som kvinder selv kan eller bør beskytte sig mod ved at selvcensurere. Verden over rådes kvinder til fx at udelade deres ansigter, når de sender »frække billeder«. Men den slags tommelfingerregler er ikke en forsikring mod misbrug – det er snarere en emotionel airbag, som man kan bruge til at fortælle sig selv, at man udøver »sikker sex(ting)«. Det er en af pointerne i min artikel »The Emotional Bystander« [»Den følsomme forbipasserende«], der bygger på interviews med unge voksne om deres erfaringer med at dele intime billeder med eller uden samtykke.

For at undgå udskamning forestiller unge sig, allerede når de sender intime billeder, hvordan en tredjepart vil se billedet. Men skam var også til stede på en helt anden måde hos de unge, jeg interviewede om at se nøgenbilleder, som de var vidende om, var delt uden samtykke. De fortalte historier om selv at føle skam over at se andres private billeder. Historier om at skulle leve op til kønnede normer, der kræver, at unge mænd altid efterspørger nøgne kvindedekroppe. Historier om at ville sige fra overfor digitale sexkrænkelser, men ikke magte det. Disse »digitale forbipasserende« og deres følelser er et vigtigt og underudforsket område i viden(skab) om hverdagslig seksualitet, hvor tidligere studier ofte har overset eller undervurderet de digitale tredjeparters potentiale til at gribe etisk ind over for misbrug.

Jeg blev selv overrasket, da jeg opdagede, at cirka 80 procent af unge, som har modtaget billeder, de ved er delt uden samtykke, ikke selv videredeler. De bidrager, om end passivt, til at standse delingerne. Det blev en af hovedkonklusioner i antologikapitlet »Digital Sexual Violence« [»Digitale sexkrænkelser«] hvor jeg sammen med Kathrine Elmoose Jørgensen, Jonathan Priesholm Gårdshus og Jakob Demant analyserede data fra den store, ikke-repræsentative danske »Ungeprofilundersøgelse«. Vi fandt, at de 12-25-årige, som indrømmede, at de havde videredelt billeder uden samtykke, havde højere sandsynlighed end deres jævnaldrende for at udøve anden risikoadfærd. Samtidig havde de signifikant lavere selvkontrol, og derfor er det vigtigt for forebyggelse af digitale sexkrænkelser at tematisere problemer med at styre egne følelser og tage kortsigtede valg. Vi anbefalede endvidere at inddrage de unge og klæde dem bedre på til at håndtere deres ansvar som digitale forbipasserende.

For at forstå nuancerne i krænkerens historier undersøgte jeg dem sammen med Amy Hasinoff i artiklen »Ashamed of Shaming?« [»Skammer udskammerne sig?«]. Vi anvendte politiets bevismateriale til at undersøge, hvordan krænkerer under politiafhøringer selv forklarer, hvorfor de delte intime billeder uden samtykke. I lighed med tidligere studier fandt vi, at digitale sexkrænkelser ofte bortforklares eller bebrejdes offeret. Men vi fandt også, at

næsten halvdelen af krænkerne vedkendte sig ansvaret for at have skadet ofrene som et led i fortællinger om, hvordan de skammede sig over deres handlinger. Derfor anbefalede vi at bruge »genoprettende retfærdighed« til at hjælpe både ofre og krænkere videre efter digitalt misbrug af intime billeder.

De fem artikler i min ph.d.-afhandling forklarer, hvordan intim billeddeling fletter sig ind i unges hverdag on-/offline: De indgår i blandede følelser, en broget strøm af seksuelle billeder og et mylder af sociale situationer. Derfor er det vigtigt for sociologien at empirisk undersøge både situationer og sammenhænge, nydelse og krænkelse, nøgenhed og konsekvenser i digital intimitet.

When Policy Illegitimacy Provides Cause for Acceptance of Political Violence: Experimental Evidence from Denmark

Forsvaret den 11. februar 2022

Steffen Borch Andersen

Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Afhandlingen kan tilgås via Politicas ph.d.-serie på følgende link: <https://politica.dk/politicas-phd-serie/steffen-selmer-andersen>

Sprog: Dansk

Vejledere:

- Professor Lasse Lindekilde, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
 - Professor Rune Stubager, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Bedømmelsesudvalg:
- Førsteamanuensis Milan Obaidi, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
 - Professor Paul Gill, Department of Security and Crime Science, University College London
 - Adjunkt Kristina Bakkær Simonsen, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet
-

Kan opfattelser af politik øge folks accept af vold?

Inden for de seneste fem år har vi desværre set, at tilsyneladende fredelige politiske protester har udviklet sig til vandalisme, hærværk og voldelige sammenstød mellem demonstranter og politi/sikkerhedsstyrker. Et eksempel er de gule veste i Frankrig, der i november 2017 indledte en serie af massedemonstrationer over hele landet som følge af blandt andet stigende olie- og benzinpriser. I de efterfølgende uger blussede demonstrationerne op, hvilket resulterede i voldelige sammenstød mellem demonstranter og franske sikkerhedsstyrker. I disse uger var bål og brand standarden i Paris gader. Om-

trent et år senere brød lignende demonstrationer ud i Hongkongs gader som reaktion på en række politiske beslutninger, som demonstranterne så som en indskrænkning af Hongkongs selvstændighed. Derudover står stormen på den amerikanske kongres den 6. januar 2021 som det seneste større eksempel på en kedelig tendens, hvor umiddelbart fredelige demonstrationer ender voldeligt. Den amerikanske kongres blev stormet af vrede Trump-tilhængere som reaktion på præsidentvalget to måneder forinden, som nogle mente var afgjort ved valgsnyd (en betydelig andel af amerikanerne deler stadig den opfattelse). Fem mennesker døde på dagen, og 138 politifolk blev hårdt såret. Selvom vi i Danmark ikke har set massive sammenstød mellem politisk utilfredse demonstranter og politi, har vi set lignende konflikter i forbindelse med coronanedlukningen (om end i mindre skala og heldigvis uden dødsfald). Gruppen Men in Black arrangerede flere demonstrationer, der også medførte konfrontationer med politiet, som f.eks. 9. januar 2021 hvor mindst 16 betjente blev ramt af sten, fyrværkeri eller øldåser.

Selvom der er åbenlyse forskelle på disse eksempler, er der også væsentlige ligheder mellem dem. For det første viser de, at politisk motiveret vold er et globalt fænomen, der udover umiddelbare konsekvenser i menneskeliv og skader desværre også har vidtrækkende sociale, økonomiske og politiske effekter. For det andet illustrerer de, at politisk vold kan være (og ofte er) motiveret af borgeres opfattelser af politiske beslutninger og nuværende politiske magthavere som illegitime. I Frankrig blev præsident Macron og hans regering bebrejdet for prisstigninger på brændstof, og Macron omtales af flere som den største forræder i Frankrigs historie. I Hongkong rettede demonstranterne deres vrede mod magthaverne i Kina for deres rolle i tilblivelsen af en ny lov, der gjorde det muligt at udlevere borgere i Hongkong til retssager i Kina. I USA harcelerede Trumps støtter mod et valg, som i deres øjne var korrupt. I Danmark opfordredes demonstranter til at »smadre byen [København] på en ikkevoldelig måde«, og en dukke forestillende Danmarks statsminister Mette Frederiksen blev hængt op i en lygtepæl og senere brændt af. De utilfredse borgere delte altså en stærk opfattelse af, at de politiske forhold og beslutninger var unfair, upassende og fundamentalt forkerte. De så med andre ord den førte politik som *illegitim*.

Spørgsmålet om, hvorvidt sådanne opfattelser af politik som illegitim driver politisk motiveret vold, er endnu ikke blevet afdækket i samfundsvidenskabelig forskning. I stedet har forskere fokuseret på forklaringer på radikaliserings og politisk vold, som fremhæver betydningen af mental sundhed, personlighedstræk, situationelle årsager, gruppedynamikker, sociale medier og rekruttering. Ligeledes er strukturelle forklaringer såsom opfattet diskrimination, arbejdsløshed, globalisering og fattigdom blevet afdækket. Konsekvensen er, at vores viden er begrænset, når vi oplever begivenheder som de ovennævnte. Faktisk mangler vi håndfast kausalorienteret empirisk evidens

for, at der er en sammenhæng mellem opfattelser af den førte politik som illegitim og accept af vold som politisk virkemiddel.

For at belyse dette hul i litteraturen undersøgte jeg følgende to spørgsmål i ph.d.-afhandlingen *When Policy Illegitimacy Provides Cause for Acceptance of Political Violence: Experimental Evidence from Denmark*:

1. Øges borgeres accept af politisk vold, når de anser den førte politik som illegitim?
2. Hvis ja, under hvilke omstændigheder gør dette sig gældende?

Afhandlingen har sit teoretiske udgangspunkt i Ehud Sprinzaks teoretisering fra 1991 over sammenhængen mellem politisk illegitimitet og politisk vold via det, han kaldte »en delegitimeringsproces«. Kort fortalt mente Sprinzak, at det strider mod menneskets natur at være voldelig. Derfor mente Sprinzak, at politisk utilfredshed i sig selv ikke er nok til at afføde politisk voldelige handlinger. Han mente, at utilfredse borgere for at kunne begå vold skal gennemgå en længerevarende proces, der indeholder en gradvis erodering af tilliden til staten, dvs. »delegitimering af staten«. Under denne proces beskrives det i kriminologien, hvordan vi skal forvente, at disse utilfredse borgere gradvist trækker sig fra de statslige institutioner.

Selvom disse teoretiske perspektiver beskriver processen fra oplevet politisk illegitimitet til voldsaccept, er det stadig uklart, hvordan denne »delegitimeringsproces« eskalerer. I afhandlingen inddrages indsigter fra socialpsykologien omhandlende gruppedynamikker til forstå denne proces. Særligt diskuterer jeg i afhandlingen væsentligheden af gruppeaktiviteter såsom politiske diskussioner blandt ligesindede (også kaldet enklavediskussioner) som potentielle katalysatorer for denne proces. I afhandlingen argumenterer jeg for, at enklavediskussioner kickstarter og forstærker mekanismer såsom gruppemobilisering, gruppetilknytning og identifikation med politiske identiteter, hvilket binder opfattet politisk illegitimitet sammen med både radikaliserende af holdninger men også en øget accept af politisk vold.

Metodisk hviler afhandlingen grundlæggende på en eksperimentel logik, hvorfor dens centrale teser og argumenter testes ved hjælp af eksperimenter. Dette er også et af afhandlingens væsentlige bidrag til forskningslitteraturen. Der kan læses nærmere om de enkelte eksperimenter, operationalisering af centrale variable i afhandlingen samt etiske overvejelser hermed, hvorfor fokus nedenfor er på afhandlingens hovedresultater. Jeg fremhæver særligt to resultater.

Først viser afhandlingen, at borgeres generelle accept af politisk vold stiger, når de opfatter førte politikker som illegitime. Dette gjorde sig gældende for både højre- og venstreorienterede borgere, selv når effekten blev testet inden for disse brede ideologiske kategorier. Derudover var dette resultat også robust, når jeg tog højde for folks personlighedstræk, der tidligere er blevet

kædet sammen med accept af politisk vold. Opfattet politisk illegitimitet synes derfor at have en selvstændig effekt på folks accept af politisk vold. Dernæst viser afhandlingen, at gruppediskussioner blandt utilfredse og politisk ligesindede borgere både forstærker deres eksisterende illegitimitetsopfattelser men også deres generelle accept af politisk vold. Dette gjorde sig gældende både, når man målte accept af vold med konventionelt anvendte mål herfor, men også når deltagerne forholdt sig til konkrete scenarier som reaktion på deres illegitimitetsopfattelser. Disse resultater ændredes sig ikke, selvom politikområderne, der lå til grund for deltagernes illegitimitetsopfattelser, var forskellige. Afhandlingen trækker således en direkte evidensbaseret linje fra borgeres (il)legitimitetsopfattelser til forræelse af disse samt accept af politisk vold, hvilket ikke indtil nu er blevet hverken teoretiseret eller testet.

Afhandlingen konkluderer, at vores viden om politisk illegitimitet som en årsag til voldsaccept er sparsom, men at resultaterne herfra viser, at politisk vold kan være (og ofte er) motiveret af borgeres opfattelser af politiske beslutninger og nuværende politiske magthavere som illegitime. Enklavediskussioner synes at spille en væsentlig rolle i at forstærke utilfredse borgeres opfattelser af visse politikker som illegitime såvel som deres accept af politisk vold. Dette er væsentligt at have for øje, da politisk legitimitet som forklaring af politisk vold synes at være faldet i baggrunden af vores forskningslitteratur. Afhandlingen bringer således denne faktor tilbage i studiet accept af politisk samtidig med, at den tester dens teser via eksperimenter, hvilket er et særsyn inden for denne litteratur.

Afhandlingen er artikelbaseret og består udover udgaven online af følgende artikler:

Andersen, S.S., »Substance before Procedure? An Experimental Test of which Dimensions Matter When Citizens Evaluate Policy Legitimacy«. *Under review*.

Andersen, S.S., »Perceived Policy Illegitimacy Leads to Acceptance of Political Violence: Evidence from a Nationally Representative Survey Experiment in Denmark.« *Terrorism and Political Violence*. Publiceret online 20. Maj 2022. DOI:10.1080/09546553.2022.2038578

Andersen, S.S., »Accepting Violence? A Laboratory Experiment of the Violent Consequences of Deliberation in Politically Aggrieved Enclaves.« *Terrorism and Political Violence* Publiceret online 7. Juli 2022. DOI:10.1080/09546553.2022.2076600

Kunstnerpræsentation

Sóley Ragnarsdóttir (f. 1991) er en Dansk/Islandsk kunstner, som bor og arbejder i Thy. Hun er uddannet fra Städelschule i Tyskland, under Amy Sillman og Monika Baer.

Ud fra en skulpturel tilgang til maleriet, i spændingsfeltet mellem figuration og abstraktion bema-ler og ornamenterer Ragnarsdóttir sine værker med både syntetiske og organiske materialer. Akryl og epoxy blander sig med skaller, rav og havslebne glasstykker på overflader af træ, canvas og servietter. Med reference til den britiske forgivningsbevægelse Arts & Crafts og den amerikanske P&D, undersøger hun det dekorative og hvordan det er konstrueret.

Om sin kunst siger Ragnarsdóttir: »Det hyper-dekorative er et særligt kendetegn ved min praksis. I mønstre, gentagelser og komposition forsøger jeg at balancere det dekorative med det enkle. En-gangskultur og overbelastning, kapitalisme og feminisme, masseproduktion og håndværk, det fak-tuelle og imaginære, der hverdagsagtige og det exceptionelle er alt sammen interesser, modsæt-ning og spændinger som jeg undersøger og reflekterer over. I en verden hvor biodiversitet har dår-lige forudsætninger, er jeg interesseret i at undersøger menneskets og kunstens ofte konfliktfyldte og ambivalente møder med naturen. Jeg blander kontrastfyldte materialer og undersøger betydninger af det dekorative, og hvordan det er konstrueret i forskellige kulturelle sammenhænge og i et kunsthistorisk perspektiv. Gennem blomster og planter i ornamentikken omkring os, udforsker jeg hvordan det dekorative kan formidle en form for fortrolighed med naturen.«

Ragnarsdóttir er optaget af at skabe forbindelser mellem forskellige materialer, og foreslår dermed en sanselig måde at færdes på, der fordrer en tanke om et større kollektiv hvori modsætninger kan sameksistere.

Værkliste

Forside. Detalje fra Napkins at the end of my world, 2021

Servietter, rav, plastik, muslinger, epoxy

35 x 35 cm

Fotocredit: Anders Sune Berg

Side 8. Uden titel, 2022

Akryl på masonite og MDF

180 x 115 cm

Fotocredit: Rosalina Kruse Serup

Side 28. Uden titel, 2022
Akryl på masonite og MDF
225 x 122 cm
Fotocredit: Rosalina Kruse Serup

Side 54. Napkins at the end of my world, 2021
Servietter, rav, plastik, muslinger, epoxy
Installeret ovenpå tapet lavet i samarbejde med kunstner Joon Yeon Park
45 x 45 cm
Fotocredit: Anders Sune Berg

Side 78. Napkins at the end of my world, 2021
Servietter, rav, plastik, muslinger, epoxy
Installeret ovenpå tapet lavet i samarbejde med kunstner Joon Yeon Park
45 x 45 cm
Fotocredit: Anders Sune Berg

Side 106. Havet som en billedfabel, 2021
Epoxy, flamingo, fiberglass, polyester, akryl, metal, reb, rav, UV lys
Varierende størrelser
Fotocredit: Anders Sune Berg

Side 118. Napkins at the end of my world, 2021
Servietter, rav, plastik, muslinger, epoxy
35 x 35 cm
Fotocredit: Anders Sune Berg

Retningslinjer for manuskripter

Dansk Sociologi publicerer originalartikler, oversigtsartikler (»reviews«), boganmeldelser, essays, faglige kommentarer og debatindlæg af sociologisk relevans. Hovedkriterier for udvælgelse af bidrag er, at de tager vigtige spørgsmål op og holder et højt fagligt niveau. Alle aktuelle artikelmanuskripter underkastes bedømmelse af to anonyme referees. Redaktionen vil på basis af referees udtalelser vejlede forfatterne, når bearbejdning er nødvendig før publicering. Bidrag kan være på dansk, norsk eller svensk.

Manuskripter indsendes som vedhæftede filer til: mail@dansksociologi.dk

Artikelbidrag må ikke overskride 20 sider á 2.400 enheder, inkl. noter og referencer. Kommentarer og debatindlæg bør ikke overskride 6-7 sider á 2.400 enheder, og boganmeldelser bør være på 2-4 sider á 2.400 enheder.

Ved udarbejdelse af manuskripter følges nedenstående retningslinier:

1. Manuskripter skrives med dobbelt linjeafstand. Skriv uden orddeling, og brug løs bagkant. Evt. fremhævninger sker med kursiv. Undlad at anvende fed eller forskellige skrifttyper.
2. Der skal kun anvendes ét overskriftsniveau. Nyt afsnit markeres med indryk.
3. Citater på mere end ca. 2 linjer skrives med indryk. Ved indrykkede citater benyttes ikke citationstegn. Anvendelse af citater bør være begrænset. Er de på andre fremmede sprog end engelsk, bør de oversættes til dansk.
4. Antallet og omfanget af noter bør være begrænset. Der anvendes nummererede slutnoter.
5. Med hensyn til litteraturhenvisninger i teksten og litteraturreferencer har redaktionen udarbejdet detaljerede retningslinjer herfor, som kan ses på vor hjemmeside: www.dansksociologi.dk

For artiklers vedkommende skal selve manuskriptet (hoveddokumentet) indeholde: titel; brødtekst, herunder underrubriker; slutnoter og referencer. Bemærk, at hoveddokumentet skal fremsendes i fuldt anonymiseret form. I fald der henvises til egne arbejder, skal referencen anføres som (Forfatter, xxxx) såvel i teksten som i referenceli-

sten. Hoveddokumentet ledsages af følgen-
de, der vedlægges på særskilte ark:

- Ark med forfatternavn, biografiske oplysninger, adresse, e-mail og artiklens titel.
- Evt. nummererede figurer og tabeller, én på hvert ark. Det anføres i teksten, hvor de ca. skal placeres. De bør ikke være for store og uoverskuelige. Figurer skal være i sort/hvid og trykklare.
- Dansk og engelsk abstract, max. 200 ord. Begge skal efterfølges af 3-6 søgeord.
- Foto af forfatteren.

At indsende et manuskript til et videnskabeligt tidsskrift er udtryk for en hensigt om at publicere manuskriptet i det pågældende tidsskrift. Behandling af indkomne bidrag kræver tid og opmærksomhed i redaktionen og hos dem, der skal vurdere manuskripterne. Dansk Sociologi betinger sig, at modtagne bidrag ikke samtidigt er indsendt til vurdering andetsteds eller har været publiceret tidligere. Tidsskriftet har ikke kapacitet til at vurdere ufærdige manuskripter.

Dansk Sociologi publicerer ny og original sociologisk forskning på dansk (og skandinaviske sprog). Dansk Sociologi accepterer som udgangspunkt ikke materiale, der tidligere er publiceret. Herfra er undtaget konferencepapers og working papers, der har været cirkuleret i begrænset omfang med henblik på diskussion med kollegaer og fagfæller. Hvis manuskripter tidligere har været offentligt tilgængelige, fx online som et working paper, skal de ved indsendelse udstyres med en note herom. Det gælder også for tidligere versioner, der ikke er helt identiske med det indsendte, hvis der er substantielle overlap i tekst eller datamateriale.

Alle artikler publiceret i Dansk Sociologi gøres tilgængelige online (<http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi>) et år efter publicering. Redaktionen er i denne sammenhæng indforstået med og påskønner, at tidsskriftets forfattere lægger kopi af deres bidrag op på egen eller deres institutions hjemmeside, også et år efter at bidraget er publiceret i tidsskriftet. Redaktionen ser dette som en mulighed for at øge kendskabet til artiklerne i Dansk Sociologi og tidsskriftet som sådan.